

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

*Л. В. Дікань
Д. В. Калінкін
О. В. Кожушко*

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

**Навчальний посібник
у схемах і таблицях**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2018**

УДК 330:343.983(075.8)

Д45

Авторський колектив: канд. екон. наук, професор Л. В. Дікань – теми 4 – 6; канд. екон. наук, викладач Д. В. Калінкін – вступ, теми 1 – 3; канд. екон. наук, доцент О. В. Кожушко – тема 7, додатки.

Рецензенти: професор кафедри аудиту Державного вищого навчального закладу "Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана", д-р екон. наук, доцент *Ю. Б. Слободяник*; ректор Приватного вищого навчального закладу "Харківський технологічний університет "ШАГ", д-р екон. наук, професор *С. В. Кавун*.

Рекомендовано до видання рішенням ученої ради Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця.

Протокол № 8 від 03.05.2018 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Дікань Л. В.

Д45 Судово-економічна експертиза [Електронний ресурс] : навчальний посібник у схемах і таблицях / Л. В. Дікань, Д. В. Калінкін, О. В. Кожушко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2018. – 182 с.
ISBN 978-966-676-778-6

Вміщено основні теми навчальної дисципліни, які структуровано за двома змістовими модулями. Матеріал подано у формі схем, рисунків і таблиць, що дає змогу акцентувати увагу на головних концептуальних моментах навчальної дисципліни. Теми розкрито з урахуванням норм чинного законодавства.

Рекомендовано для студентів економічних спеціальностей усіх форм навчання.

УДК 330:343.983(075.8)

© Дікань Л. В., Калінкін Д. В.,
Кожушко О. В., 2018

© Харківський національний економічний
університет імені Семена Кузнеця, 2018

ISBN 978-966-676-778-6

Вступ

У період світової фінансової кризи загострилася проблема економічної злочинності в Україні. Широке розповсюдження отримали рейдерські захвати найбільш прибуткових підприємств, легалізація отриманих злочинним шляхом грошових коштів або іншого майна. Найбільш гострими проблемами, які загрожують економічній безпеці держави, є питання мінімізації грошового обігу і вивезення капіталу з України; фінансові зловживання, що мають місце в процесі приватизації державної власності; низька ефективність управління та контролю за діяльністю підприємств та фінансових установ.

Для виявлення протиправної економічної діяльності та збору доказів із кримінальних справ, порушених із господарських злочинів, необхідні не тільки юридичні знання, але й спеціальні пізнання у сфері фінансів, ціноутворення, оподаткування, бухгалтерського обліку й особливо, у сфері економічного контролю. Саме судово-економічні експертизи є найбільш ефективним заходом збору доказів із господарських злочинів.

Вагомий внесок у формування теоретичних та організаційно-практичних засад судово-економічної експертизи здійснили вчені юридичного та економічного напрямів, зокрема: І. Камлик, А. М. Бандурка, В. А. Лукін, О. А. Шевчук, В. Д. Понікаров, Г. Г. Мумінова-Савінова, Б. Ф. Усач, М. Т. Білуха, В. П. Бондар, Ф. Ф. Бутинець, Н. І. Дорош, М. В. Куркін, Г. А. Матусовський, С. М. Попова, В. С. Рудницький, Р. Ф. Бруханський, Л. І. Савченко та ін.

Проте низка актуальних питань залишається нерозкритим, спостерігається неоднозначне тлумачення важливих категорій та понять. Сьогодні існує великий вибір підручників та навчальних посібників, різних за підходами до викладення матеріалу, різних

за змістом та структурою. Але, розпочинаючи написання даного видання, автори мали на меті створення нового навчального посібника, який би об'єднав у собі теоретичні аспекти з практичними рекомендаціями, чітко відокремив би суттєві поняття, які в літературних джерелах нерідко ототожнюються тощо. Поєднавши в собі, найважливіші напрацювання зазначених видань, "Судово-економічна експертиза: навчальний посібник в схемах і таблицях" є істотно новим навчальним виданням як за структурою, так і за змістом. Графічний метод подання інформації у вигляді рисунків, схем та таблиць істотно спрощує засвоєння студентами значного обсягу навчальної інформації, бо містить ще додаткове наочне сприйняття матеріалу, яке значно посилює осмислення матеріалу, що подається лектором, надає можливість більш глибокому засвоєнню матеріалу в разі самостійного його опрацювання та сприяє формуванню професійних контрольних компетентностей.

Мета навчальної дисципліни – оволодіння базовими теоретичними знаннями та набуття практичних навичок проведення судово-економічної експертизи.

Предметом навчальної дисципліни є організація, методологія і методика судово-економічної експертизи.

Цей навчальний посібник розкриває існуючий в Україні порядок організації та проведення судово-економічної експертизи. Його розроблено за програмою дисципліни "Судово-економічної експертиза". Викладено сутність судово-економічної експертизи, його види, об'єкти, методи і організація судово-економічної експертизи, етапи і процедури судово-економічної експертизи, планування судово-економічної експертизи, судово-економічна експертиза операцій із грошовими коштами, матеріалів інвентаризації, операцій пов'язаних із рухом основних засобів, операцій із нарахування та виплати

заробітної плати, операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів, під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків, судово-економічна експертиза зовнішньоекономічної діяльності, методика складання висновку експерта-економіста.

Метою посібника є сприяння оволодінню базовими теоретичними знаннями, набуттю практичних навичок проведення судово-економічної експертизи, а також розумінню проблем його розвитку як основи наступної адаптації майбутніх фахівців до професійного середовища.

Завданнями цього посібника можна вважати: надання теоретичних знань із навчальної дисципліни "Судово-економічна експертиза" та сприяння їх більш легкому та глибокому засвоєнню знань студентами щодо конкретних форм організації судово-економічної експертизи, формуванню компетентностей щодо практичного застосування сучасних форм і методів проведення судово-економічної експертизи.

У кожній темі наведено перелік професійних компетентностей, яких набувають студенти в процесі опанування дисципліни, ключові слова, а також контрольні питання для самодіагностики знань.

Перша частина посібника відповідає першому теоретичному модулю навчальної дисципліни "Судово-економічна експертиза" – "Теоретичні засади судово-економічної експертизи". У межах цього модуля подано теоретичні питання здійснення судово-економічної експертизи, її види та завдання, нормативно-правове регулювання, організаційні основи, принципи здійснення, інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи.

Друга частина посібника відповідає другому практичному модулю навчальної дисципліни – "Організаційно-методичні засади судово-економічної експертизи в Україні". У межах даного модуля розглянуто

практичні аспекти здійснення судово-економічної експертизи, а саме: питання методики і організації судово-економічної експертизи; етапи та процедури судово-економічної експертизи; планування судово-економічної експертизи; судово-економічна експертиза операцій із грошовими коштами; матеріалів інвентаризації; операцій пов'язаних із рухом основних засобів; операцій із нарахування та виплати заробітної плати; операцій, пов'язаних із обігом цінних паперів, під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків; судово-економічна експертиза зовнішньоекономічної діяльності; методика складання висновку експерта-економіста. Також посібник містить додатки, які допоможуть засвоїти базові основи судово-економічної експертизи.

У процесі вивчення дисципліни студент набуває таких компетентностей: здатність до визначення основних теоретичних засад; організації судово-економічної експертизи в Україні; здатність визначати можливості судово-економічних експертиз; здатність досліджувати документи судово-економічних експертиз; здатність усвідомлювати особливості проведення судово-економічних експертиз; здатність застосовувати сучасні прийоми та процеси експертного дослідження різних сторін економічної діяльності суб'єктів господарювання.

Отже, цей навчальний посібник може стати консультантом та порадиником всім тим, хто прагне оволодіти майстерністю здійснення судово-економічної експертизи.

Розділ 1.

Теоретичні засади судово-економічної експертизи

1. Економічний контроль у правоохоронній діяльності України

1.1. Протиправна економічна діяльність як чинник загрози національній безпеці України.

1.2. Сутність та роль економічного контролю у виявленні правопорушень у фінансово-господарській сфері та усунення причин їх виникнення.

1.3. Система органів контролю діяльності суб'єктів господарювання в Україні.

1.4. Функції правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю

Ключові слова: економічна безпека, тіньова економіка, економічні злочини, економічні правопорушення, економічний контроль, комерційна таємниця, ревізія на вимогу правоохоронних органів

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

основних положень Концепції національної безпеки України, функцій контролюючих органів України, нормативно-правових документів, які регулюють права та обов'язки правоохоронних органів України під час здійснення їхніх функцій у сфері боротьби з господарськими злочинами, існуючих форм використання спеціальних економічних знань під час розслідування економічних правопорушень

Вміння:

дати характеристику сутності економічних правопорушень, характеристику сутності економічного контролю;
визначати особливості призначення та проведення ревізії у зв'язку з кримінальною справою і тією ревізією, яка призначається вищим керівним органом

1.1. Протиправна економічна діяльність як чинник загрози національній безпеці України

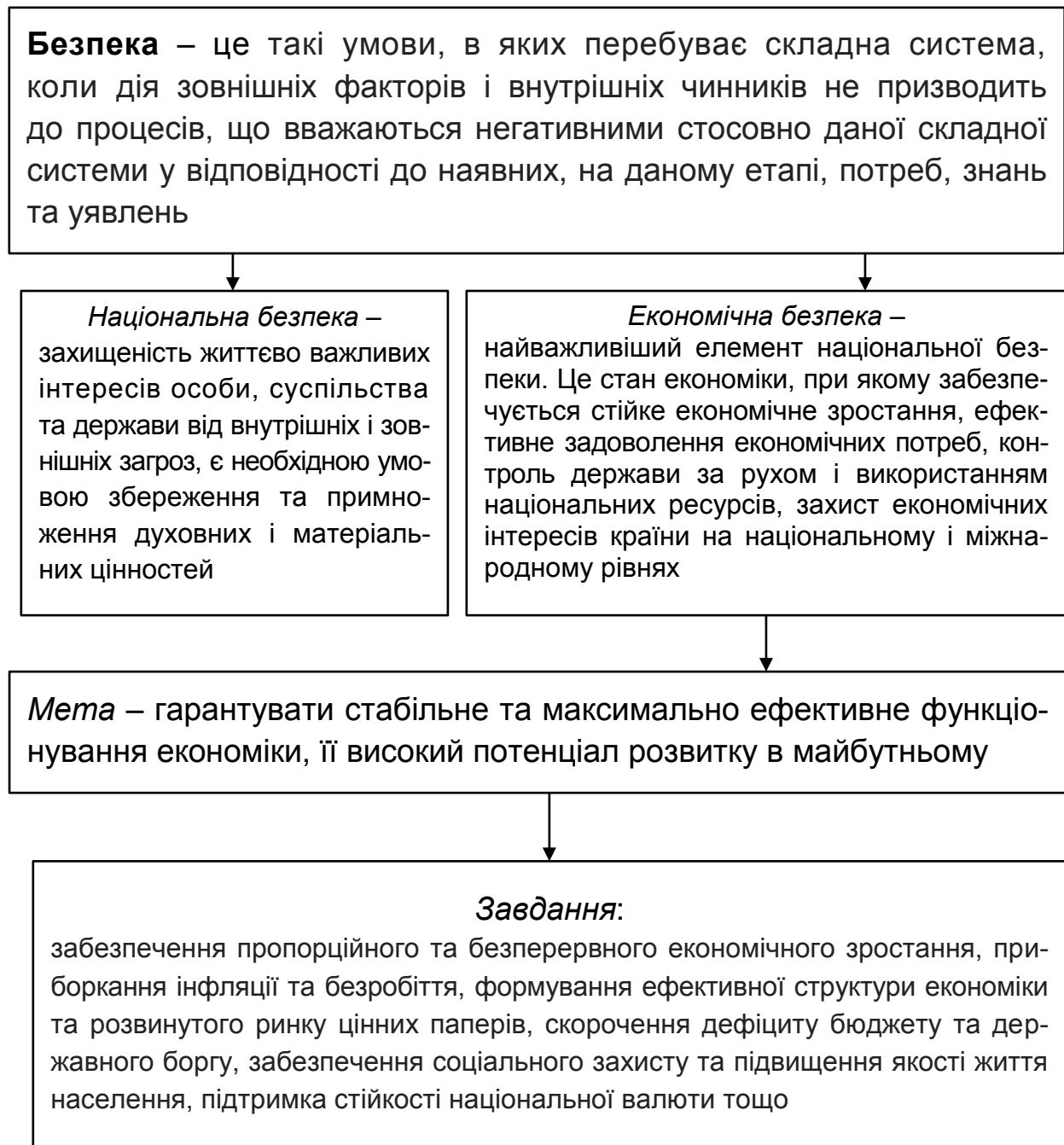

Рис. 1.1. Сутність та завдання економічної безпеки [12; 33]

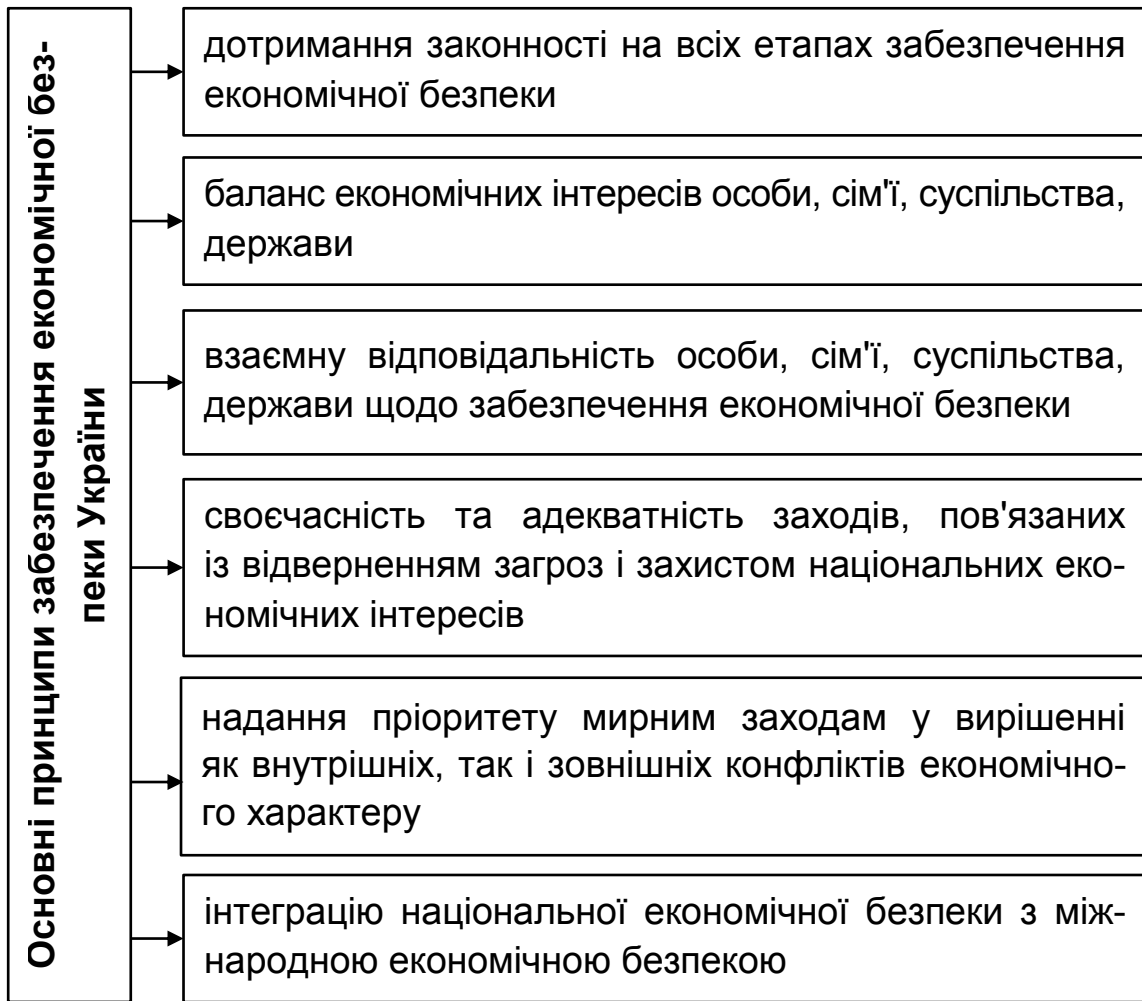

Рис. 1.2. Основні принципи забезпечення економічної безпеки України [12]

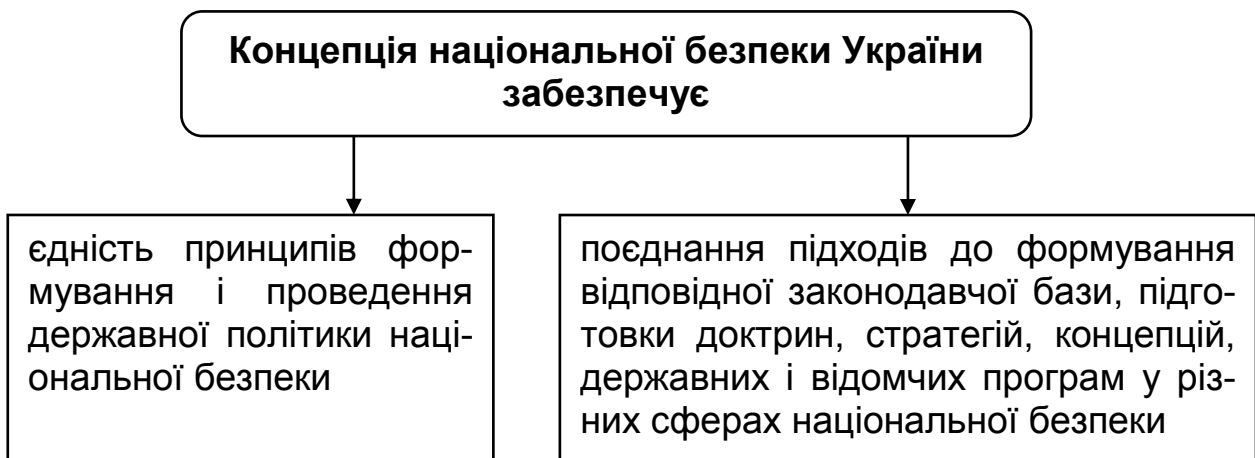

Рис. 1.3. Необхідність концепції національної безпеки України [19]

Розвиток – це специфічний процес зміни, результатом якого є виникнення якісно нового, поступальний процес сходження від нижчого до вищого, від простого до складного

Тіньова економіка

(англ. *Black economy, Ghost economy, Shadow economy*) – господарська діяльність, яка розвивається поза державним обліком та контролем, а тому не відображається в офіційній статистиці. "Тіньові" підприємства не перерозподіляють власних доходів до бюджетів та державних цільових фондів, вони не сплачують податків, збільшуючи власні прибутки

Чинники розвитку тіньової економіки:

- недосконалість діючої законодавчої бази, існування в чинних законодавчих актах значної кількості необґрунтованих правових норм і обмежень щодо економічної діяльності в усіх сферах економіки, надмірне регулювання підприємницької діяльності
- нестабільність податкового законодавства, високий податковий тиск і нерівномірність податкового навантаження на суб'єкти господарювання, низький рівень податкової дисципліни, недостатній контроль за повнотою збирання податків
- недостатньо прозора процедура приватизації державного майна
- низький рівень заробітної плати в державному секторі економіки
- корупція в державних органах та органах місцевого самоврядування
- правова незахищеність суб'єктів господарювання від зловживань з боку посадових осіб державних органів і органів місцевого самоврядування
- відсутність інвестиційних альтернатив для тіньових капіталів та зацікавленості у їх вкладенні в офіційний сектор економіки
- втрата історичних традицій, моральних і етичних норм, що мають бути в основі поваги до приватної власності та підприємницької діяльності

Рис. 1.4. Чинники, які сприяють розвитку тіньової економіки

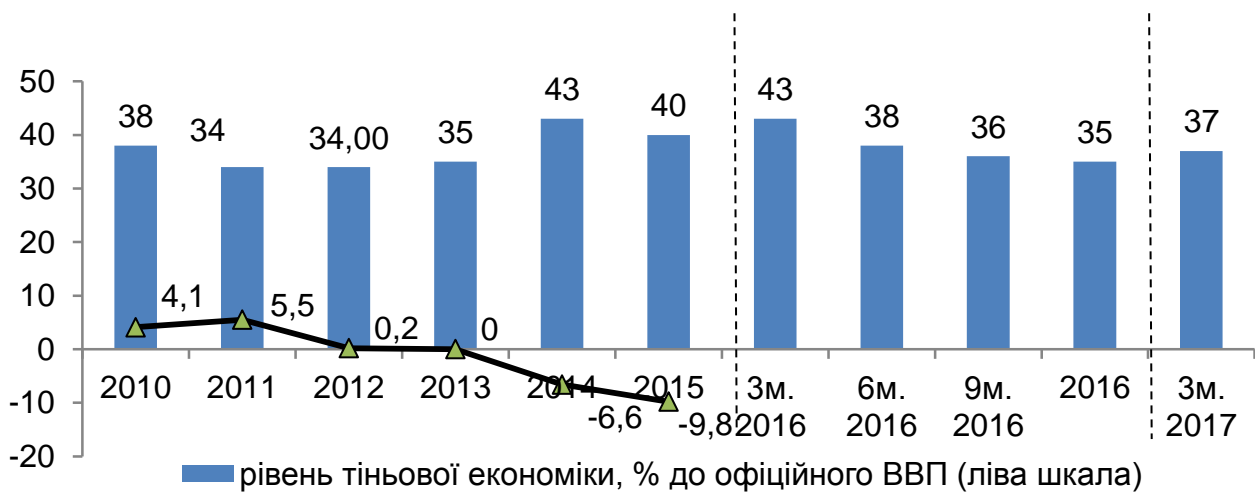

Рис. 1.5. Інтегральний показник рівня тіньової економіки в Україні (у % від обсягу офіційного ВВП) і темпи приросту / зниження рівня реального ВВП (у % до відповідного періоду попереднього року) [29]

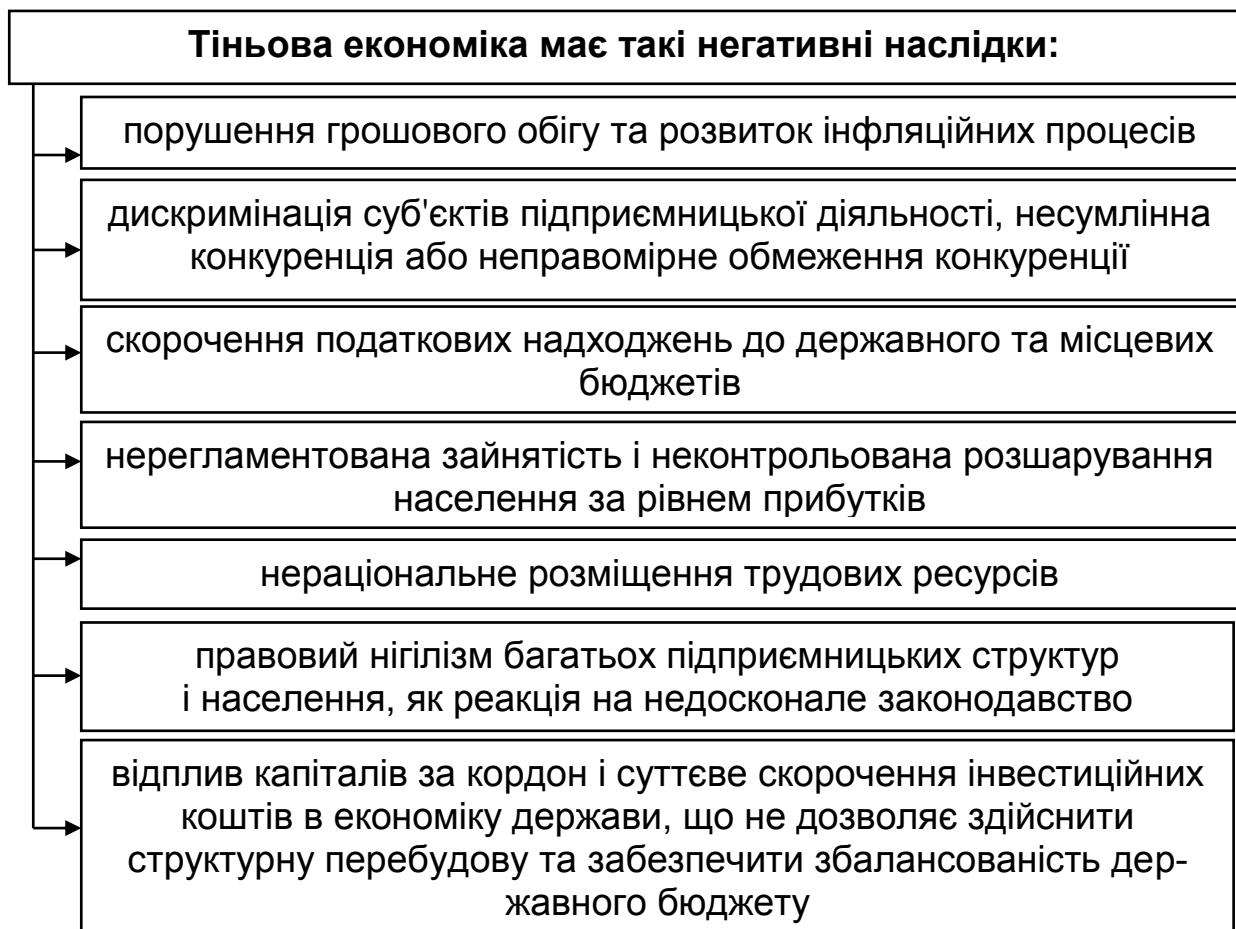
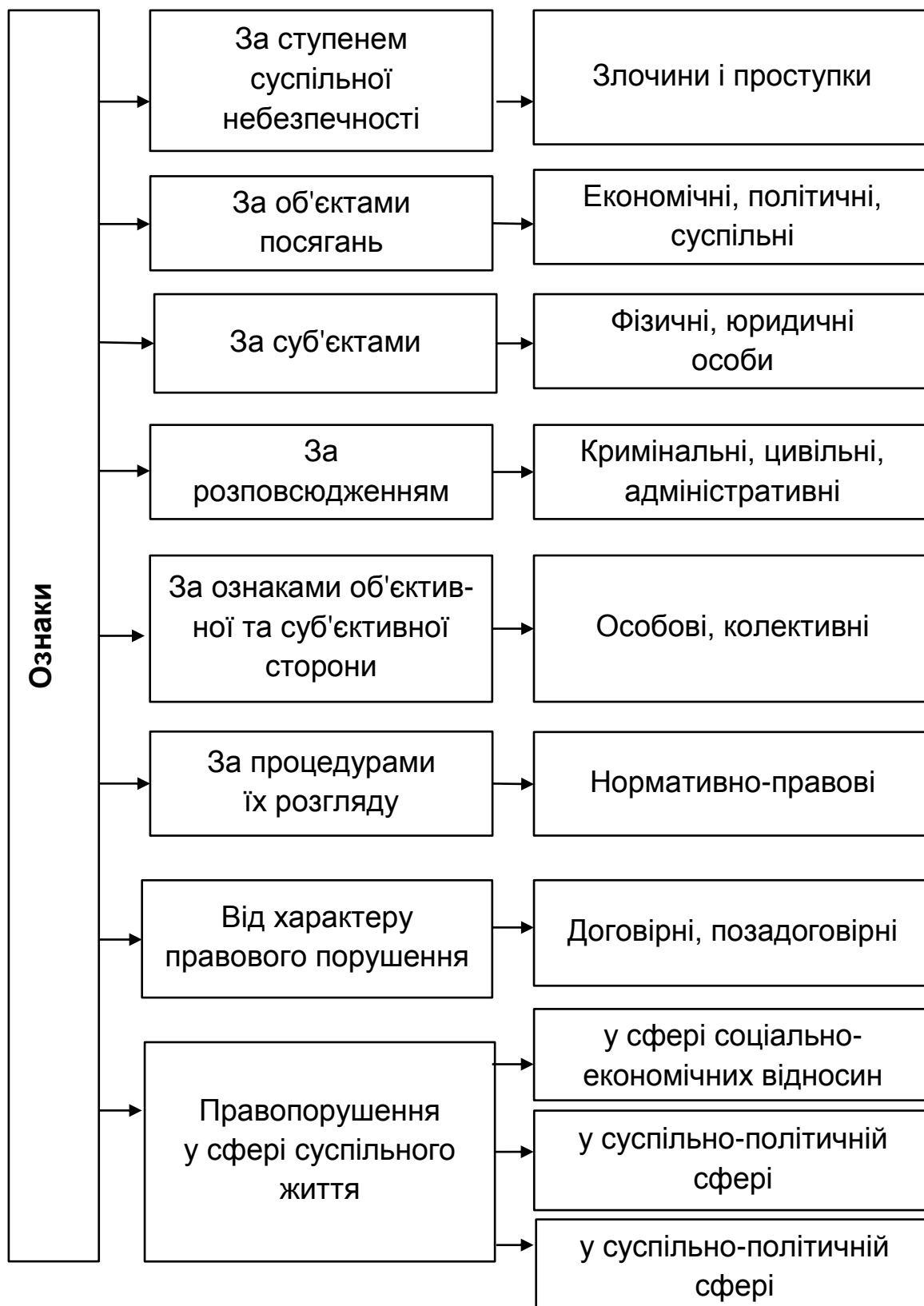

Рис. 1.6. Основні негативні наслідки тіньової економіки

Рис. 1.7. Основні риси та чинники економічних злочинів [2; 20]

1.8. Класифікація правопорушень [18]

Економічне правопорушення

Протиправна діяльність, яка охоплює різні сторони зловживання державною та економічною владою, посягає на порядок управління фінансово-господарською діяльністю, завдає значної шкоди економічній безпеці країни, матеріальним та моральним інтересам держави, більшості суб'єктів господарювання та громадян, носить, як правило, інтелектуальний характер, здійснюється систематично під прикриттям законної економічної діяльності з використанням службового становища, як фізичними так і юридичними особами, з метою незаконного отримання прибутку

Рис. 1.9. Поняття економічного правопорушення

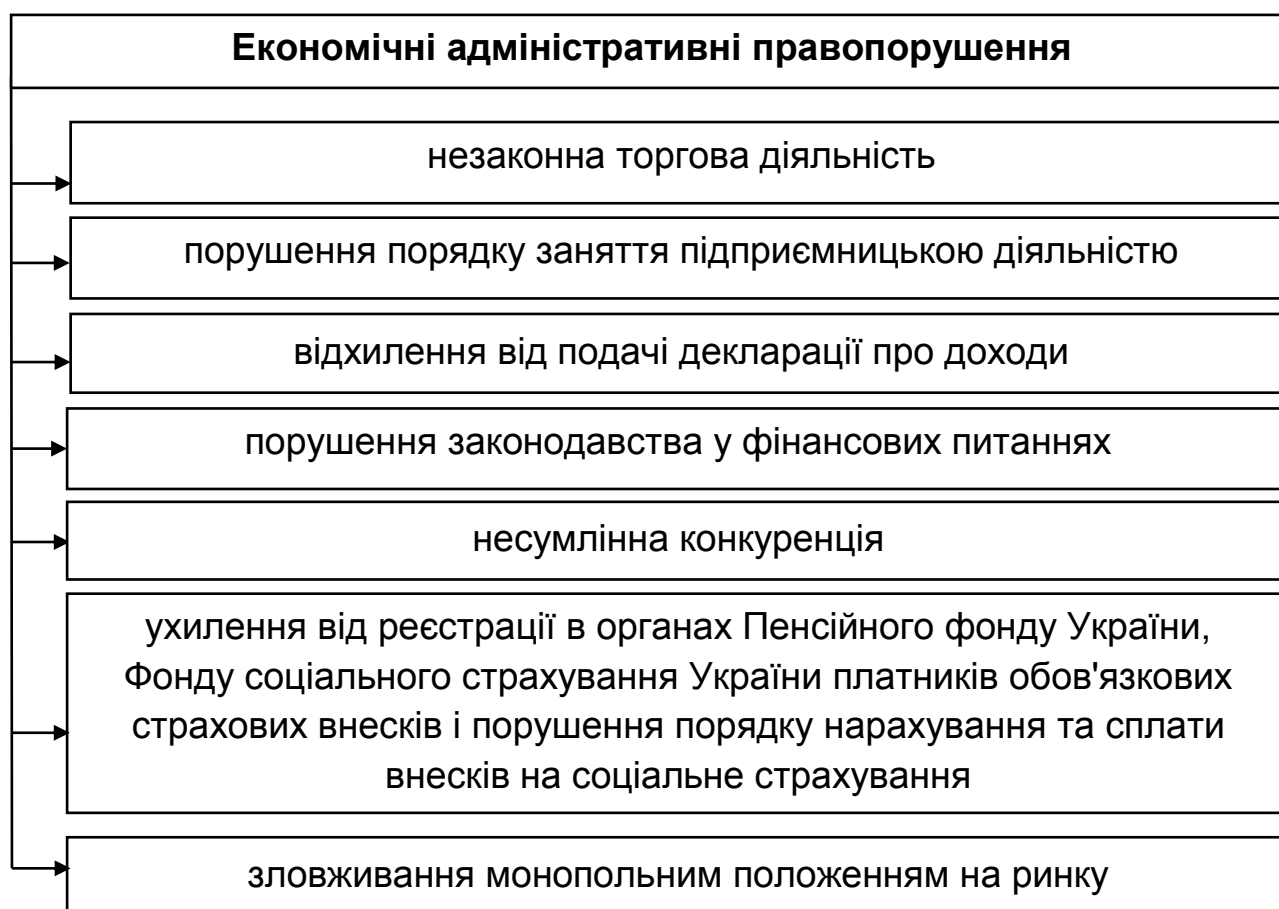

Рис. 1.10. Економічні адміністративні правопорушення [26]

Рис. 1.11. Основні види економічних правопорушень, за які настає кримінальна відповідальність

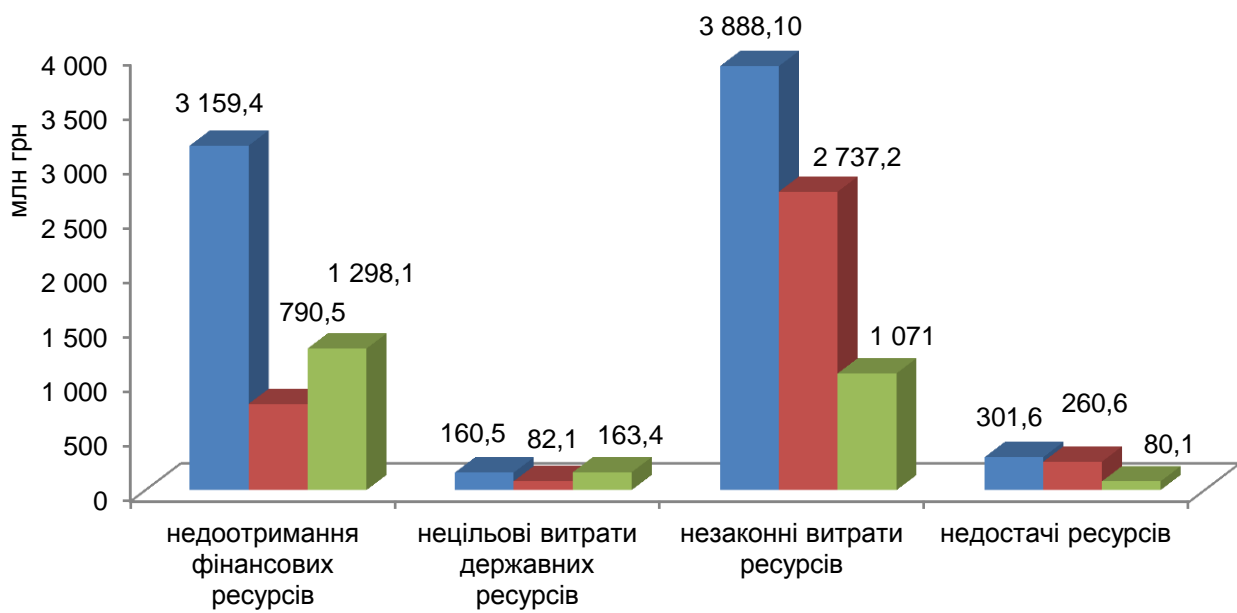

Рис. 1.12. Динаміка обсягів порушень (млн грн) [29]

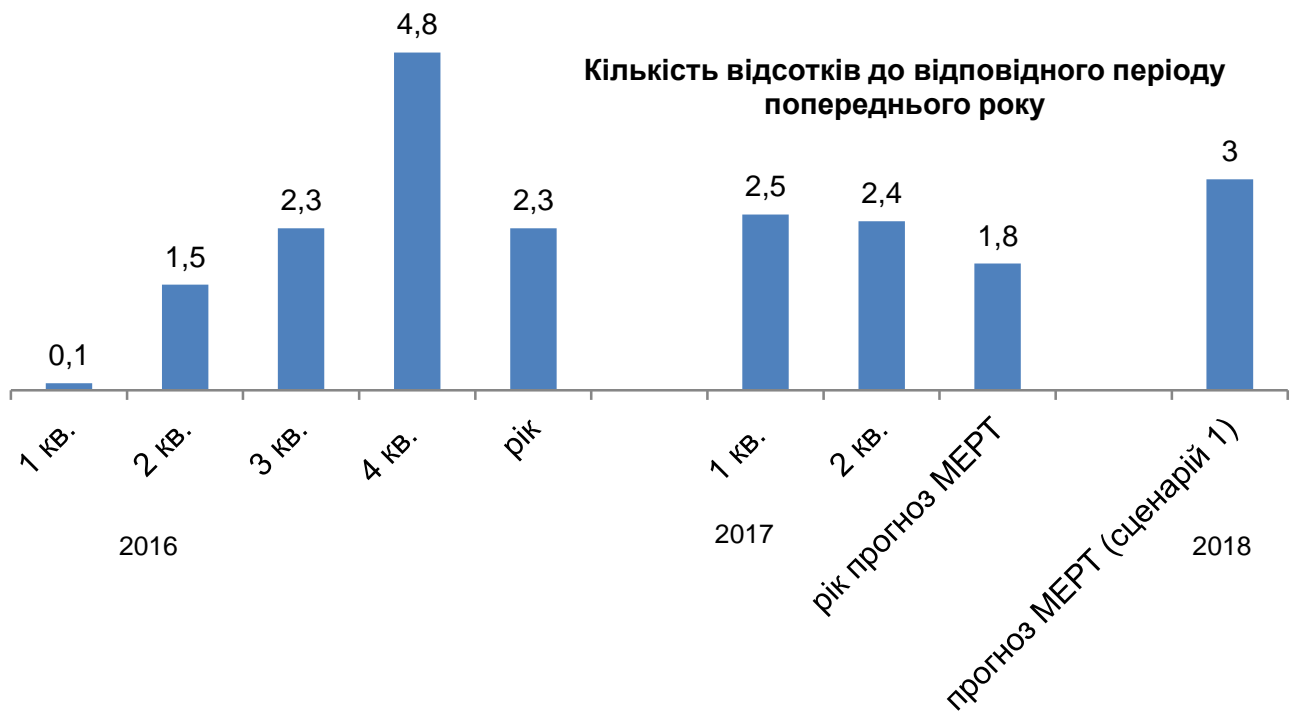

Рис. 1.13. Об'єми виявлених Рахунковою палатою правопорушень та неефективного використання бюджетних коштів у 2016 – 2018 рр. [29]

*Без урахування тимчасово окупованої території АР Крим і м. Севастополь та частини зони проведення АТО

1.2. Сутність та роль економічного контролю у виявленні правопорушень у фінансово-господарській сфері та усунення причин їх виникнення

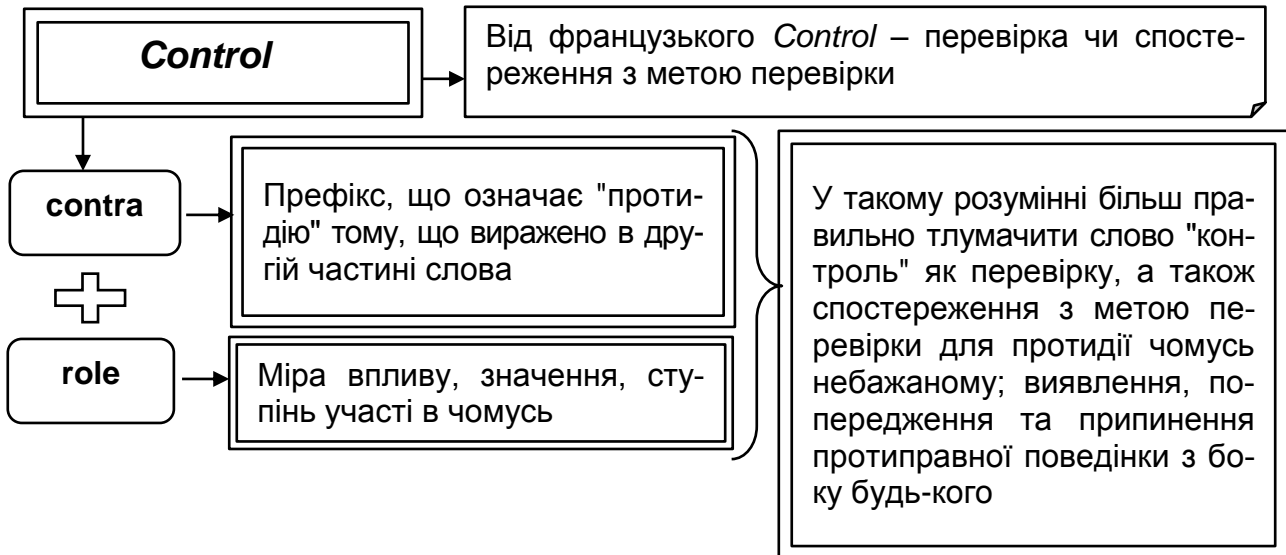

Рис. 1.14. Етимологічна побудова поняття "контроль" [7]

Рис. 1.15. Контроль як функція управління та економічна категорія

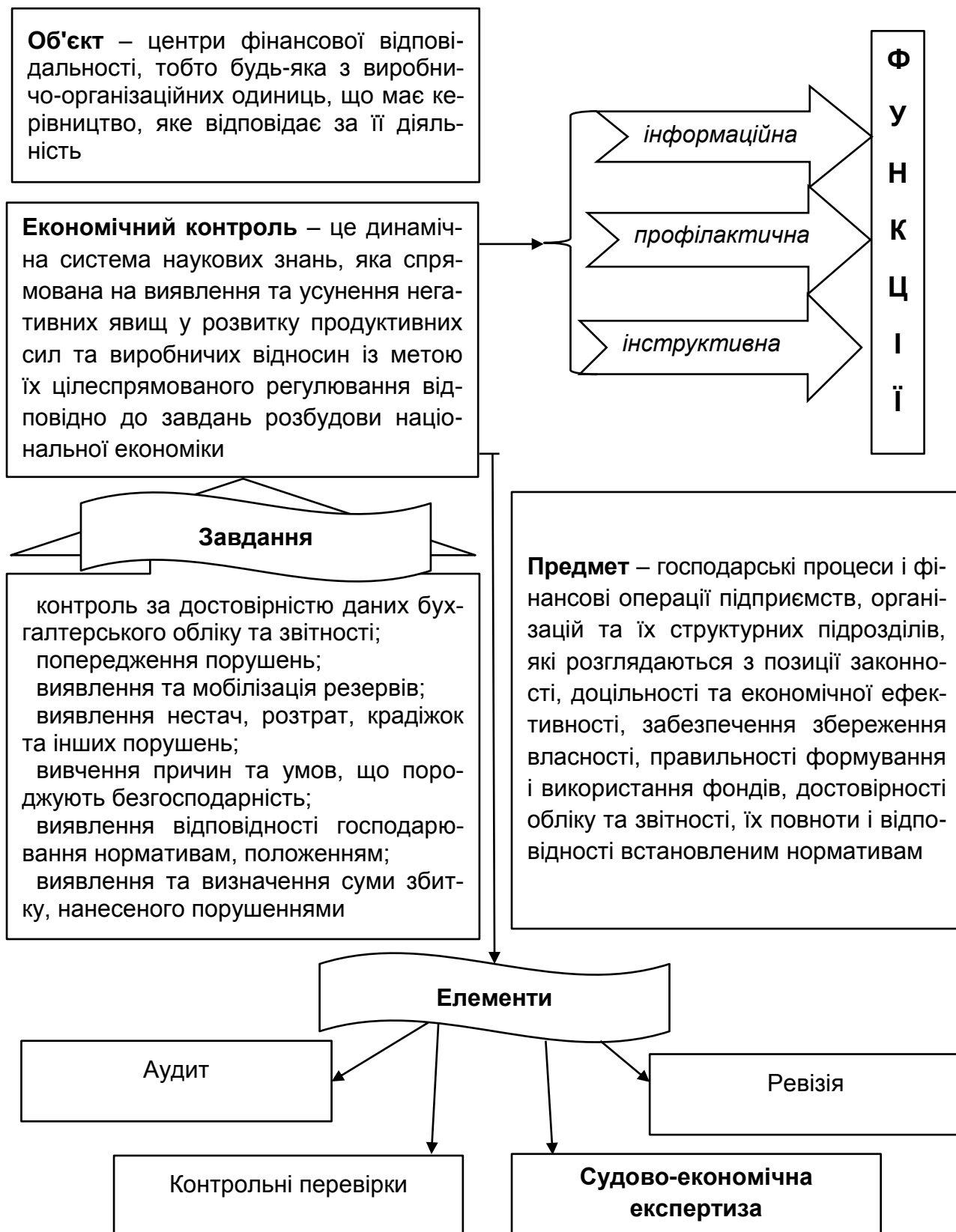

Рис. 1.16. Сутність, предмет, об'єкт та завдання економічного контролю [9]

Форми економічного контролю

Форма	Характеристика
Аудит державних фінансів	перевірка та аналіз фактичного стану справ щодо законного та ефективного використання державних чи комунальних коштів і майна, інших активів держави, правильності ведення бухгалтерського обліку та достовірності фінансової звітності, функціонування системи внутрішнього контролю
Інспектування (ревізія)	ревізія є формою здійснення інспектування. Інспектування полягає в документальній і фактичній перевірці певного комплексу або окремих питань діяльності об'єкта контролю
Контроль та аудит в банках	контроль схоронності грошової маси, дотриманню нормативно-правового регулювання в діяльності банку, його економічної стабільності, попередження негативних ризиків і банкрутства
Податковий контроль	огляд і дослідження документації певного підприємства на предмет правильного і своєчасного нарахування і сплати податкових платежів
Бюджетний контроль	контроль за операціями бюджетного процесу на всіх його стадіях
Казначейський контроль	контроль виконання бюджетів у процесі затвердження бюджетних призначень, розподілу та доведення бюджетних асигнувань, прийняття бюджетних і фінансових зобов'язань до отримання товарів і послуг та здійснення платежу з бюджетних рахунків
Внутрішній контроль	незалежна діяльність із перевірки та оцінювання роботи суб'єкта господарювання
Судово-економічна експертиза	засіб використання спеціальних знань у сфері бухгалтерського обліку, економічного аналізу та фінансово-господарського контролю у процесі дослідження окремих виявлених ревізією недоліків у діяльності підприємств, що перевіряються для документального обґрунтування позовних вимог, котрі подаються до слідчих або судових органів
Незалежний аудит	незалежна перевірка даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів

Відмінність аудиту, ревізії та судово-економічної експертизи [14]

№	Ознака	Судово-економічна експертиза	Аудит	Ревізія
1	2	3	4	5
1	Мета	Документальне обґрунтування позовних вимог, поданих у правоохоронні органи до конкретних матеріально відповідальних та інших службових осіб	Висловлення незалежної думки аудитора відносно предмету аудиту про його достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів. Згідно із МСА: надання аудиторіві можливості висловити думку про те, чи складені фінансові звіти (у всіх суттєвих аспектах) відповідно до застосованої концептуальної основи фінансової звітності	Системне вивчення діяльності підприємства, виявлення порушень і зловживань, розроблення практичних пропозицій щодо їх усунення і запобігання в майбутньому
2	Завдання	Отримання доказів для формулювання висновків про наявність кримінальних дій	Згідно з теорією аудиту оцінка системи обліку і внутрішнього контролю, оцінка аудиторського ризику; визначення достовірності та законності обліку і звітності, розроблення рекомендацій з оптимізації системи обліку та внутрішнього контролю для зміцнення фінансового становища підприємства – Згідно з МСА (кодекс етики професійних бухгалтерів, п. 290.2): завдання з надання впевненості спрямовані на підвищення рівня довіри потенційних користувачів до результатів оцінки або вимірювання предмета завдання відповідно до критеріїв	Визначення доцільності та законності здійснюваних господарських операцій і відображення їх в обліку і звітності; оцінка організації бухгалтерського обліку з огляду забезпечення контролю за збереженням власності

1	2	3	4	5
3	Об'єкт	Відповідність діяльності економічного суб'єкта чинному законодавству	Система обліку та внутрішнього контролю, інформаційні системи, як цілісні системи, так їх окремі елементи (що визначено договором на надання аудиторських послуг), відносно яких потрібно висловити незалежне судження про його достовірність у всіх суттєвих аспектах та відносно яких існують відповідні критерії оцінювання	Стан обліку та звітності, збереження власності
4	Суб'єкт	Експерти-економісти державних експертних установ, підпорядкованих Міністерству юстиції України	Аудитори (аудиторські фірми), які мають сертифікат аудитора та внесені в Реєстр аудиторських фірм та аудиторів, які одноособово надають аудиторські послуги	Ревізори державних (відомчих) контрольно-ревізійних служб
5	Користувачі інформації	Правоохоронні органи	Власники, адміністрація, державні органи, банки, інші фінансово-кредитні установи	Керівництво підприємства, трудові колективи, вищестоящі організації
6	Правове регулювання	Кримінальне право: на основі законодавства, що регулює фінансово-господарську діяльність економічних суб'єктів і Кримінального кодексу України	Цивільне право: на основі господарських договорів, Закону України "Про аудиторську діяльність", міжнародні стандарти аудиту МСА, міжнародні стандарти завдань з огляду МСЗО, міжнародні стандарти завдань із надання впевненості МСЗНВ, міжнародні стандарти контролю якості МСКЯ тощо	Адміністративне право: на основі законів, відомчих інструкцій, наказів вищестоящих або державних органів

1	2	3	4	5
7	Ініціатори перевірки	Правоохоронні органи	Замовники – суб'єкти підприємницької діяльності та власники, що не є суб'єктами підприємницької діяльності – користувачі предмета аудиту	Державні (відомчі) контрольно-ревізійні органи, вищі організації, правоохоронні органи
8	Термін здійснення	Зазвичай після проведеної ревізії, яка виявила конфліктні ситуації, що стали предметом судового розгляду	Залежно від виду аудиту: а) до здійснення господарських процесів; б) у процесі фінансово-господарської діяльності; в) після закінчення звітного періоду	Зазвичай після закінчення звітного періоду
9	Визначення обсягу перевірки	Експерт-економіст не повинен виходити за межі питань, поставлених йому слідчим або судом; повинен досліджувати лише ті документи, які подали слідчий або суд	Аудитор здійснює перевірку відповідно до складеної програми, вводить у неї питання, які, на його думку, є важливими і потребують вивчення й оцінювання	Об'єкти ревізії, обсяг і порядок її проведення чітко визначені в робочому плані ревізії
10	Принцип оплати праці	Судово-економічну експертизу оплачують правоохоронні органи. Ці витрати є частиною так званих судових витрат	Аудиторська перевірка оплачується підприємством-замовником на основі договору	Працівники контрольно-ревізійних органів отримують плату за рахунок бюджету або відомчих коштів
11	Можливість відмови від перевірки	Судово-економічну експертизу призначають правоохоронні органи, тому клієнт не має права відмовитися від її проведення	Клієнт має право відмовитися від послуг аудитора, якщо той виявив некомпетентність під час аудиту, але, якщо передбачений обов'язковий аудит, клієнт зобов'язаний вибрати іншого аудитора та скористатися його послугами	У зв'язку з призначенням ревізії вищестоящим органом клієнт не може відмовитися від послуг ревізора

1	2	3	4	5
12	Виправлення виявлених під час перевірки недоліків	Експерт-економіст не зобов'язаний давати рекомендації стосовно усунення виявлених недоліків і порушень	Аудитори не несуть відповідальності за виконання аудиторського висновку; дають рекомендації стосовно усунення виявлених порушень і поліпшення фінансового стану	Обов'язком ревізора є спостереження за процесом усунення виявлених під час ревізії недоліків у роботі
13	Поведінка у випадку виявлення зловживань	Інформування правоохоронних органів про виявлені зловживання є прямим обов'язком експерта-економіста	Питання професійності етики: аудитор є незалежним працівником і не зобов'язаний повідомляти про виявлені зловживання правоохоронні органи. Якщо аудитор ідентифікував або підозрює шахрайство, то повинен визначити, чи існує відповідальність щодо повідомлення про випадок або підозру стороні, яка не входить до складу суб'єкта господарювання. Хоча професійний обов'язок аудитора дотримуватися конфіденційності інформації про клієнта може перешкоджати такому інформуванню, у деяких випадках юридична відповідальність аудитора може переважати обов'язок конфіденційності	Ревізор повинен передавати інформацію про виявлені порушення законодавства керівництву, правоохоронним органам
14	Документальне оформлення результатів перевірки	Експертний висновок	Аудиторський висновок; Звіт; інша інформація управлінському персоналу	Акт ревізії

1.3. Система органів контролю діяльності суб'єктів господарювання в Україні

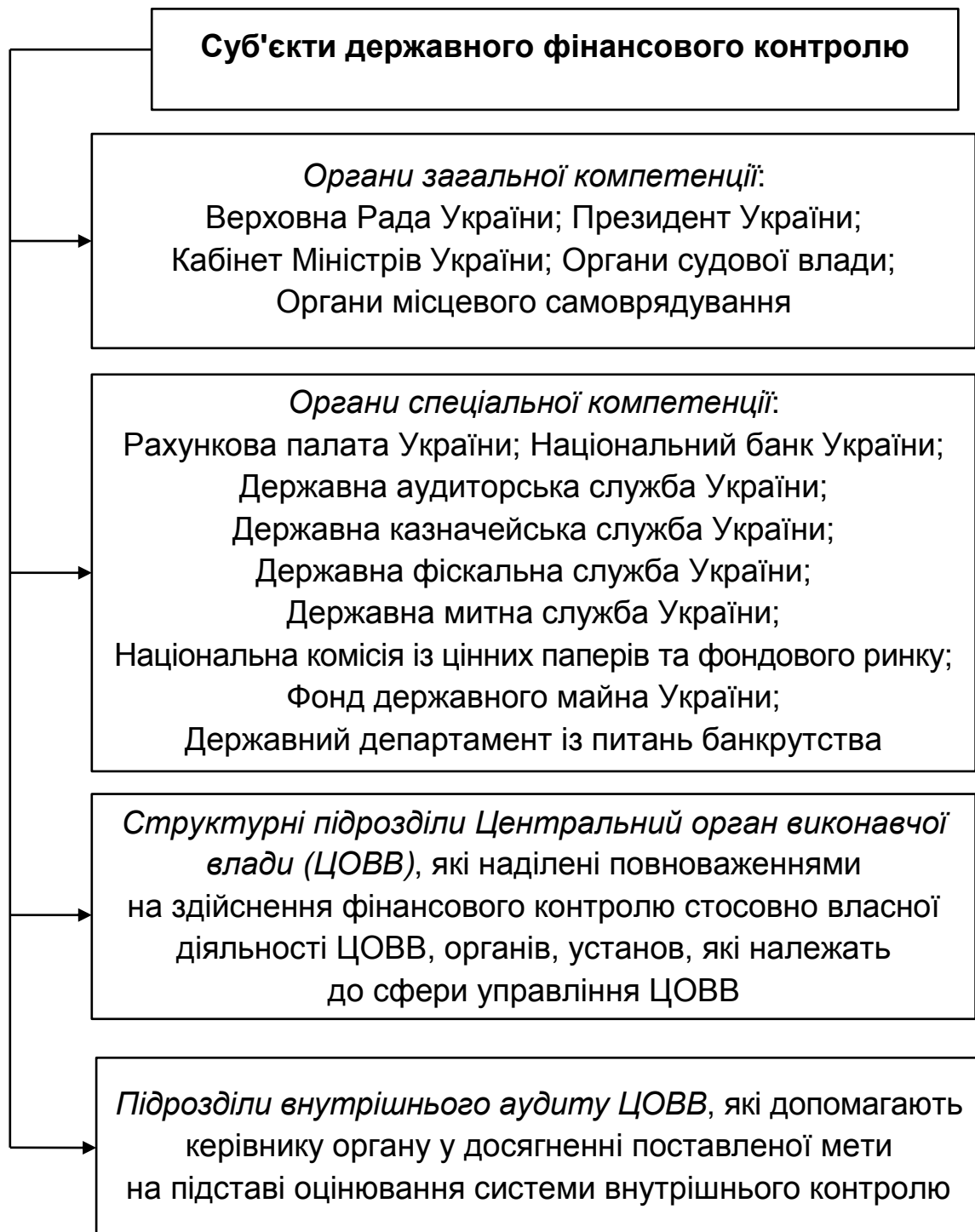

Рис. 1.17. Класифікація державного фінансового контролю за суб'єктами контролю, їх компетенцією і статусом [14]

Рис. 1.18. Суб'єкти ДФК спеціальної компетенції

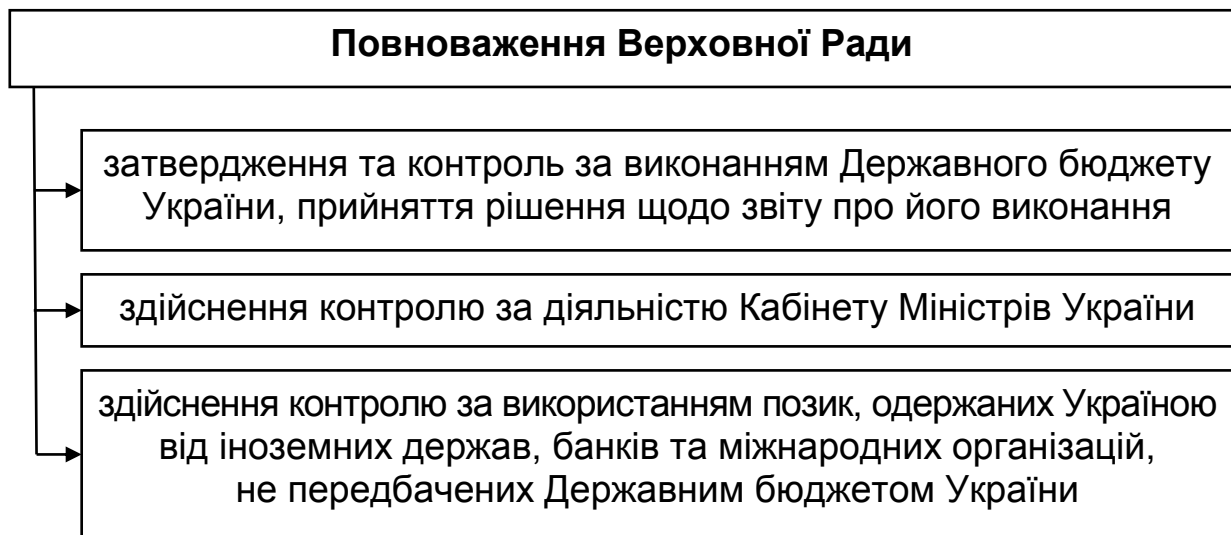

Рис. 1.19. Повноваження Верховної Ради України у сфері економічного контролю

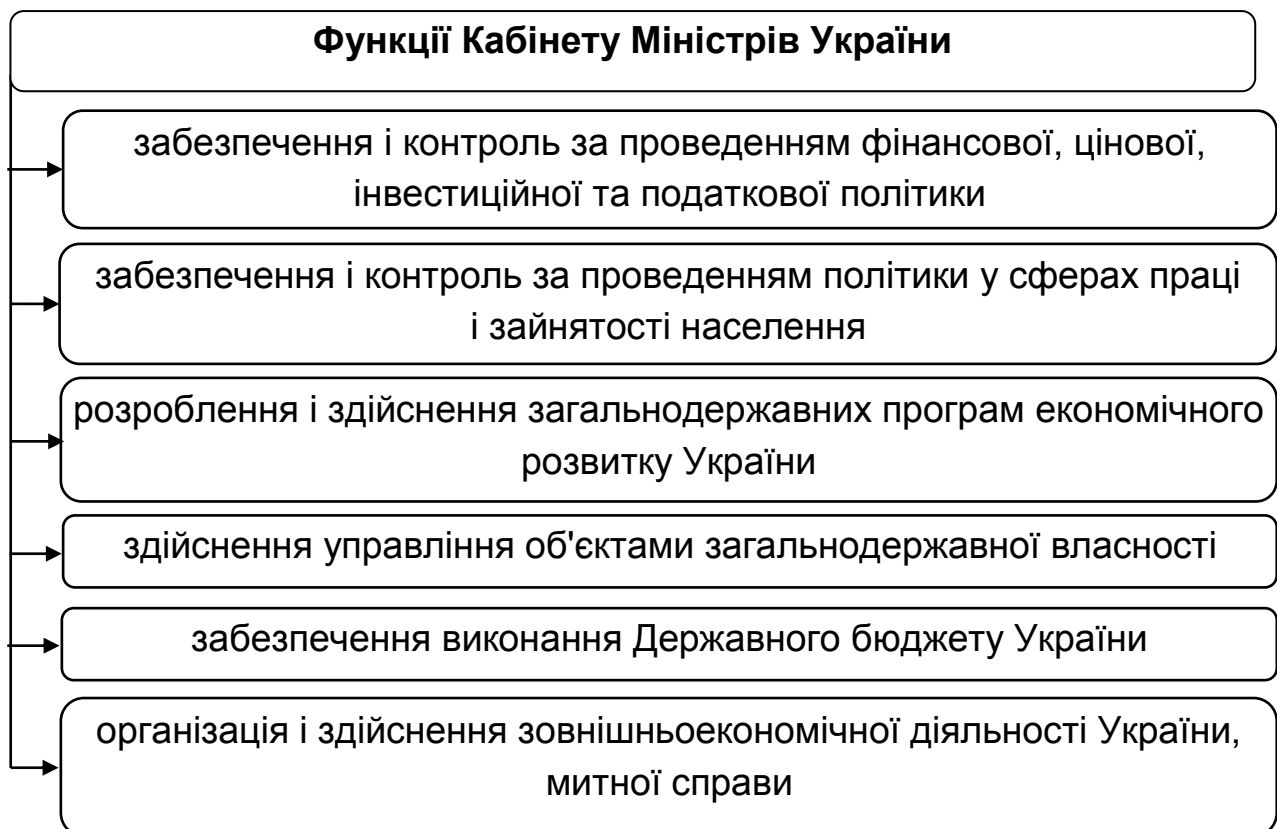

Рис. 1.20. Функції Кабінету Міністрів України

Рис. 1.21. Завдання Рахункової палати України [24]

Рис. 1.22. Завдання Державної аудиторської служби України [29; 23]

Державна аудиторська служба України (ДАСУ) здійснює внутрішній державний фінансовий контроль від імені виконавчої гілки влади, підпорядковується Кабінету Міністрів України.

Державний фінансовий контроль реалізується через проведення державного фінансового аудита, перевірки державних закупівель, інспектування [23]

1.4. Функції правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю

Рис. 1.23. Зобов'язання правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю

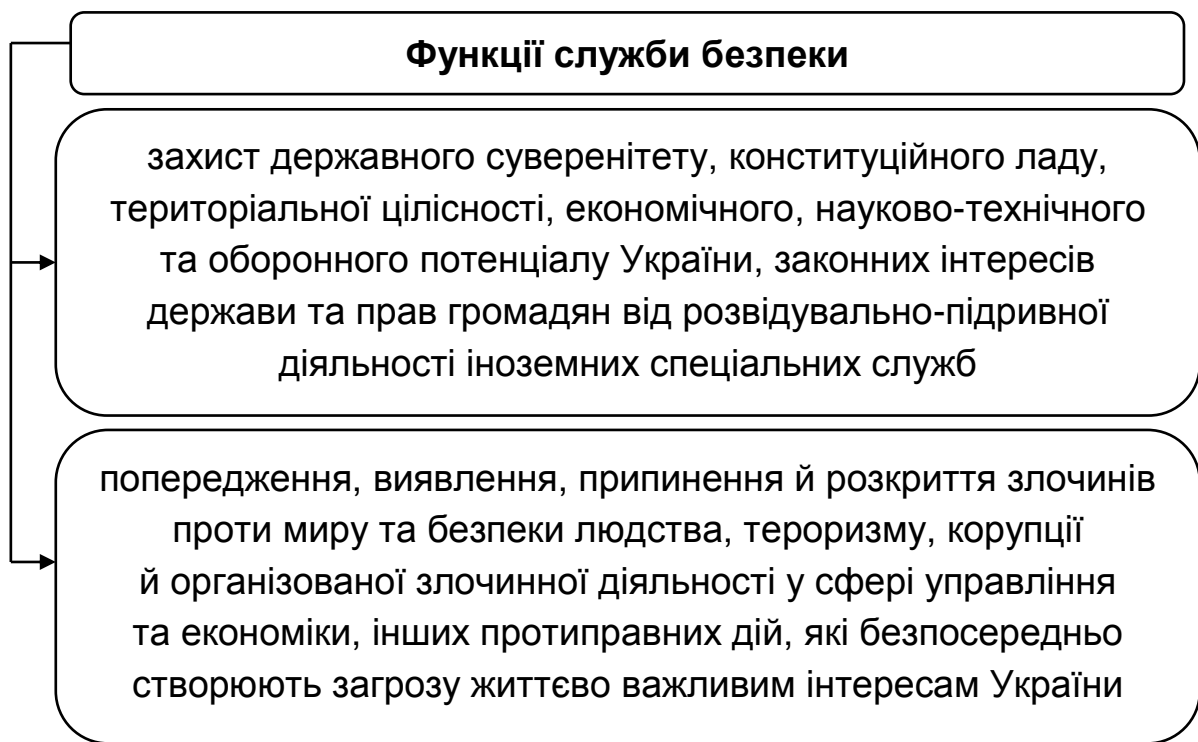

Рис. 1.24. Функції служби безпеки

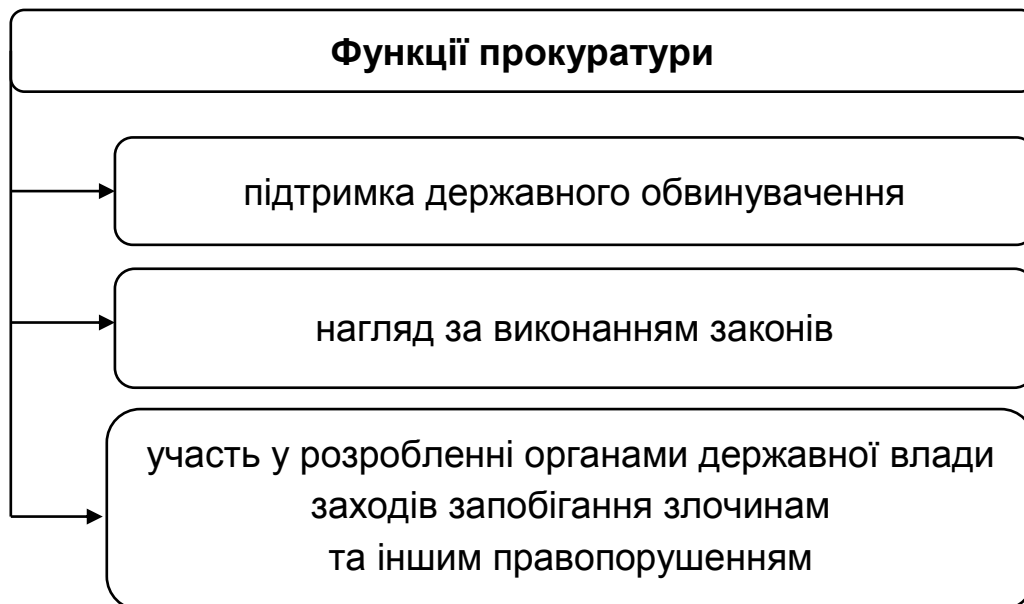

Рис. 1.25. Функції прокуратури

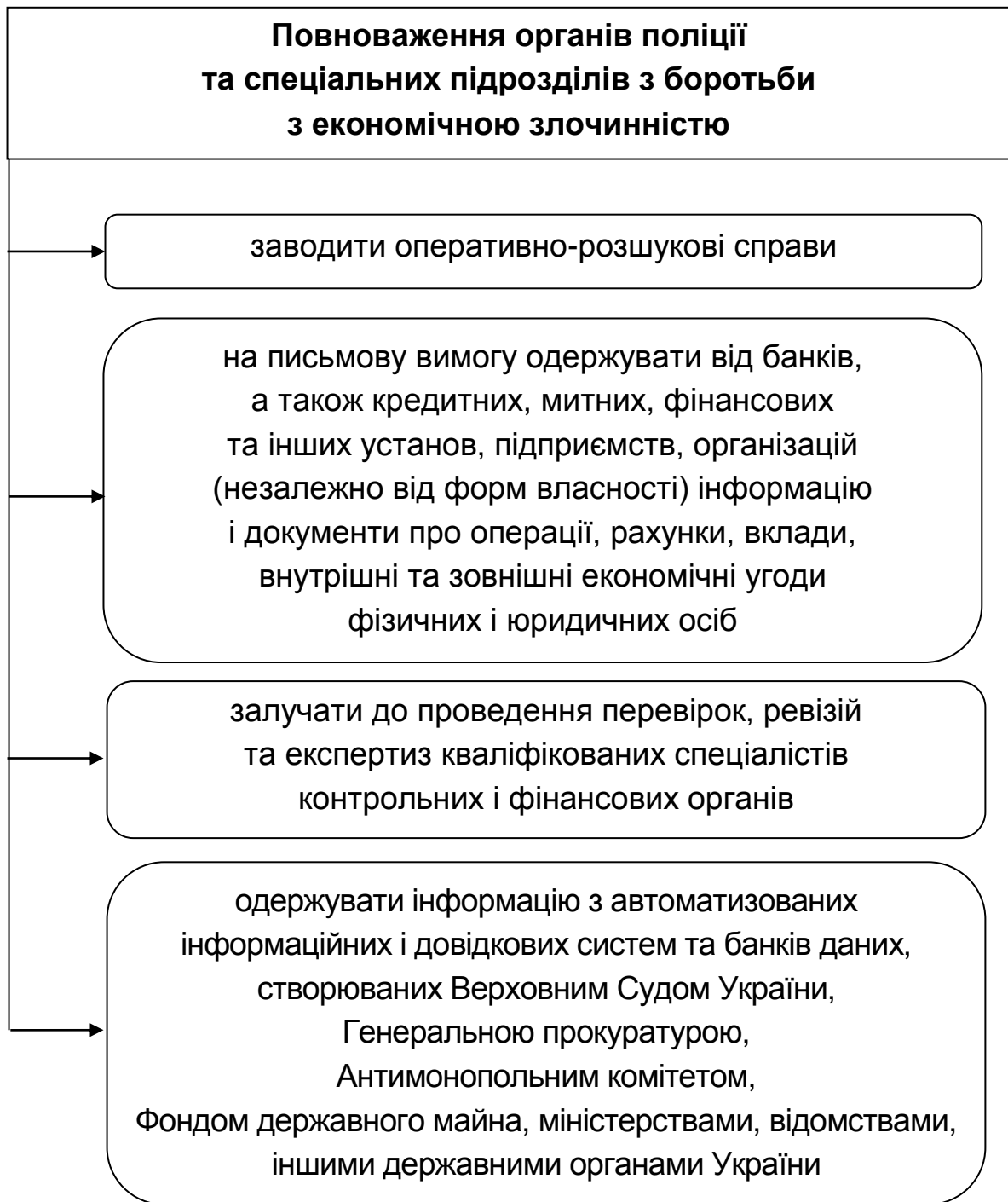

Рис. 1.26. Повноваження органів поліції та спеціальних підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю Міністерства внутрішніх справ і Служби безпеки України [35]

1.5. Форми використання спеціальних економічних знань під час розслідування економічних правопорушень

Кримінально-процесуальний кодекс України визначає три форми використання спеціальних знань у процесі дізнання, досудового слідства та судового процесу [21]

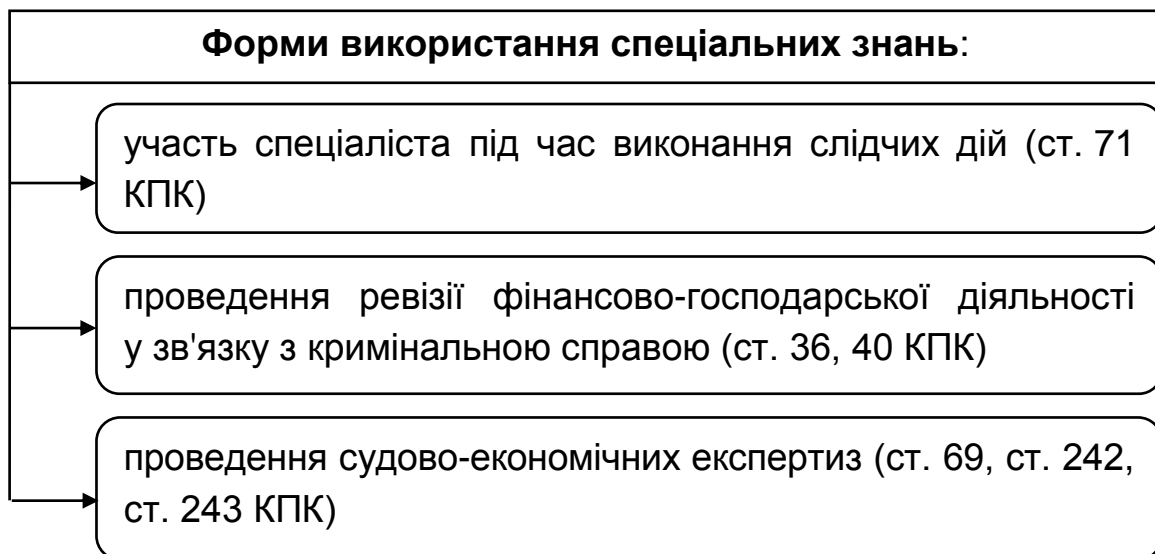

Рис. 1.27. Форми використання спеціальних економічних знань у процесі дізнання, досудового слідства та судового процесу [21]

Основна мета залучення спеціаліста-економіста – розширення практичних можливостей слідчого з виявлення і вилучення доказів під час проведення дізнання та слідчих дій. Участь спеціаліста в слідчих діях передбачена ст. 71 КПК. Залучення спеціаліста до слідчих дій не потребує спеціальної постанови [21, додаток А]

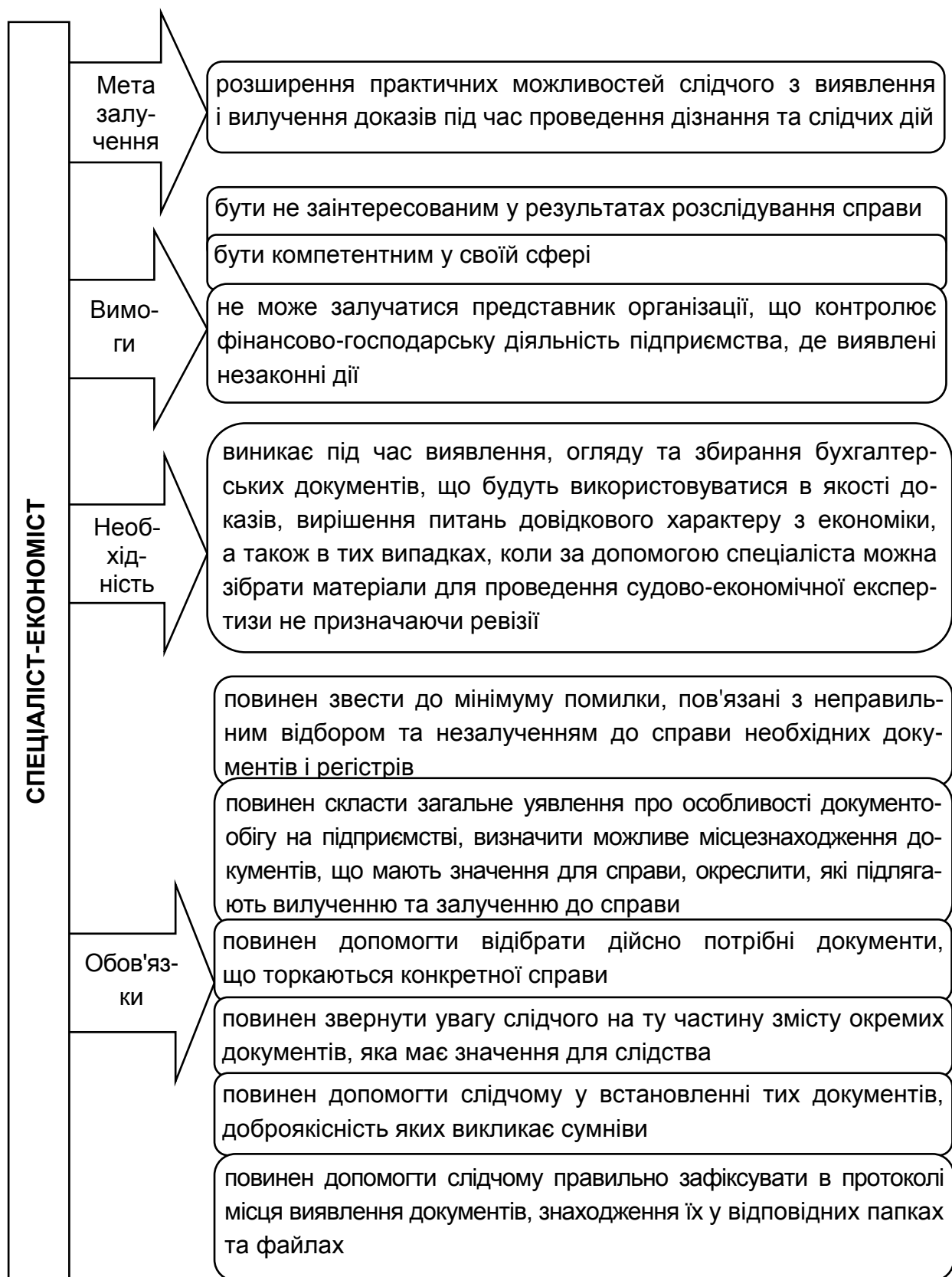

Рис. 1.28. Особливості участі спеціаліста-економіста під час виконання слідчих дій

1.6. Особливості проведення ревізій на вимогу правоохоронних органів

Ревізія за зверненням правоохоронних органів

ефективний засіб збирання доказів, сутність якої полягає в документальній перевірці фінансово-господарської діяльності підприємства з метою встановлення законності та доцільності проведених господарських операцій, способом документального викриття недостач, розтрат привласнень та крадіжок коштів та матеріальних цінностей, виявлення економічних злочинів та попередження фінансових зловживань

Рис. 1.29. Сутність ревізії за зверненням правоохоронних органів

Таблиця 1.2

Характерні відмінності ревізії, що проводиться за зверненням правоохоронних органів, від планової ревізії фінансово-господарської діяльності [31]

Ревізія за зверненням правоохоронних органів	Планова ревізія фінансово-господарської діяльності
1. Визначається як засіб збору доказів шляхом використання спеціальних економічних знань. 2. Основне завдання – встановлення і перевірка фактів порушення чинного законодавства та економічних злочинів. 3. У ході перевірки ревізор виконує завдання слідчого (прокурора). 4. У процесі проведення ревізор взаємодіє з правоохоронним органом. 5. Об'єктом ревізії є не тільки документи підприємства, що перевіряється, але й дані отримані у ході оперативно-розшукових дій	1. Визначається як основна форма наступного контролю фінансово-господарської діяльності підприємства. 2. Основне завдання – перевірка законності господарських операцій, достовірності обліку та звітності. 3. Ревізор керується програмою перевірки. 4. Ревізор взаємодіє з керівником контролюючого органу. 5. Об'єктом ревізії є облікові документи, реєстри синтетичного та аналітичного обліку, звітність підприємства, що перевіряється

Позапланові ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів проводяться за таких обставин:

- надання прокурором слідчим постанови на проведення ревізії (перевірки) винесеної в ході розслідування кримінальної справи
- надання письмових відомостей про зловживання чи значні фінансові порушення на підконтрольному органу ДАСУ підприємстві, в установі, організації
- надання письмових відомостей про фінансові порушення на підконтрольному органу ДАСУ підприємстві, в установі чи організації, за умов проведення їх реорганізації (ліквідації)
- надання письмових відомостей про нецільове використання позик та кредитів, гарантованих бюджетом, термін повернення яких об'єктом контролю порушено

Рис. 1.30. Обставини, за яких проводяться позапланові ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів

Повторна або додаткова ревізія призначається в таких випадках:

- відсутність зацікавлених посадових і матеріально відповідальних осіб під час проведення первинних ревізії
- використання прийомів вибіркового контролю в процесі первинної ревізії
- дані, що є у справі свідчать, що аналогічні злочини могли би бути скоєні не тільки на підприємстві, яке перевіряється, але й на інших, де ревізія не проводилася; наявність таких самих відомостей про посадових осіб, діяльність яких раніше не перевірялася
- проведення первинних ревізій без участі спеціалістів інших галузей знань, які б могли глибоко дослідити деякі питання; невикористання ревізором методів і прийомів контролю, які б могли, за думкою слідчого, привести до виявлення фактів злочину
- обґрунтоване спростування висновків первинної ревізії зацікавленими особами
- неповнота та поверховість раніше проведеної ревізії, недостатня документальна обґрунтованість її висновків
- мотивована заява судового експерта про неможливість надати висновок без попереднього проведення додаткової чи повторної ревізії

Рис. 1.31. Підстави для призначення повторної або додаткової ревізії

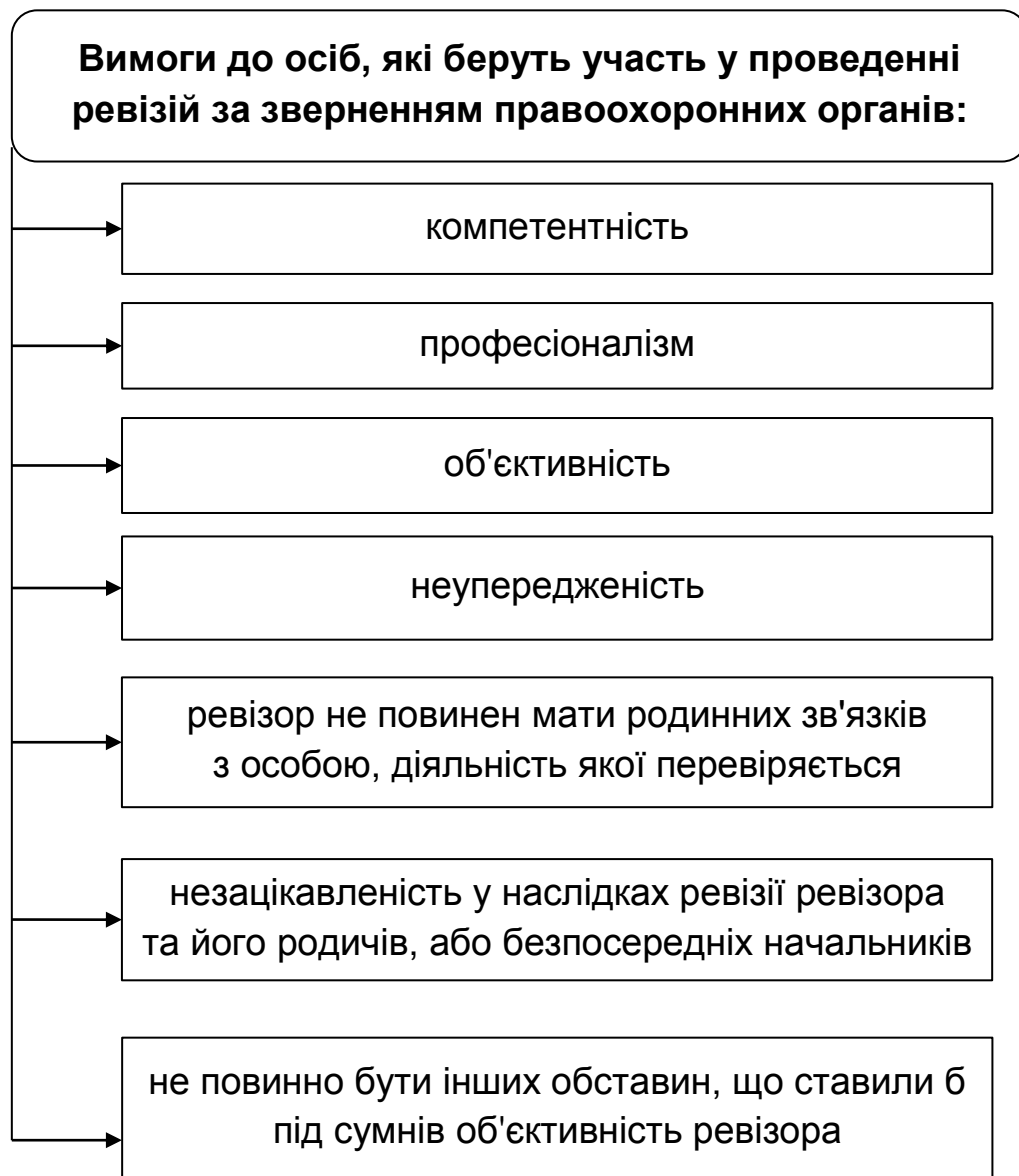

Рис. 1.32. Вимоги до осіб, які беруть участь у проведенні ревізій за зверненням правоохоронних органів

Різниця у процесуальному становищі ревізора і експерта-економіста полягає в тому, що ревізор не є самостійним учасником кримінального процесу. Він може виступати свідком у справі, а інколи навіть представником цивільного позивача, тоді як експерт-економіст – особлива фігура в процесі, з властивими лише йому процесуальними правами та обов'язками [21, додаток Д]

Контрольні запитання

1. Що повинна забезпечувати Концепція національної безпеки України?
2. Дайте визначення поняттю "економічна безпека держави".
3. Що розуміють під тіньовою економікою?
4. Які основні негативні наслідки розвитку тіньової економіки?
5. Дайте визначення економічних злочинів.
6. Які характерні риси мають сучасні економічні злочини?
7. Що є сутністю контролю?
8. Визначте зміст економічного контролю в ринкових умовах.
9. Що є предметом та об'єктом економічного контролю?
10. На яких принципах повинен базуватися економічний контроль?
11. Які основні завдання економічного контролю?
12. Охарактеризуйте систему органів, що контролюють фінансово-господарську діяльність в Україні.
13. Які основні завдання Рахункової палати Верховної Ради України?
14. Які основні завдання Державного департаменту фінансового моніторингу?
15. Які функції виконують податкові інспекції в районах і містах?
16. Які об'єкти перевіряють органи Державної аудиторської служби України?
17. Які основні нормативно-правові акти України регулюють права й обов'язки правоохоронних органів у сфері боротьби з економічною злочинністю?
18. Який порядок взаємодії правоохоронних органів з державними органами, що мають право контролю за дотриманням законодавства України?
19. Які права надані оперативним підрозділам для виконання завдань оперативно-розшукові діяльності в економічній сфері?
20. Які форми використання спеціальних економічних знань у процесі дізнання, попереднього слідства та судового процесу передбачає Кримінально-процесуальний кодекс України?
21. Яка мета залучення спеціаліста-економіста до слідчих дій?
22. Що розуміється під "зверненням правоохоронних органів" про призначення ревізії?

Запитання для самостійного опрацювання

1. Якими основними нормативними документами регулюється економічний контроль в Україні?
2. Визначте основні види міжнародно-правових актів про економічний контроль.
3. Які існують основні види економічних порушень та види відповідальності за них?
4. Які відомості не можуть становити комерційну таємницю?
5. Визначте повноваження державних контролюючих органів України.
6. Які функції виконують правоохоронні органи при здійсненні економічного контролю?
7. Ознайомтеся з правовими підставами для звернення правоохоронних органів до органів ДАСУ стосовно ревізій та перевірок.
8. Визначте напрями взаємодії уповноваженого представника правоохоронного органу з ревізором.

2. Судово-економічна експертиза, її види та завдання

2.1. *Поняття судових експертиз та їх зв'язок з правоохоронною діяльністю.*

2.2. *Види судових експертиз та їх кваліфікація.*

2.3. *Сутність і завдання судово-економічної експертизи.*

2.4. *Історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи*

Ключові слова: судові експертизи, наукова експертиза, експерти, судово-економічна експертиза

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

сутності, місця та ролі експертиз в системі правосуддя;
історичних аспектів розвитку судово-економічної експертизи

Вміння:

пояснити поняття "судова експертиза", порядок призначення судової експертизи та її зв'язок із правоохоронною діяльністю;
охарактеризувати класифікаційні ознаки судових експертиз;
визначати сутність судово-економічної експертизи як процесуальної дії

2.1. Поняття судових експертиз та їхній зв'язок з правоохоронною діяльністю

Експертиза – це дослідження будь-якого питання обізнаною особою-експертом (від лат. *expertus* – досвідчений). Випадки, коли призначення експертизи у кримінальних справах є обов'язковим, перелічені в ст. 76 КПК України [36]

Дослідження досвідченим фахівцем-вченим, експертом на основі спеціальних знань матеріальних об'єктів, явищ і процесів, які містять інформацію про обставини справи, що перебуває у провадженні органів дізнання, попереднього слідства чи суду

Судова експертиза

Це самостійна процесуальна форма отримання нових і перевірки (уточнення) тих речових доказів, які вже мають правоохоронні органи

Рис. 2.1. Сутність судової експертизи [36]

Рис. 2.2. Сутність науково-технічної експертизи та її суб'єкти [32]

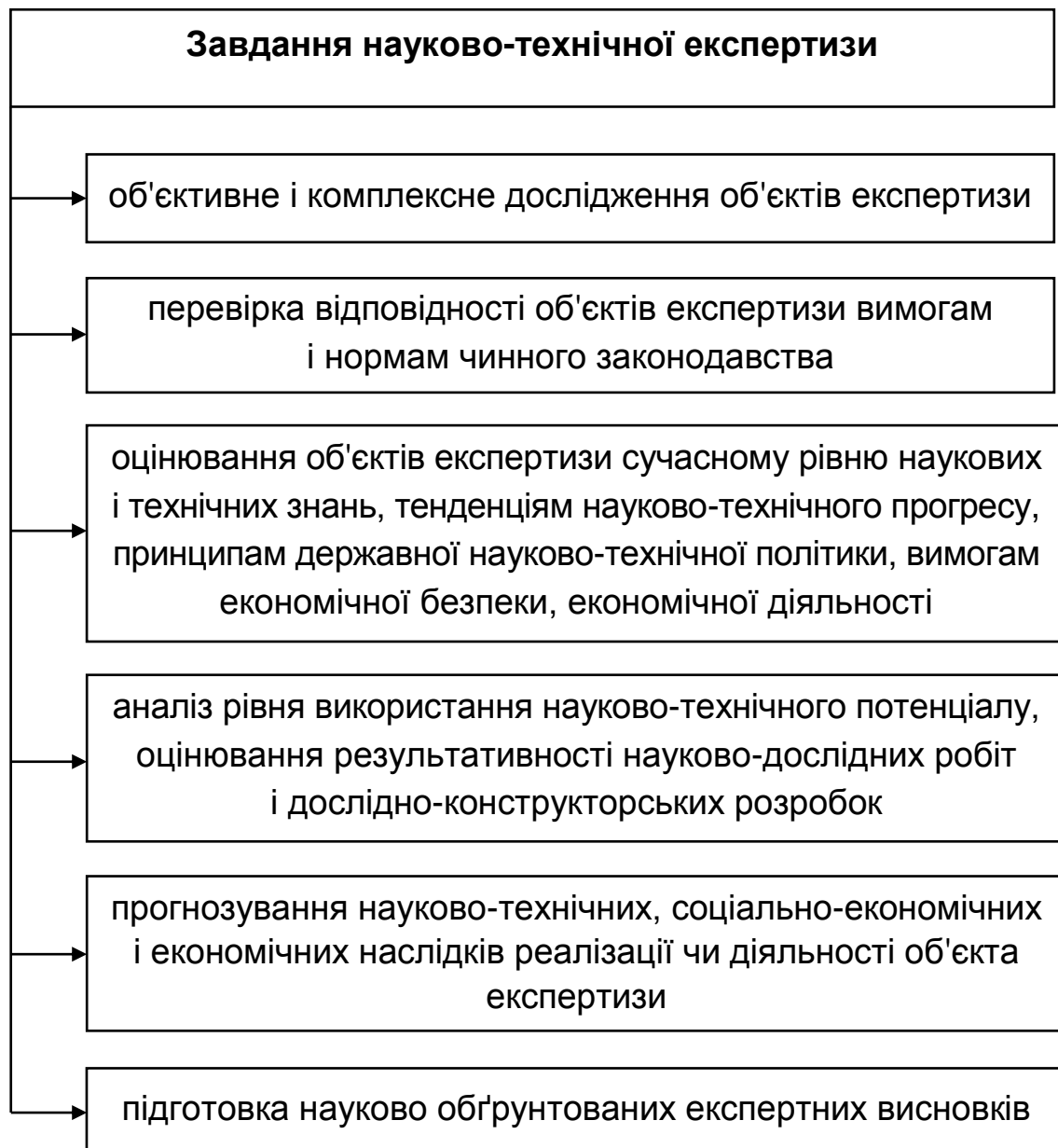

Рис. 2.3. Основні завдання науково-технічної експертизи [32]

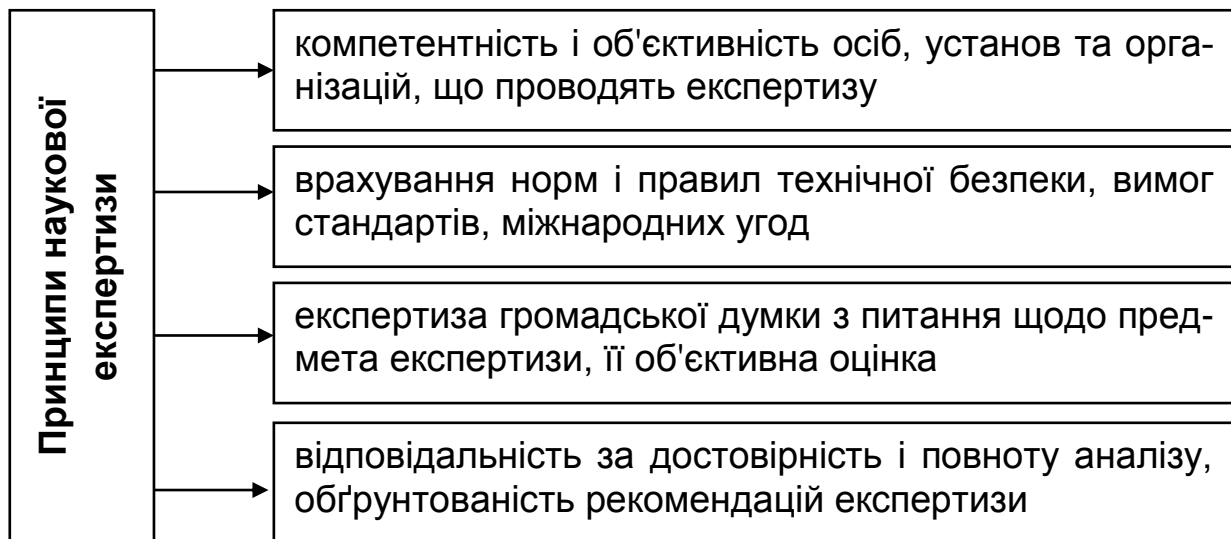

Рис. 2.4. Основні принципи наукової експертизи [32]

Рис. 2.5. Програми, що підлягають науковій і науково-технічній експертизі

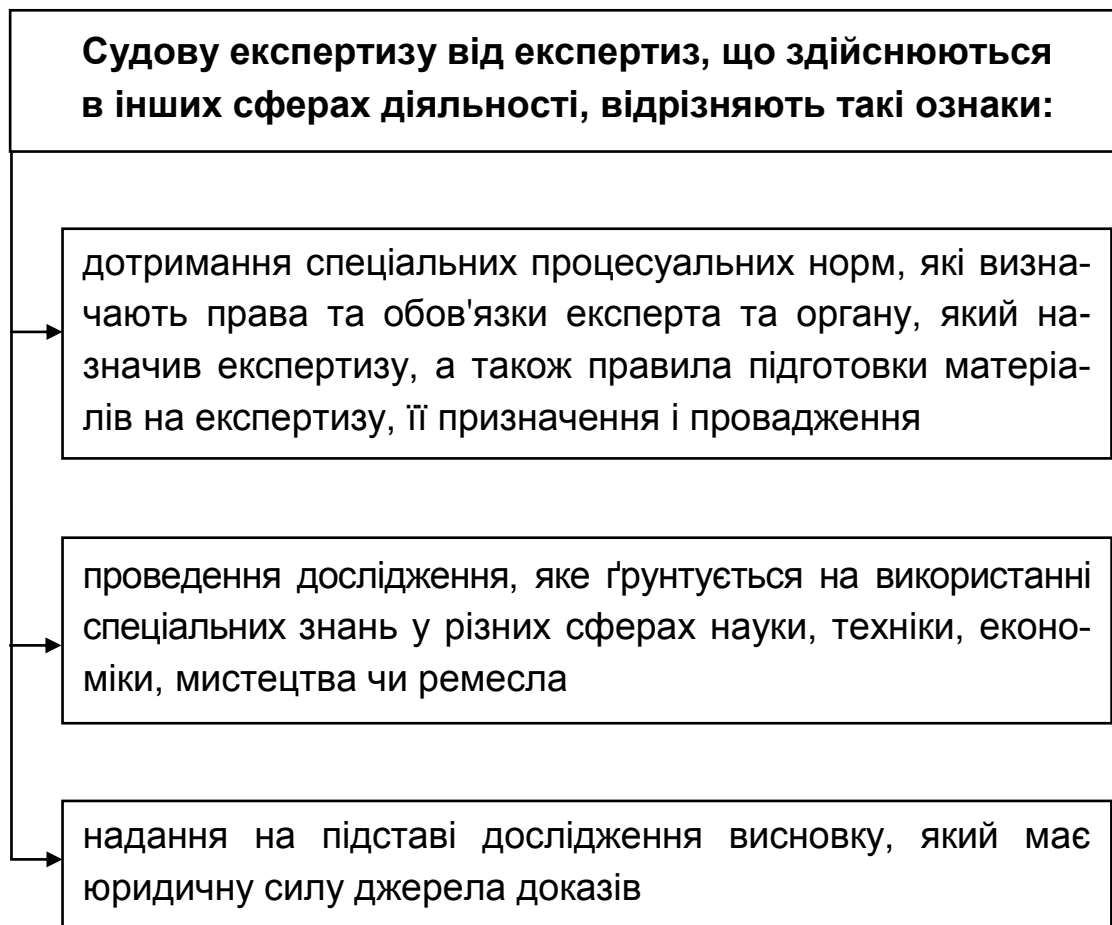

Рис. 2.6. Ознаки, що відрізняють судову експертизу від експертиз, що здійснюються в інших сферах діяльності

2.2. Види судових експертиз та їхня класифікація

Рис. 2.7. Основні види судових експертиз [27; додаток Б]

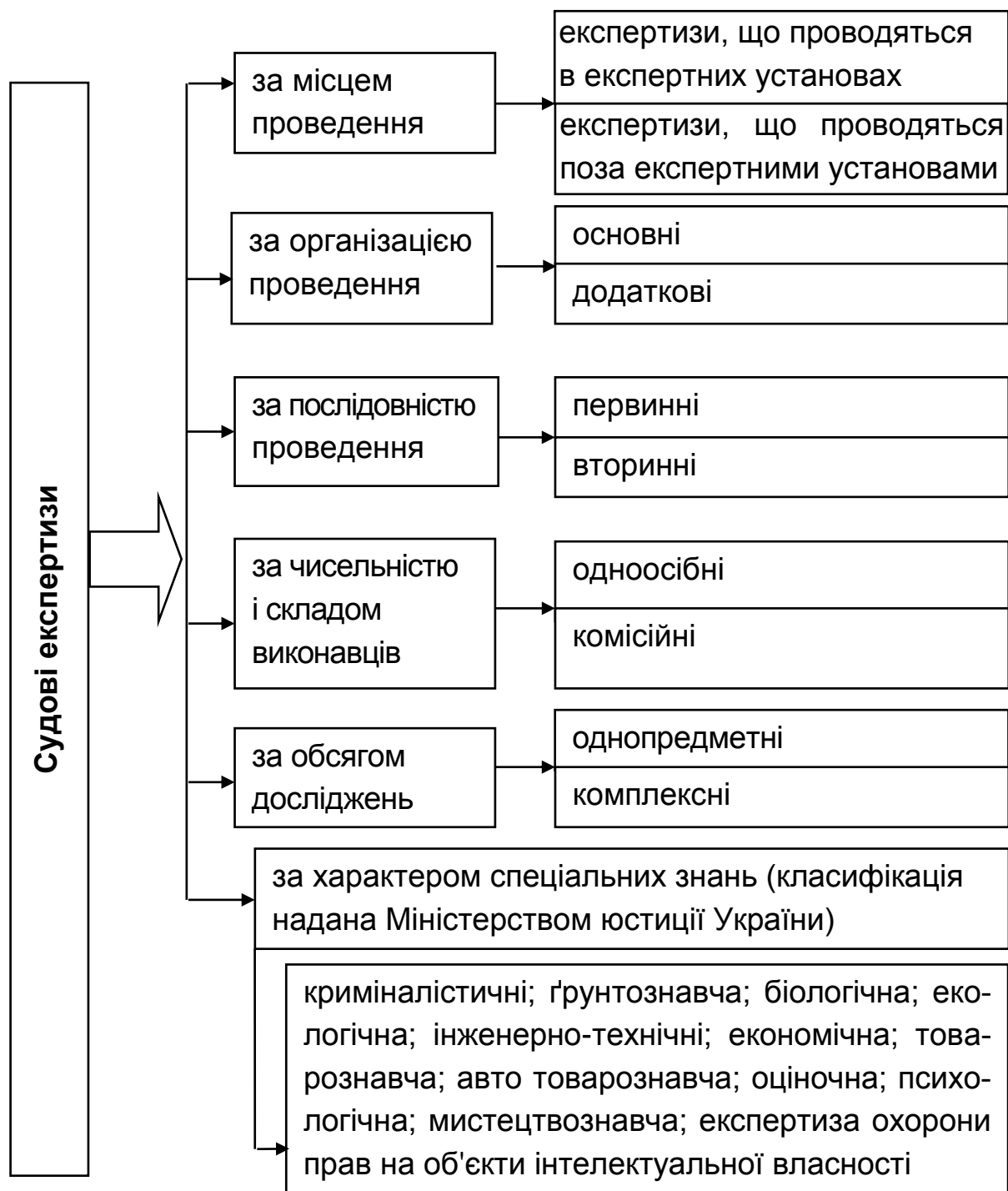

Рис. 2.8. Класифікація судових експертиз [27]

Рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України від 30.01.2001 р. судово-бухгалтерську експертизу було перейменовано на судово-економічну. Причому у цьому виді судової експертизи було виділено три види спеціальностей

Спеціальності судово-економічної експертизи

№ п/п	Види судових експертиз	Індекси експертних спеціальностей	Види експертних спеціальностей
1	Економічна експертиза	11.1	Дослідження документів бухгалтерського та податкового обліку і звітності
2		11.2	Дослідження документів про фінансово-кредитні операції
3		11.3	Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій

Рис. 2.9. Принципи судово-економічної експертизи [36]

2.3. Сутність і завдання судово-економічної експертизи

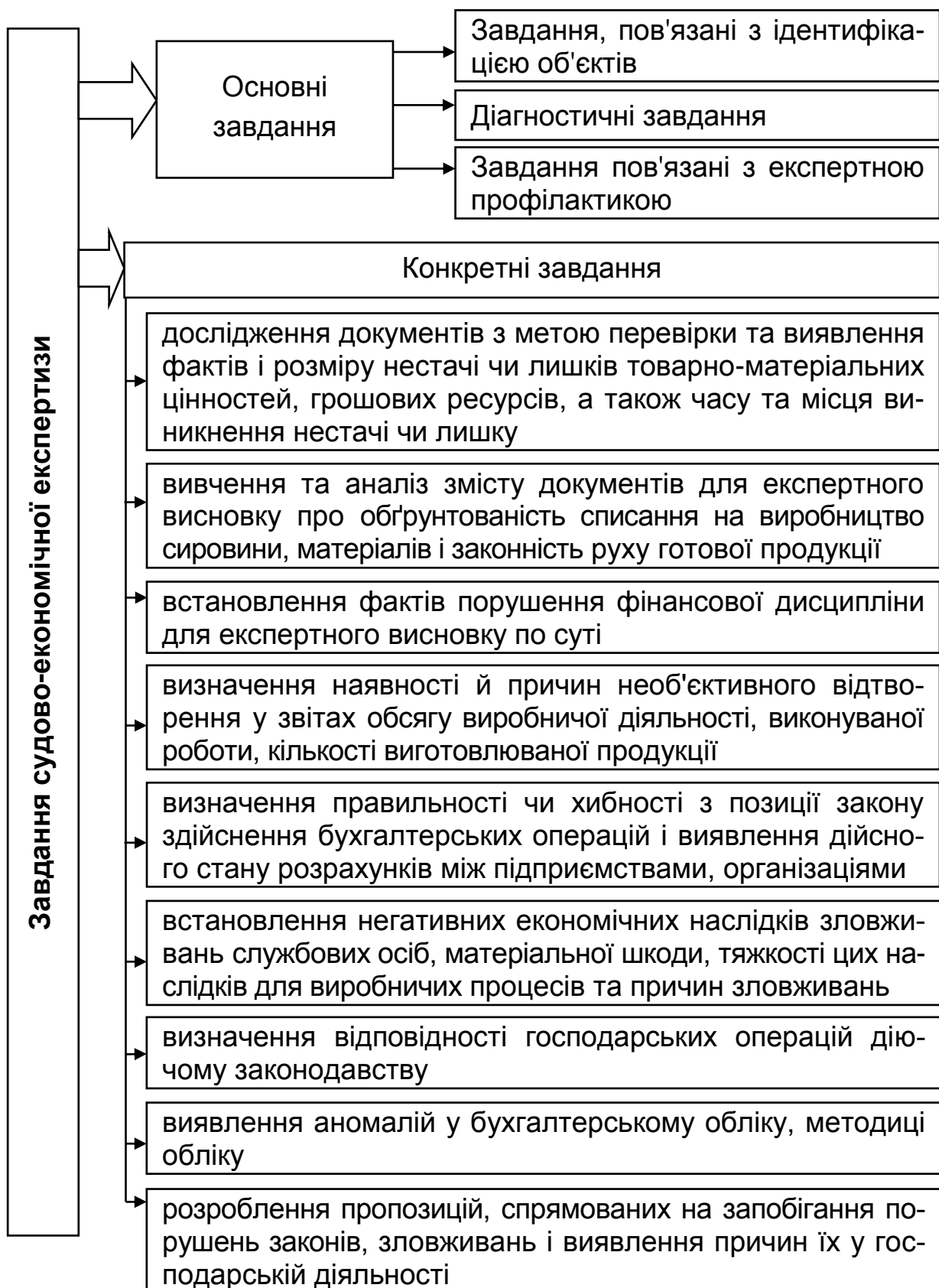

Рис. 2.10. Завдання судово-економічної експертизи

2.4. Історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи

Таблиця 2.2

Становлення судової експертизи в Україні

Роки	Етапи становлення
1	2
Початок XX ст.	Створено теорію аудиту фахівцями Р. Діксі (1864 – 1932 рр.) у Англії і Р. Х. Монтгомері (1872 – 1953 рр.) у США
10 липня 1923 р.	Рада Народних Комісарів України ухвалювала Положення про обласні кабінети науково-судової експертизи в Харкові, Києві та Одесі
25 квітня 1925 р.	Затверджено Нове Положення про кабінети науково-судової експертизи, яке передбачало виконання ними не тільки експертиз, але й наукових робіт і експериментальних досліджень з питань кримінальної техніки та методології розслідувань злочинів у зв'язку з розширенням функцій
1925 р.	Кабінети перейменовані в інститути науково-судової експертизи
1 червня 1930 р.	Об'єднання працівників обліку (ОПО) реорганізовано у Все-союзне товариство сприяння соціалістичному обліку – ВТССО
26 травня 1936 р.	Створено Центральне бюро судово-бухгалтерської експертизи у системі прокуратури СРСР
1948 р.	Створено при Міністерстві фінансів в УРСР республіканської філії Бюро державної бухгалтерської експертизи Міністерства фінансів СРСР
1957 р.	Постановою Ради Міністрів УРСР філію реорганізовано в Бюро державної бухгалтерської експертизи при Міністерстві фінансів із філіями в усіх обласних центрах
1970 р.	Бюро та всі його обласні філії підпорядковано Міністерству юстиції України
1981 р.	Судову бухгалтерію починають визначати як науку, змістом якої є дослідження і розроблення теоретичних і практичних питань, що належать до застосування бухгалтерського обліку в слідчій і судовій діяльності, встановлення наукових основ методології, організації і техніки проведення документальної ревізії, інвентаризації і судово-бухгалтерської експертизи в процесі дізнання, розслідування та вирішення в суді справ про розкрадання

Закінчення табл. 2.2

1	2
Квітень 1990 р.	Республіканське Бюро було ліквідовано, а кадровий склад експертів-бухгалтерів Бюро та міжобласних філій із відповідними функціями передано до Київського і Харківського науково-дослідних інститутів судових експертиз та Одеської лабораторії південного регіону України
Квітень 1992 р.	Парламентом схвалено Концепцію судово-правової реформи в Україні
25 лютого 1994 р.	Верховна Рада України ухвалила Закон України "Про судову експертизу", визначивши правові, організаційні і фінансові основи судово-експертної діяльності з метою забезпечення правосуддя України незалежною, кваліфікованою і об'єктивною експертизою, спрямованою на максимальне використання досягнень науки і техніки
1995 р.	На базі лабораторій та відділень створено Донецький, Львівський та Одеський науково-дослідні інститути судових експертиз
липень 1996 р. – червень 2001 р.	З прийняттям у червні 1996 року Основного Закону держави було окреслено нову систему судоустрою, закріплено гарантії права на судовий захист, визначено основні засади здійснення судочинства
30 січня 2001 р.	Рішенням Президії науково-консультативної та методичної ради з проблем судової експертизи при Міністерстві юстиції України судово-бухгалтерську експертизу перейменовано на судово-економічну
30 грудня 2004 р.	Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень Міністерства юстиції України надає класифікацію основних видів експертиз
з 2004 р. по 2013 р.	Вийшла з друку значна кількість навчальних посібників "Судова бухгалтерія" різних авторів, а саме: А. М. Бандурки, О. П. Буцана, І. В. Головка, В. М. Глібка, Г. П. Дондика, Н. Я. Дондик, З. Б. Живко, Г. Г. Мумінова-Савіної, В. М. Шарманської, С. О. Шарманської та інших

Контрольні запитання

1. Що розуміють під науковою і науково-технічною експертизою?
2. Які основні завдання та принципи наукової експертизи.
3. Хто може бути експертом з питань науково-технічної експертизи?
4. Які ознаки відрізняють судову експертизу від експертиз, що здійснюються в інших сферах діяльності?
5. Що є правовою основою проведення судових експертиз?
6. За якими ознаками класифікуються судові експертизи?
7. Дайте визначення основної та додаткової експертизи.
8. В яких випадках призначається повторна експертиза?
9. Що таке комісійні та комплексні експертизи?
10. Які види судових експертиз проводяться в експертних установах України?
11. Дайте визначення сутності судово-економічної експертизи.
12. У чому полягають економічний та процесуальний зміст судово-економічної експертизи?
13. Назвіть основні класи завдань судово-економічної експертизи.
14. Назвіть етапи розвитку судово-економічної експертизи.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Прослідіть історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи.
2. Визначте сутність судово-економічної експертизи як процесуальної дії.
3. Визначте коло питань, які вирішуються в процесі судово-економічної експертизи.

3. Предмет і метод судово-економічної експертизи

3.1. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи.
3.2. Класифікація документів, які надаються експерту-економісту.
3.3. Загальна характеристика метода судово-економічної експертизи.
3.4. Прийоми дослідження облікової інформації під час проведення судово-економічних експертиз

Ключові слова: предмет судово-економічної експертизи, об'єкт судово-економічної експертизи, доказ, речовий доказ, метод судово-економічної експертизи

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностям:**

Знання:

переліку питань, які вирішує судово-економічна експертиза;
методу, прийомів та процедур дослідження інформації, наданої експертизи

Вміння:

визначити якість документів, що надаються експерту;
вибирати найбільш ефективні прийоми дослідження;
надавати захист щодо надання додаткових документів, необхідних експерту

3.1. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи

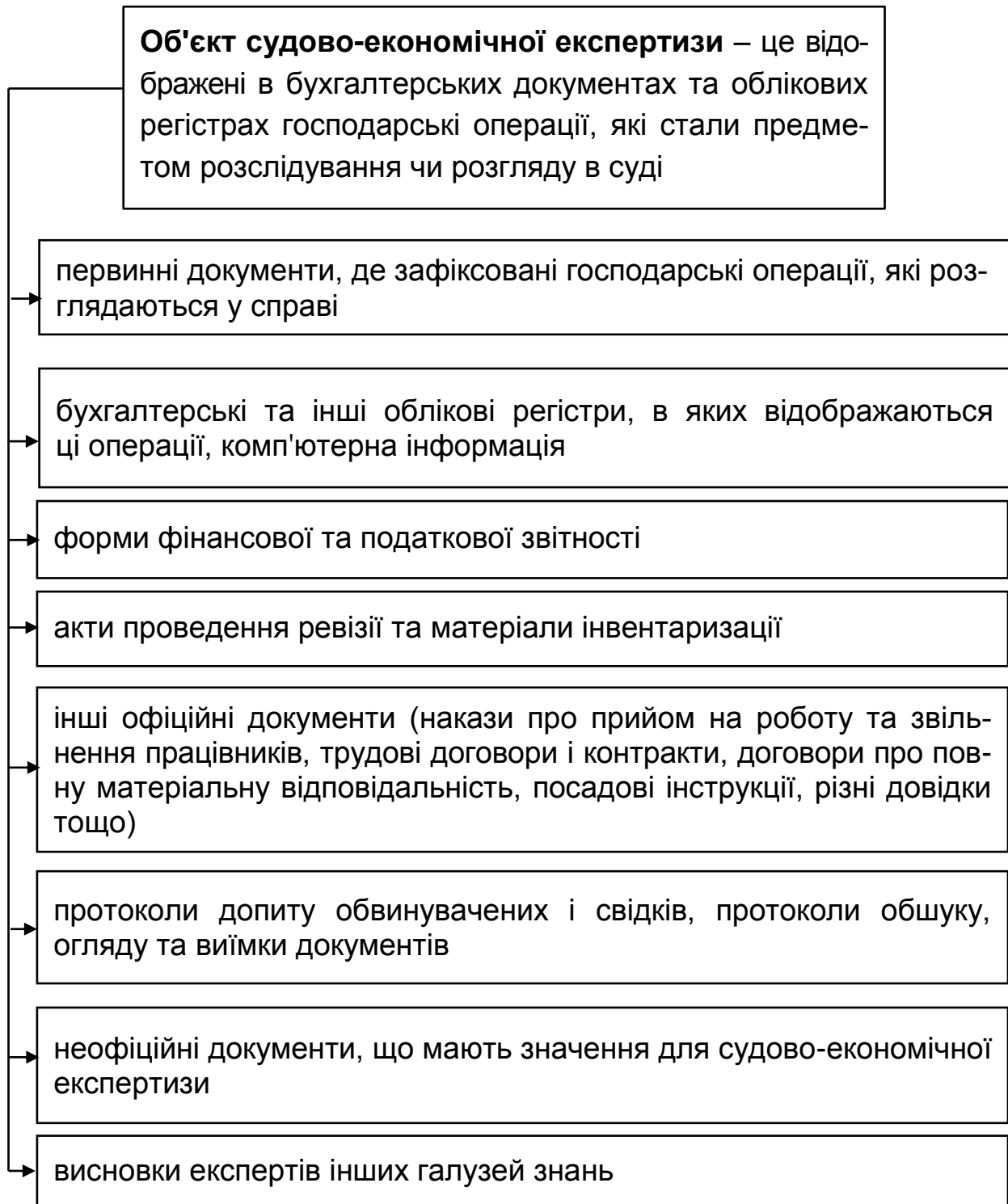

Рис. 3.1. Сутність об'єкта судово-економічної експертизи [36]

Предмет судово-економічної експертизи – це питання, що виникають у органів дізнання, досудового слідства та суду щодо фінансово-господарських операцій, зафіксованих ревізіями та перевітками, вирішення яких потребує спеціальні економічні пізнання

Питання
судово-економічної
експертизи

перевірка та підтвердження за допомогою документів суми нестач або лишків матеріальних цінностей і грошових коштів;

установлення та підтвердження розміру матеріальної шкоди, що була завдана посадовими та матеріально-відповідальними особами внаслідок скоєних корисливих правопорушень;

перевірка ґрунтовності списання сировини та матеріалів, цільового використання виділених коштів;

встановлення фактів порушення фінансової дисципліни, правильності розрахунків із постачальниками та покупцями, ухилення від уплати податків;

документальна перевірка чинних правил емісії цінних паперів;

установлення фактів фіктивного банкрутства, а також випадків приховування банкрутства, перевірка відповідності господарських операцій чинному законодавству;

установлення правильності документального оформлення господарських операцій та їх відображення в бухгалтерському обліку;

установлення умов, що сприяють вчиненню зловживань та інших протиправних дій посадовими особами та працівниками облікового апарату підприємства;

перевірка правильності методики проведення документальної ревізії та достовірності її висновків;

виявлення причин здійснення економічних злочинів і правопорушень та розроблення пропозицій, спрямованих на їх запобігання у майбутньому

Рис. 3.2. Сутність предмету судово-економічної експертизи [2; 36]

3.2. Класифікація документів, які надаються експерту-економісту

Рис. 3.3. Класифікація документів, які надаються експерту-економісту [36]

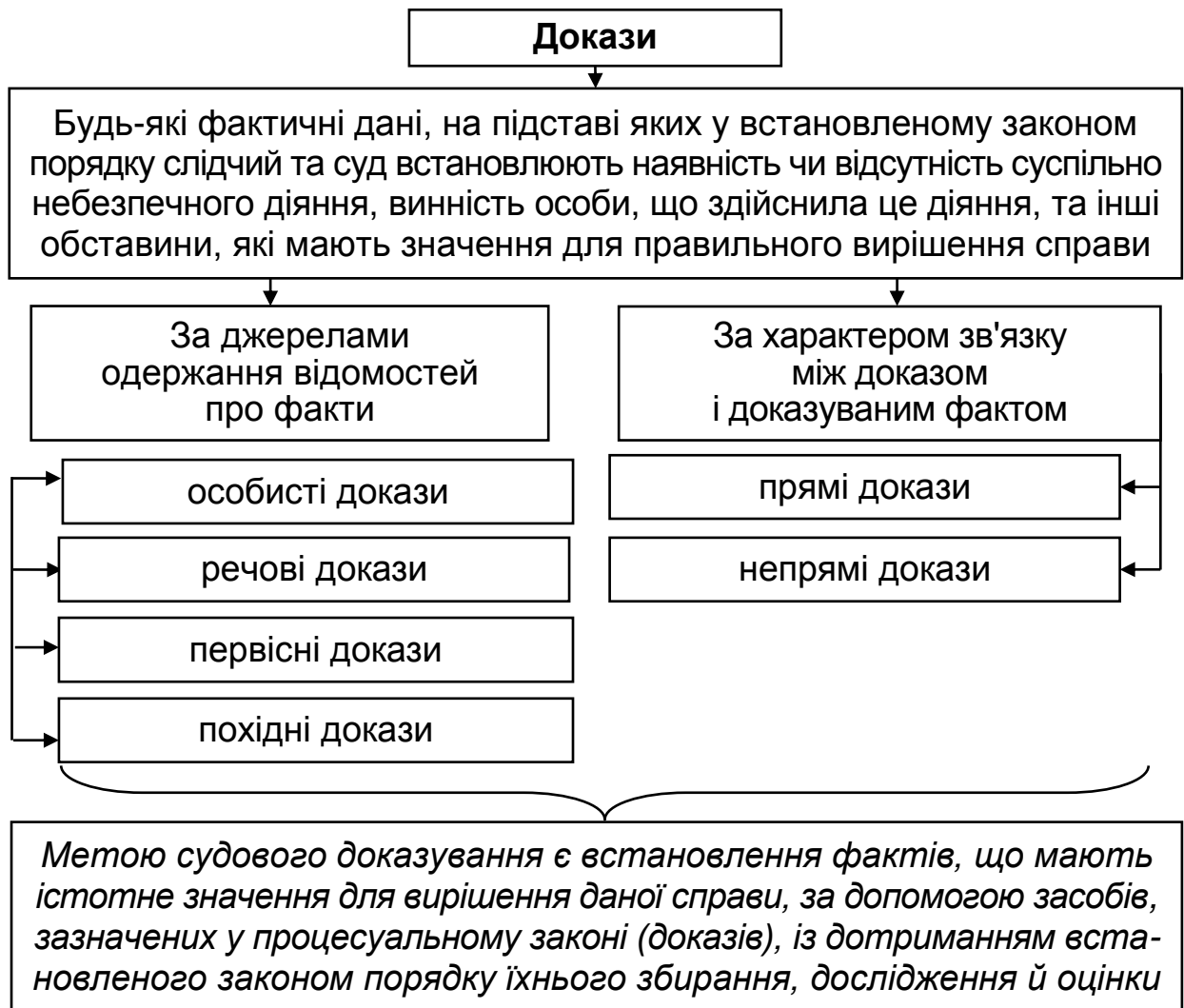

Рис. 3.4. **Поняття доказів та їх класифікація** [21]

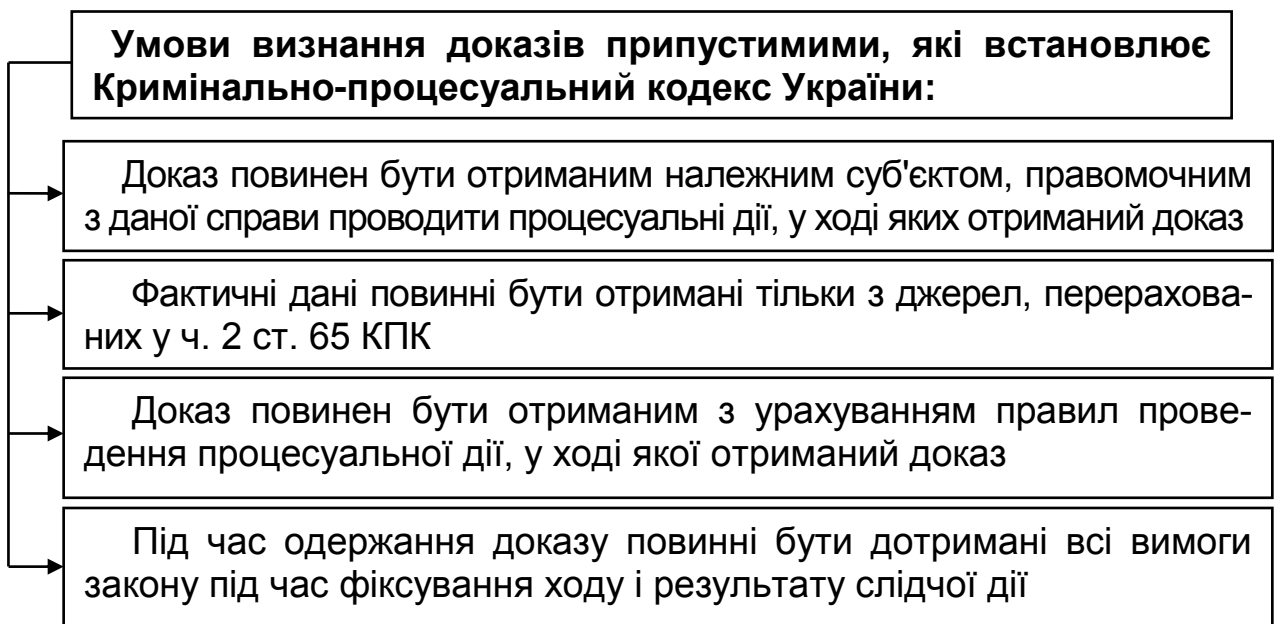

Рис. 3.5. **Умови визнання доказів припустимими** [21]

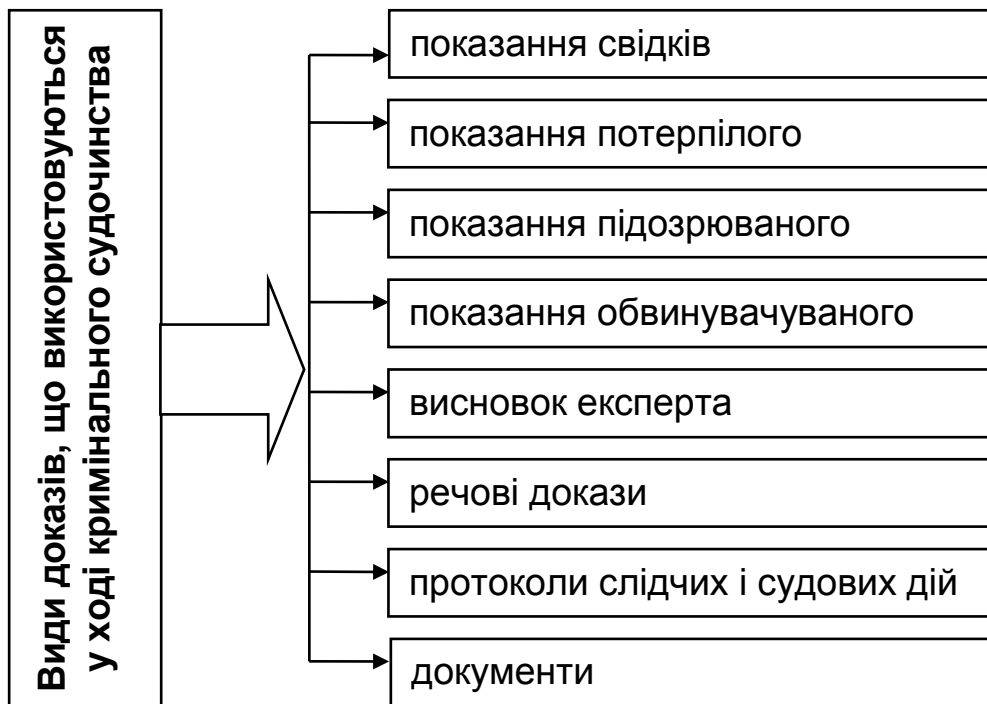

Рис. 3.6. Види доказів, що використовуються у ході кримінального судочинства

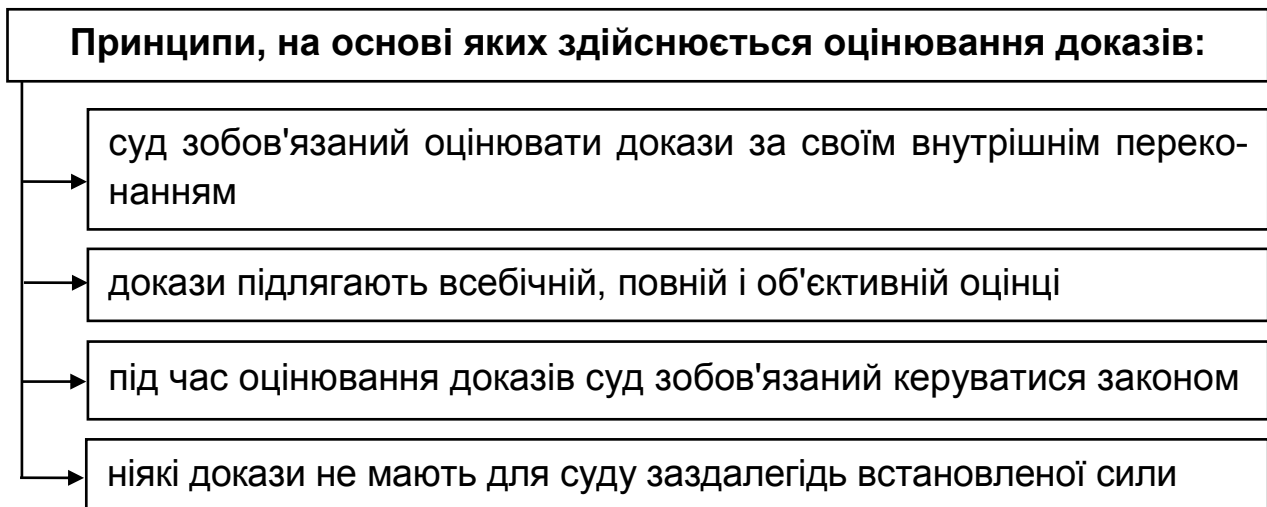

Рис. 3.7. Принципи, на основі яких суд здійснює оцінювання доказів

Підставою для проведення судової експертизи є відповідне судове рішення чи рішення органу досудового розслідування, або договір з експертом чи експертною установою – якщо експертиза проводиться на замовлення інших осіб. (Закон доповнено статтею 7 – 1 згідно із Законом N 2147-VIII (2147а-19) від 03.10.2017 р.) [26]

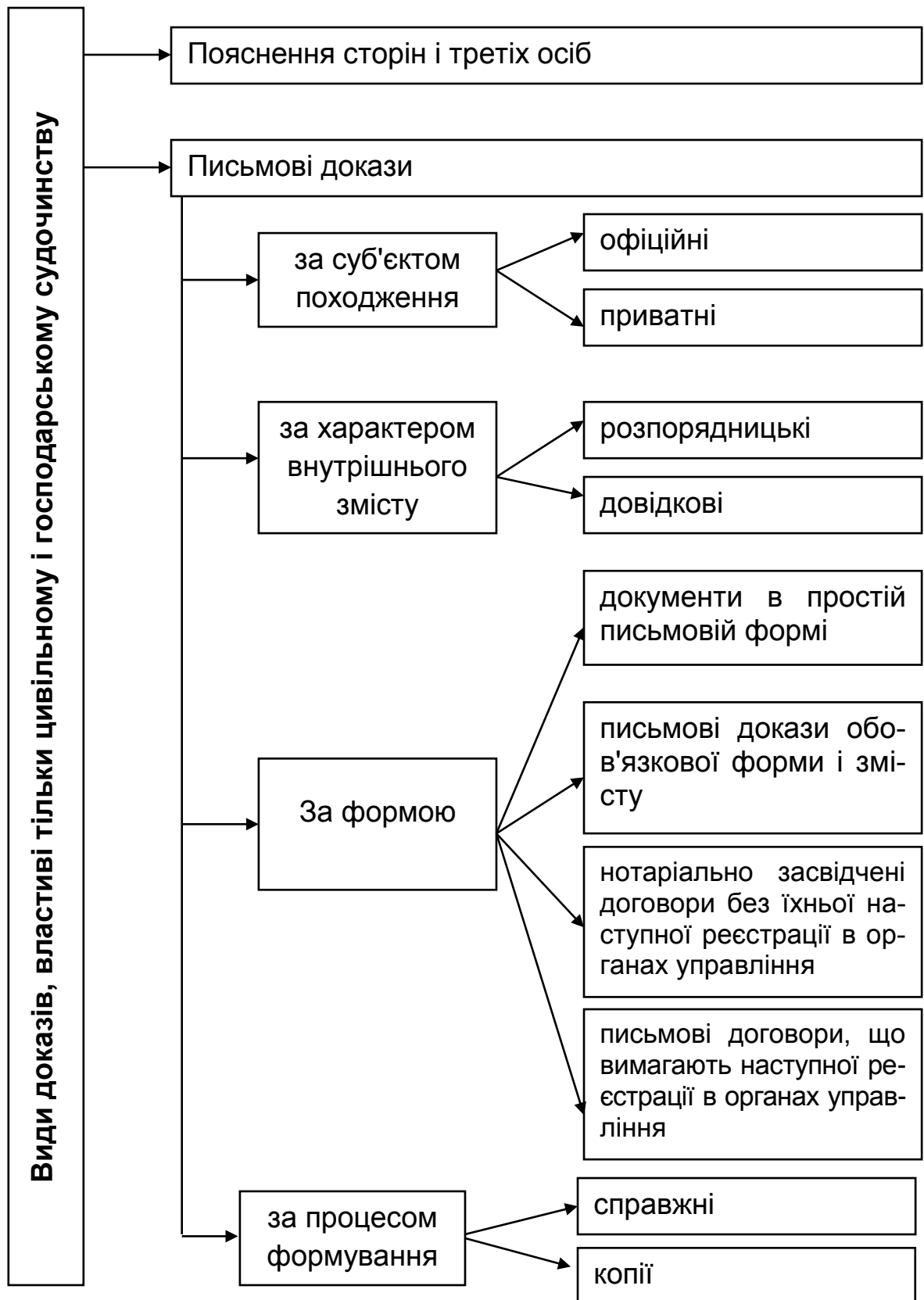

Рис. 3.8. Види доказів, властиві тільки цивільному і господарському судочинству

3.3. Загальна характеристика методу судово-економічної експертизи

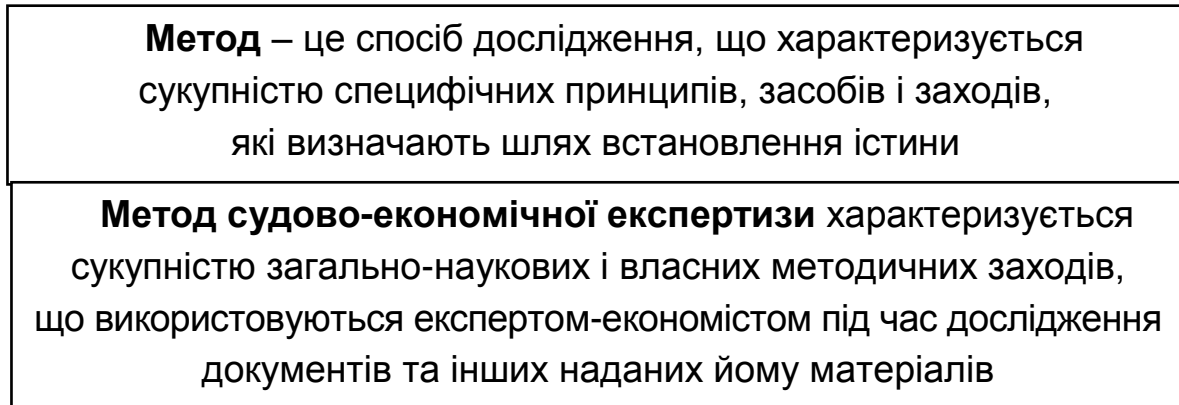

Рис. 3.9. Метод судово-економічної експертизи [2]

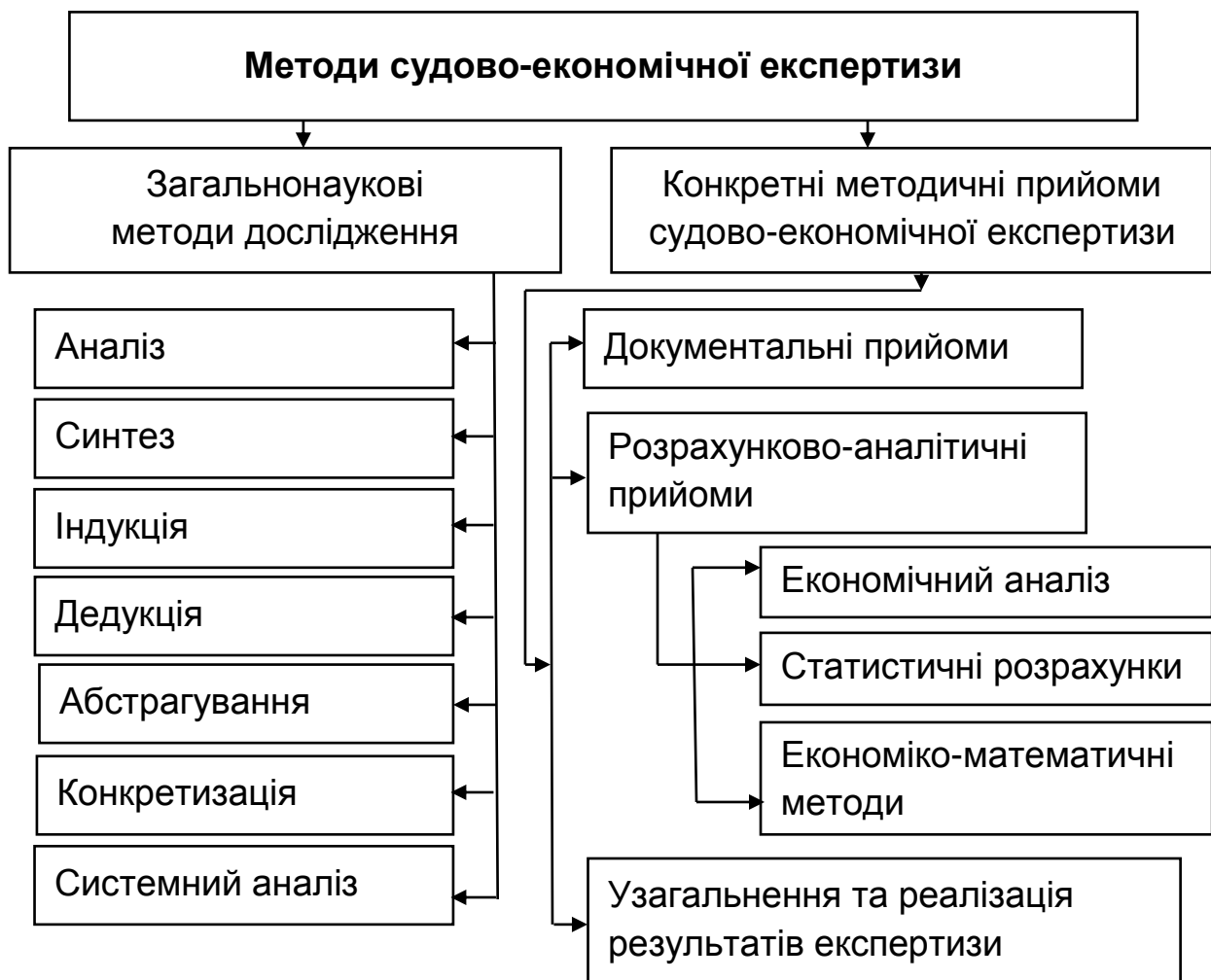

Рис. 3.10. Методи судово-економічної експертизи

3.4. Прийоми дослідження облікової інформації під час проведення судово-економічних експертиз

Рис. 3.11. Прийоми та процедури дослідження облікової інформації під час проведення судово-економічних експертиз [4]

Використання в судово-експертній практиці тих чи інших прийомів залежить від особливостей злочину, документообігу в галузі, де скоєно злочин, і обліку господарських операцій на конкретному підприємстві [36]

Рис. 3.12. Складові системи інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи

Контрольні запитання

1. Що є об'єктом та предметом судово-економічної експертизи?
2. Які характерні питання вирішує судово-економічна експертиза?
3. Які матеріали направляються на дослідження експерту-економісту?
4. Як класифікуються недоброякісні документи?
5. Що таке фальсифіковані документи?
6. Що таке інтелектуальна підробка документів?
7. Що таке безтоварні та безгрошові документи?
8. В яких випадках експерт може використовувати в процесі дослідження неофіційні документи?
9. Що являє собою метод судово-економічної експертизи?
10. Які загальнонаукові методичні прийоми використовуються під час проведення судово-економічних експертиз?
11. Охарактеризуйте сутність загальнонаукових прийомів дослідження.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Визначте об'єкти судово-економічної експертизи окремої ділянки бухгалтерського та податкового обліку.
2. Охарактеризуйте, які види доказів використовуються кримінальному, цивільному та господарському судочинстві.
3. Опануйте всі методичні прийоми та процедури судово-економічної експертизи.

Розділ 2.

Організаційно-методичні засади судово-економічної експертизи в Україні

4. Організація судово-економічної експертизи

- 4.1. Загальна організація судово-експертної діяльності в Україні.
- 4.2. Порядок атестації судових експертів.
- 4.3. Кваліфікаційні вимоги, що пред'являють до експертів-економістів.
- 4.4. Права, обов'язки та відповідальність судових експертів.
- 4.5. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи.
- 4.6. Основні стадії процесу судово-економічної експертизи

Ключові слова: організація, судовий експерт, атестація судового експерта, експертно-кваліфікаційні комісії (ЕКК) науково-дослідних інститутів судових експертиз, Центральна експертно-кваліфікаційна комісія Міністерства юстиції України (ЦЕКК), Реєстр атестованих судових експертів

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

прав, обов'язків та відповідальності судових експертів;
стадії процесу судово-економічної експертизи

Вміння:

доказати свою професійну компетентність під час атестації;
оцінити інформаційне забезпечення експертних досліджень;
засвоїти кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експертів економістів;
охарактеризувати стадії судово-економічної експертизи

4.1. Загальна організація судово-експертної діяльності в Україні

Організація – це упорядкування, налагодження певної системи, основними вузлами якої є її механізм, система в статичності (структура, кадри, техніка) і динаміці (процеси, які відбуваються в системі) [5]

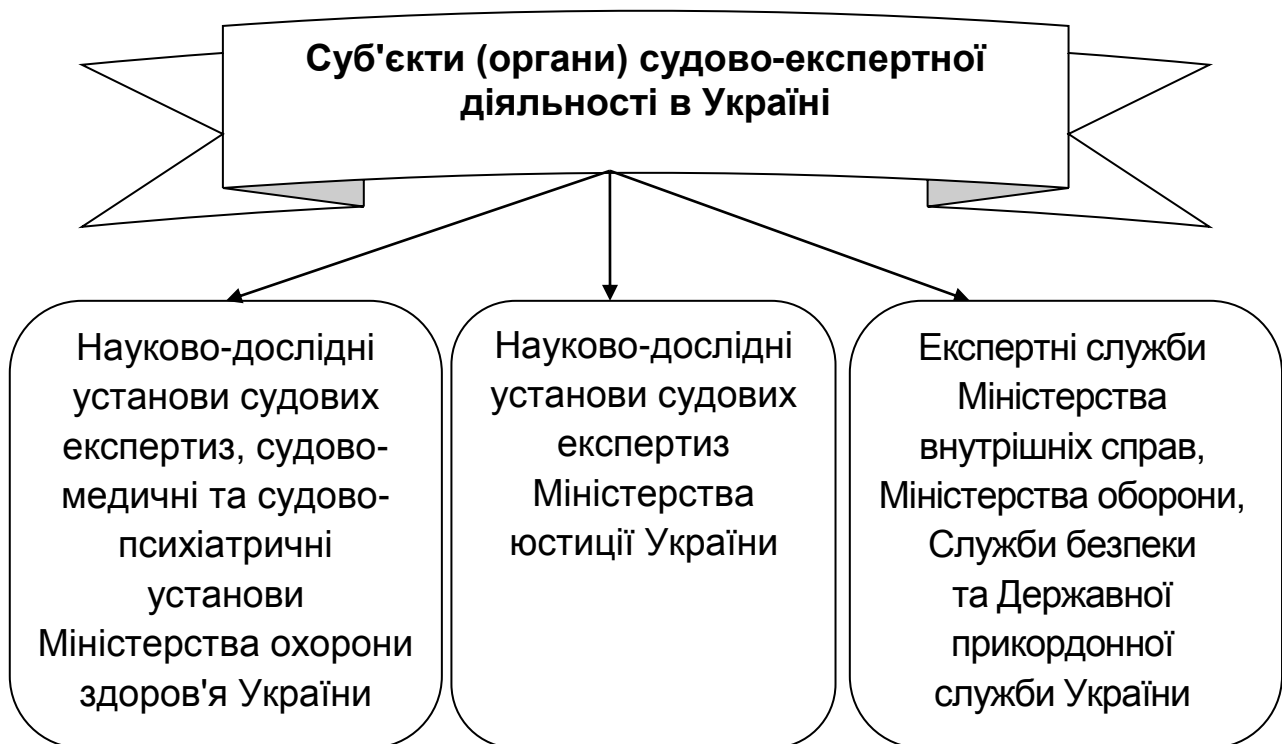

Рис. 4.1. Суб'єкти (органи) судово-експертної діяльності в Україні [36]

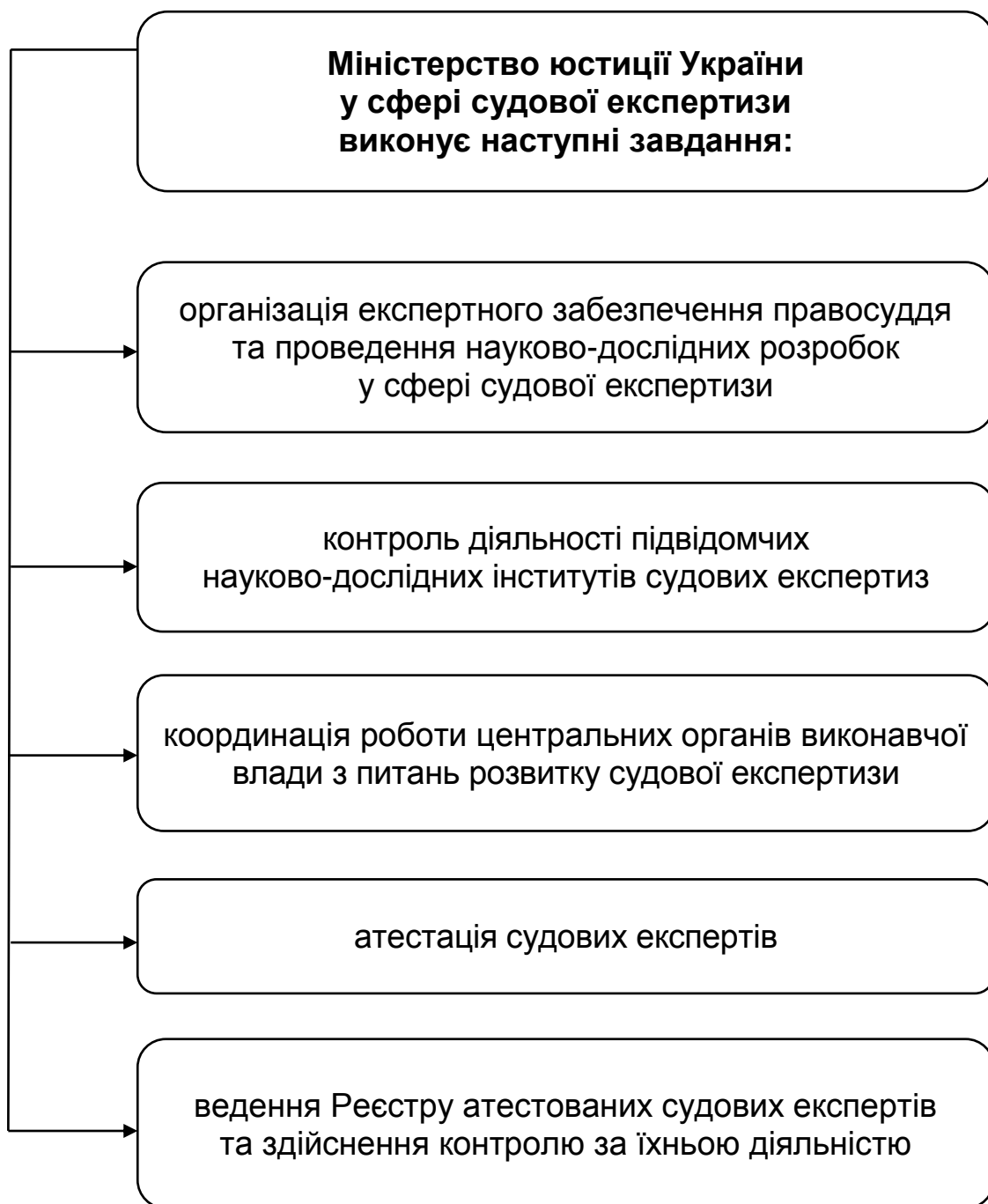

Рис. 4.2. Основні завдання Міністерства юстиції України у сфері судової експертизи

Рис. 4.3. Питання, що розглядаються Координаційною радою з проблем судової експертизи

4.2. Порядок атестації судових експертів

Відповідно до Закону України "Про судову експертизу", **судовими експертами** можуть бути особи, які мають необхідні знання для надання висновку з досліджуваних питань.

Судовими експертами державних спеціалізованих установ можуть бути фахівці, які мають відповідну вищу освіту, освітньо-кваліфікаційний рівень не нижче спеціаліста, пройшли відповідну підготовку та атестацію, отримали кваліфікацію судового експерта з певної спеціальності [36]

Метою атестації судового експерта є оцінювання професійного рівня фахівців, які залучаються до проведення судових експертиз або беруть участь у розробках теоретичної та методичної бази судової експертизи. Залежно від спеціалізації і рівня підготовки їм присвоюється кваліфікація судового експерта з правом проведення певного виду експертизи, а працівникам державних спеціалізованих установ – ще й кваліфікаційний клас

Таблиця 4.1

Кваліфікаційні класи судових експертів НДІСЕ Міністерства юстиції України

Кваліфікаційні класи	Посада
1	2
Судовий експерт вищого кваліфікаційного класу	Директор, заступник директора, завідувач наукового підрозділу, вчений секретар, головний науковий співробітник, провідний науковий співробітник

1	2
Судовий експерт першого кваліфікаційного класу	Директор, заступник директора, завідувач наукового підрозділу, вчений секретар, головний науковий співробітник, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник
Судовий експерт другого кваліфікаційного класу	Завідувач наукового підрозділу, вчений секретар, провідний науковий співробітник, старший науковий співробітник
Судовий експерт третього кваліфікаційного класу	Старший науковий співробітник, науковий співробітник
Судовий експерт четвертого кваліфікаційного класу	Науковий співробітник, молодший науковий співробітник
Судовий експерт п'ятого кваліфікаційного класу	Молодший науковий співробітник

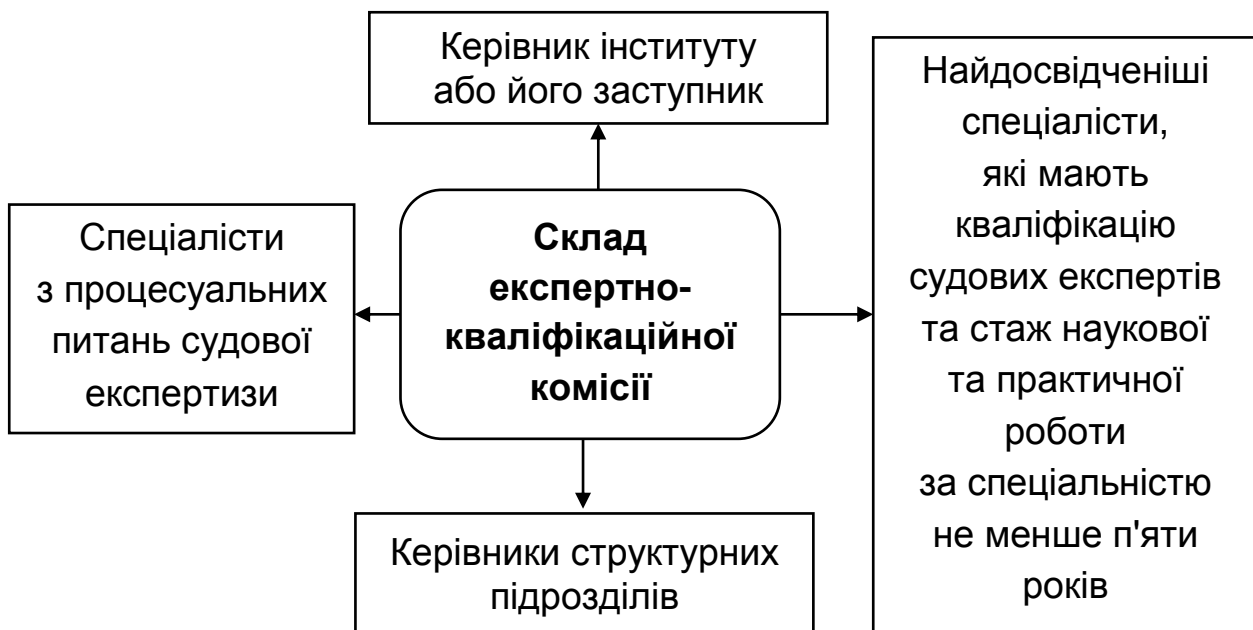

Рис. 4.4. Склад експертно-кваліфікаційної комісії [36]

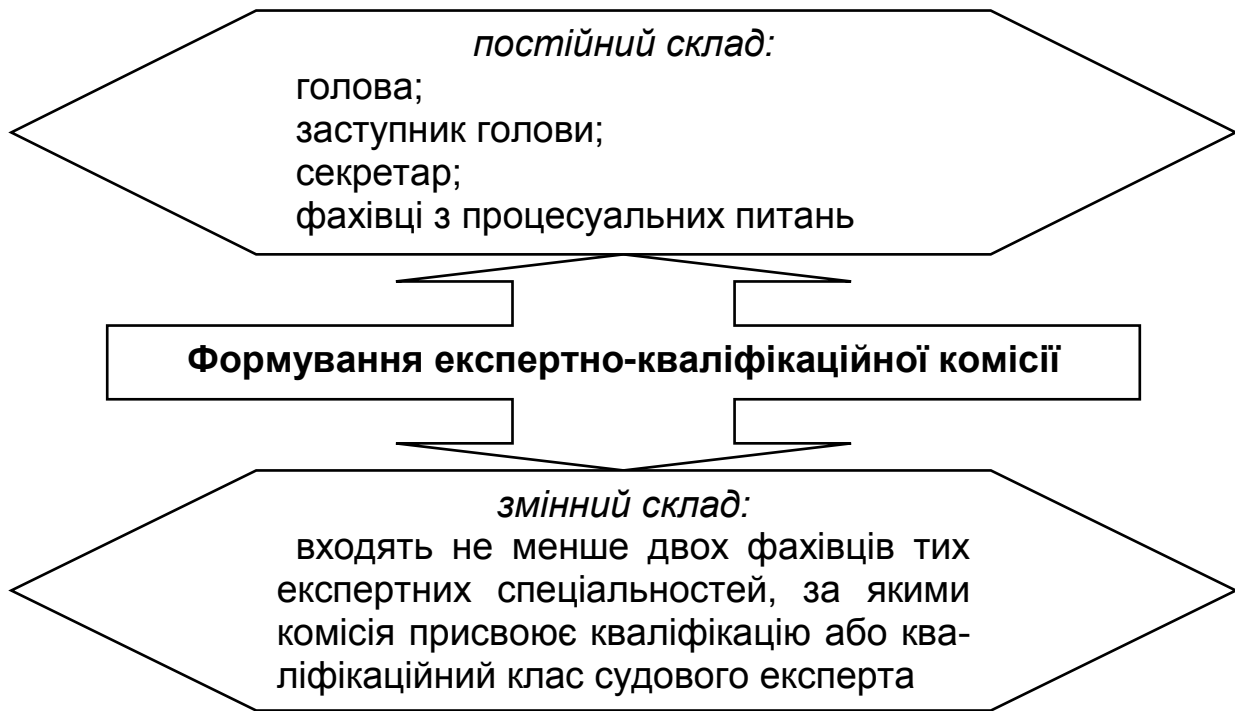

Рис. 4.5. Порядок формування експертно-кваліфікаційної комісії [36]

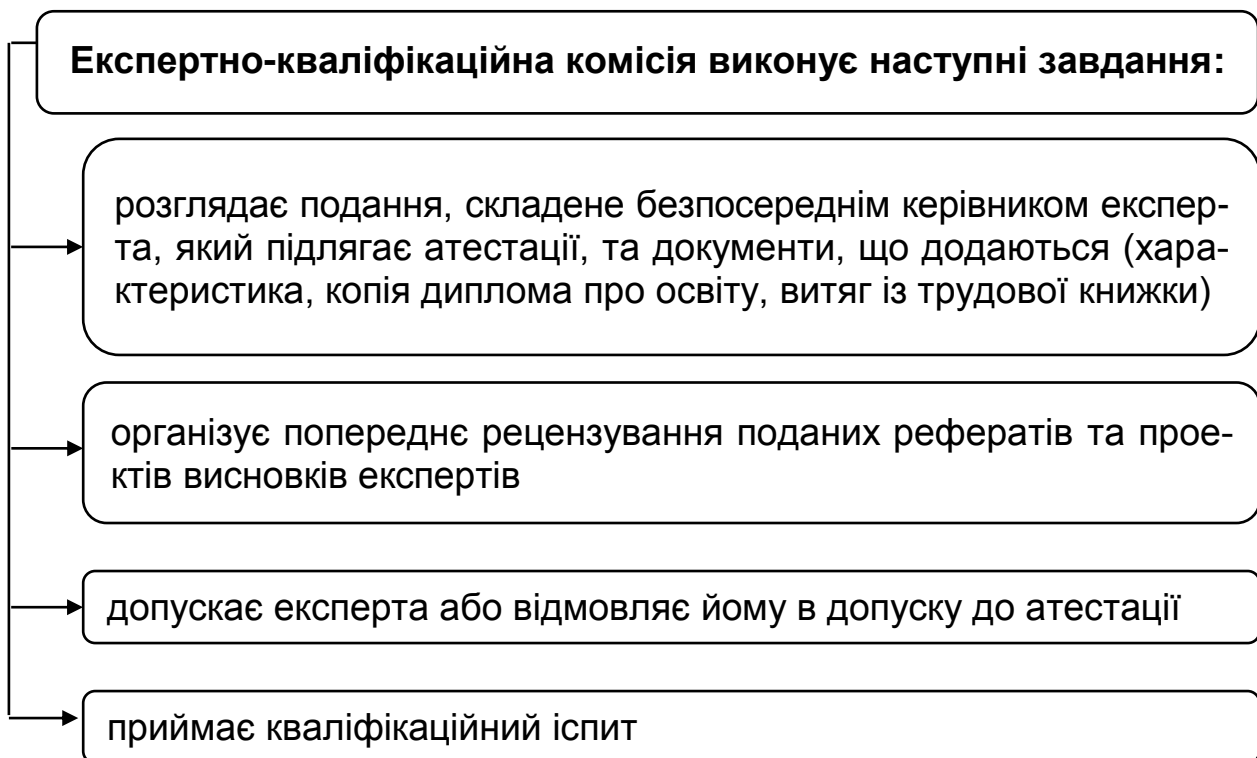

Рис. 4.6. Завдання експертно-кваліфікаційної комісії [36]

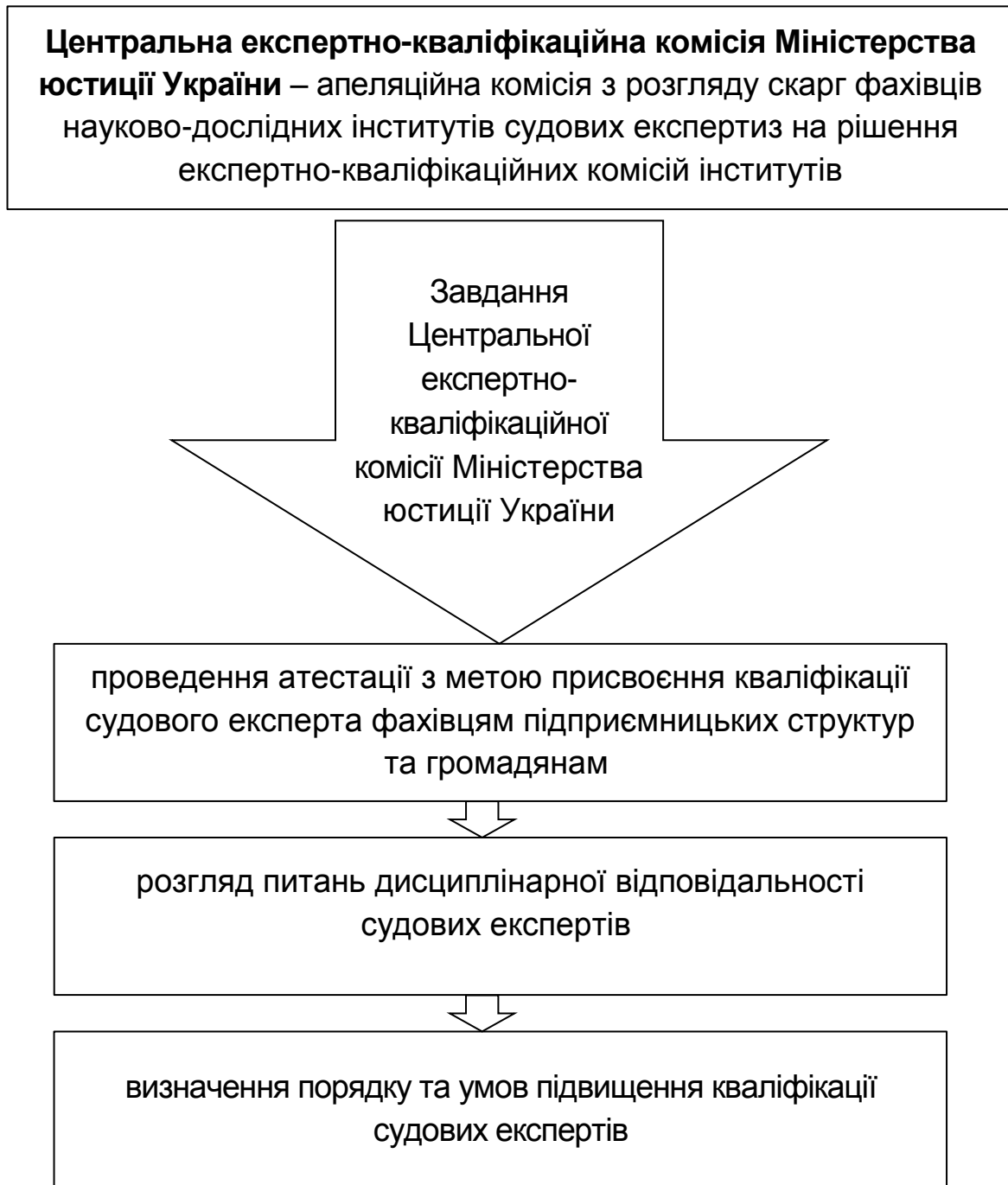
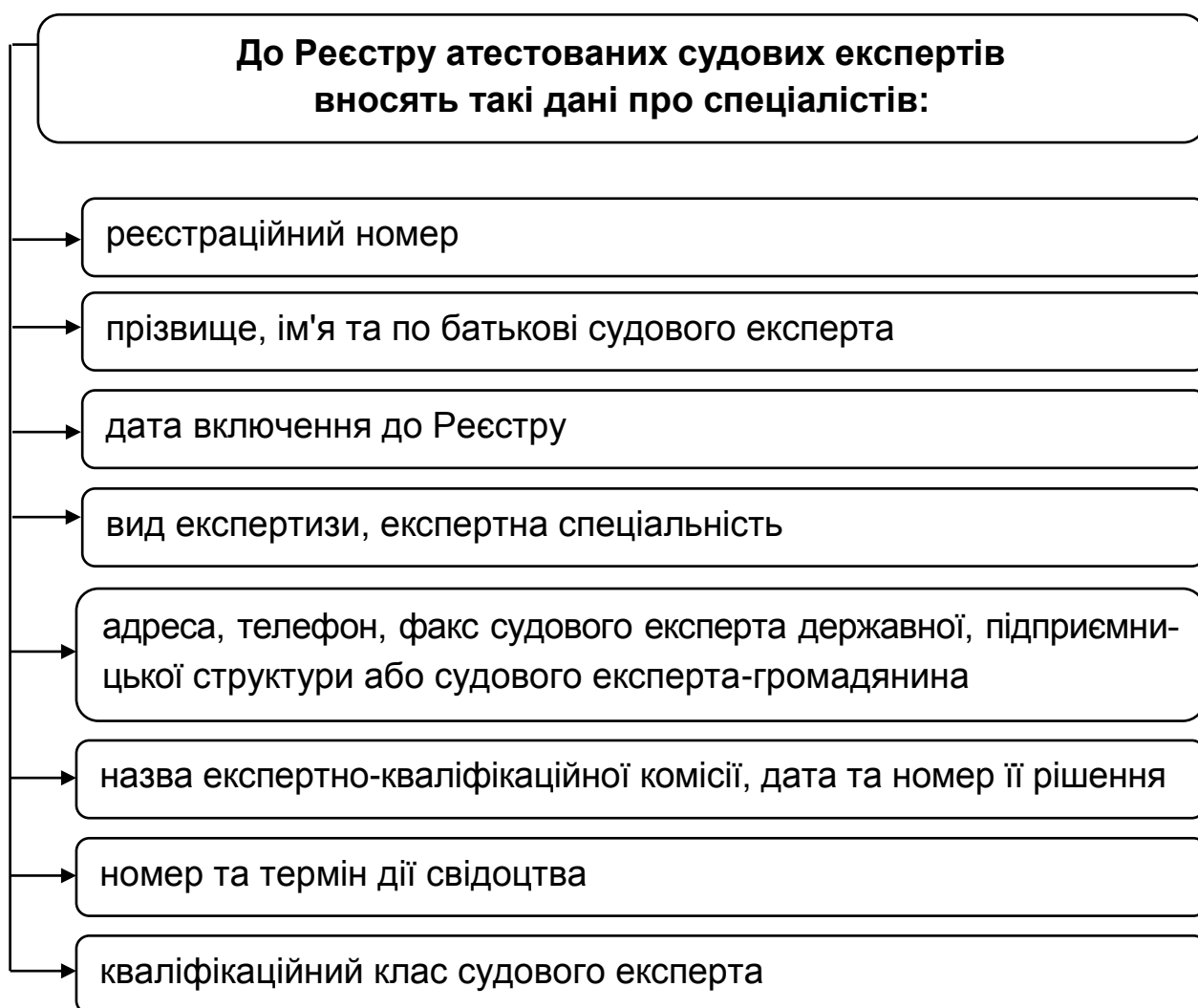
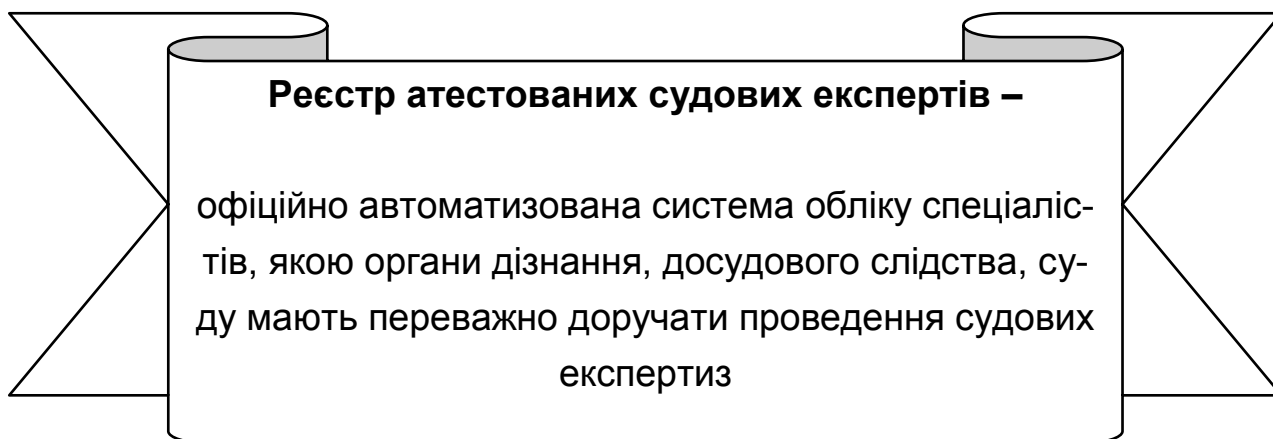

Рис. 4.7. Сутність та завдання Центральної експертно-кваліфікаційної комісії Міністерства юстиції України

**Рис. 4.8. Сутність та зміст
Реєстру атестованих судових експертів [36]**

4.3. Кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експертів-економістів

Рис. 4.9. Забезпечення незалежності судового експерта

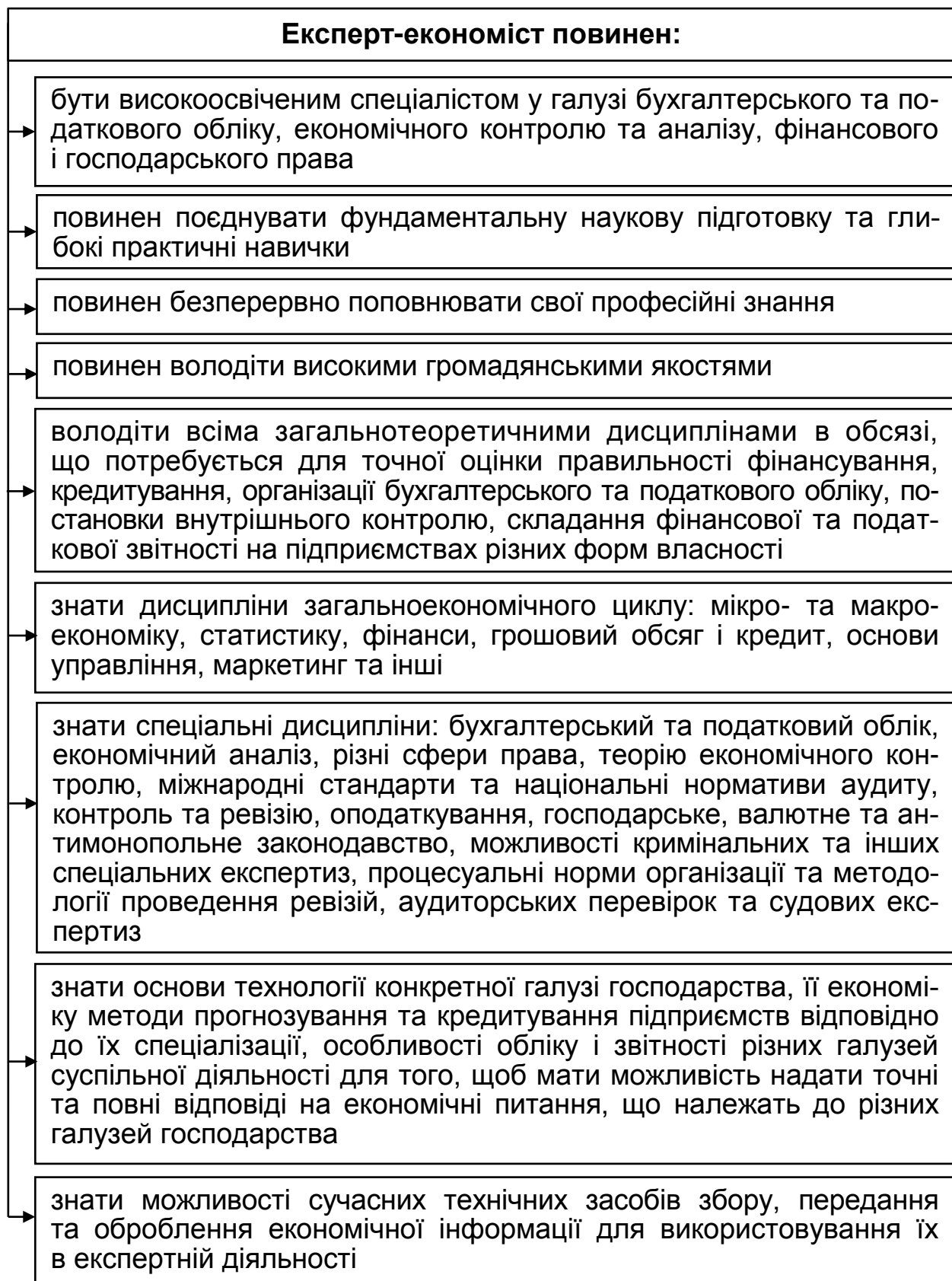

Рис. 4.10. Кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експертів-економістів [36]

4.4. Права, обов'язки та відповідальність судових експертів

Судовий експерт зобов'язаний:

Прийняти до виконання доручену йому справу.

Повідомити в письмовій формі особу або орган, які призначили експертизу, про неможливість її проведення, якщо поставлене питання виходить за межі компетенції експерта або якщо надані йому матеріали недостатні для вирішення поставленого питання, а витребувані додаткові матеріали не були отримані.

З'явитися за викликом особи або органу, які призначили експертизу, для допиту з приводу проведеної експертизи чи повідомлення про неможливість її проведення.

З дозволу особи або органу, які призначили експертизу, проводити дослідження в присутності підозрюваного, обвинуваченого, підсудного чи сторін у цивільних і арбітражних справах.

Заявити самовідвід за певних, передбачених законом, обставин

Рис. 4.11. **Обов'язки судового експерта** [27; 36]

Судовий експерт несе відповідальність:

За злісне ухиляння від прибуття до суду, в органи попереднього слідства або дізнання, а також за надання завідомо неправдивих висновків або за відміну без поважних причин від виконання обов'язків, які покладені на нього.

Судовий експерт на підставах і в порядку, передбачених чинним законодавством, може бути притягнений до дисциплінарної, адміністративної, матеріальної і кримінальної відповідальності

Рис. 4.12. **Відповідальність судового експерта** [27; 36]

Підставами для відводу судового експерта є:

якщо експерт особисто, прямо чи опосередковано зацікавлений у результаті справи;

якщо він є родичем сторін або інших осіб, що беруть участь у справі;

якщо судовий експерт знаходиться в особистих відносинах з особами, які беруть участь у справі;

якщо він проводив ревізію, матеріали якої стали підставою порушення даної справи;

якщо експерт знаходиться у службовій чи іншій залежності від сторін, інших осіб, які беруть участь у справі;

якщо експерт є некомпетентним;

за наявності інших обставин, що викликають сумнів у його об'єктивності

Рис. 4.13. Підстави для відводу судового експерта [36]

Обов'язки керівника експертної установи

Організаційне забезпечення виконання експертиз.

Матеріально-технічне забезпечення виконання експертиз.

Дотримання законодавства та нормативних актів із питань експертизи.

Контроль за своєчасним проведенням експертизи

Рис. 4.14. Обов'язки керівника експертної установи [36]

Судовий експерт має право:

Знайомитися з матеріалами справи, які стосуються експертизи.

Порушувати клопотання про надання додаткових та нових матеріалів, що необхідні для вирішення поставлених питань.

З дозволу особи або органу, які призначили експертизу, бути присутнім під час проведення слідчих і судових дій, порушувати клопотання, що стосується проведення експертизи, та задавати відповідні запитання особам, яких допитують.

Вказувати у висновку експертизи на факти, які мають значення для справи, про які йому не були поставлені питання.

У випадку незгоди з іншими членами експертної комісії, скласти окремий висновок експертизи.

Викладати письмово відповіді на питання, які ставляться перед ним під час допиту.

Оскаржувати в установленому порядку дії та рішення особи або органу, які призначили експертизу, що порушують права експерта або порядок проведення експертизи.

На забезпечення безпеки за наявності відповідних підстав

Рис. 4.15. Права судового експерта [27]

Перелік дій, які забороняється виконувати судовому експерту:

проводити експертизу без письмової вказівки керівника експертної установи (її структурного підрозділу), за винятком експертиз, доручених йому безпосередньо після слідчого огляду, в якому він брав участь як спеціаліст, а також експертиз, які проводяться під час судового розгляду

самостійно збирати матеріали, які підлягають дослідженню, а також вибирати вихідні дані для проведення експертизи, якщо вони відображені у наданих йому матеріалах неоднозначно. Якщо матеріали, отримані експертом-економістом від слідчого, суперечливі, експерт повинен давати відповідь на поставлені запитання, враховуючи зміст кожного документа, тобто давати декілька варіантів відповіді

проводити ревізії, приймати участь у інвентаризації, а також самостійно отримувати будь-які відомості від звинувачених та інших учасників процесу за даною справою

проводити експертизу за матеріалами господарської діяльності підприємств та організацій, в яких він працює або працював раніше

кваліфікувати правопорушення, вирішувати питання, які виходять за межі компетенції експерта-економіста та вирішення яких входить до повноважень слідства чи суду

розголошувати без дозволу прокурора, слідчого та особи, яка проводить дізнання, дані попереднього слідства

вступати в контакти, не передбачені порядком проведення експертизи, з будь-якими особами, якщо такі особи прямо чи побічно стосуються експертизи

зберігати кримінальні, цивільні та господарчі справи, а також речові докази та документи, що є об'єктами експертизи, поза службовим приміщенням

Рис. 4.16. Перелік дій, які забороняються виконувати судовому експерту [27]

Обов'язки керівника експертної установи:

Організаційне забезпечення виконання експертиз.
Матеріально-технічне забезпечення виконання експертиз.
Дотримання законодавства та нормативних актів з питань експертизи.
Контроль за своєчасним проведенням експертизи

Рис. 4.17. Обов'язки керівника експертної установи

У разі призначення і проведення судово-економічної експертизи чинним законодавством України обвинувачуваному надано права, що забезпечують можливість захисту його інтересів від несправедливих обвинувачень

Обвинувачуваний має право:

Заявити обґрунтований відвід експерту

Просити про призначення експерта
із числа названих ним осіб

Просити про поставлення перед експертизою додаткових
запитань

Давати пояснення експерту

Пред'явити додаткові документи

Ознайомитися з матеріалами експертизи і висновком
експерта після закінчення експертизи

Порушувати клопотання про призначення нової
або додаткової експертизи

Рис. 4.18. Права обвинувачуваного в разі призначення та провадження судово-економічної експертизи [21]

4.5. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи

Яка бухгалтерська програма використана в комп'ютері?
Чи є дана програма ліцензійною (несанкціонованою) або копією, оригінальною розробкою?
Чи використовувалися для обмеження доступу до інформації паролі, приховані файли, програми захисту тощо? Який зміст прихованої інформації?
Чи можливо відновлення стертих файлів? Який зміст відновлених файлів?

Рис. 4.19. Основні питання, які вирішує комп'ютерно-технічна експертиза

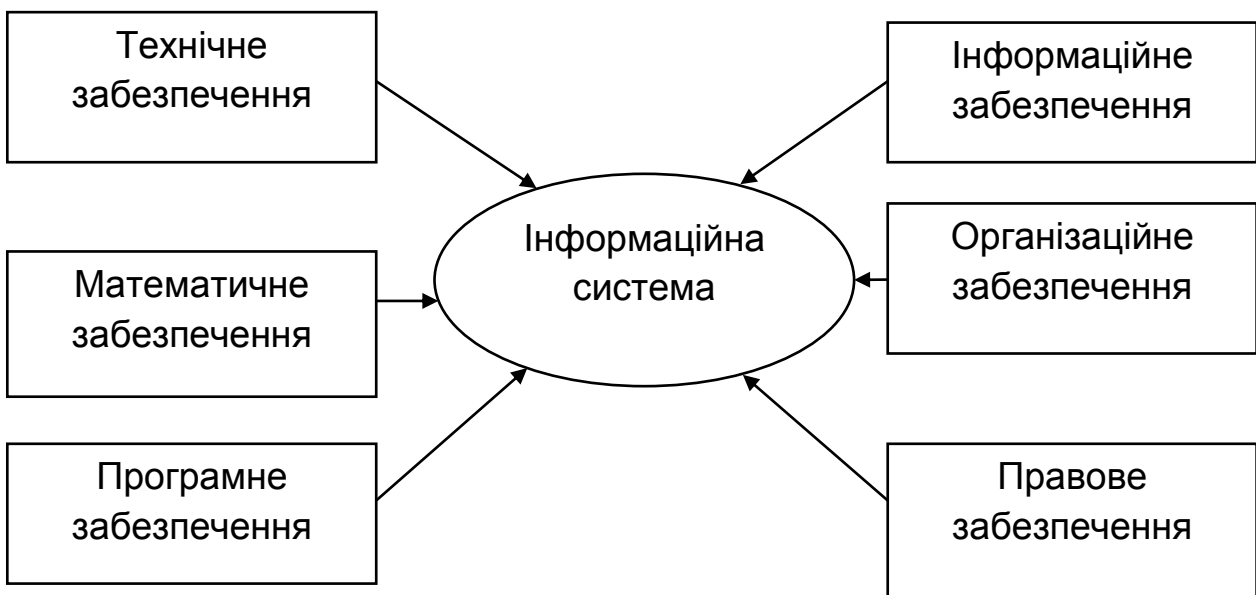

Рис. 4.20. Комп'ютерна система судово-економічної експертизи [4]

Рис. 4.21. Складові організації інформаційного забезпечення судово-економічної експертизи

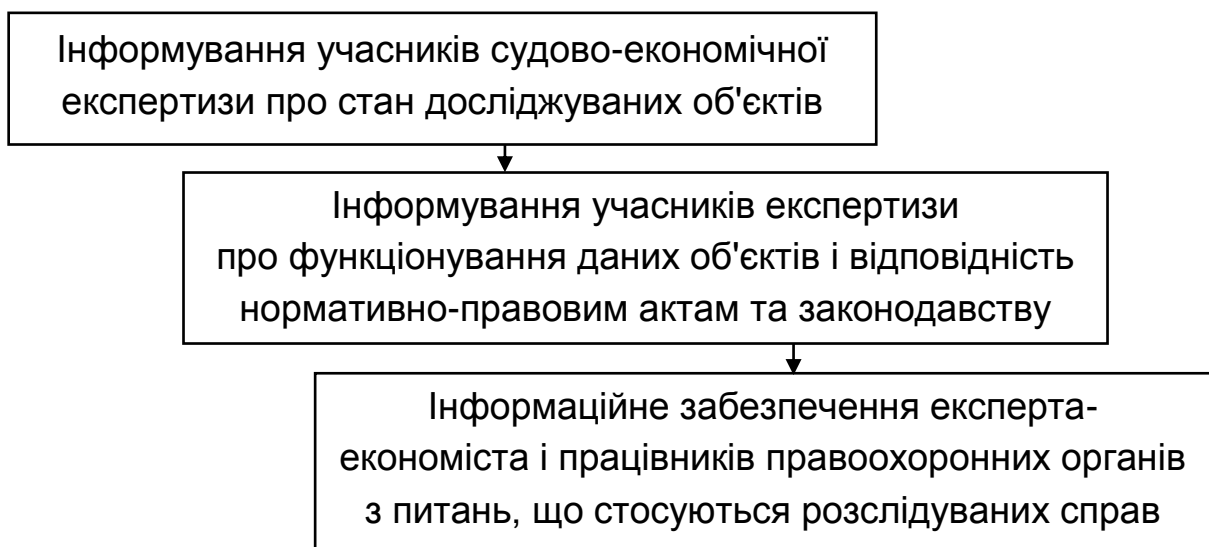

Рис. 4.22. Основні завдання інформаційного забезпечення [4]

Рис. 4.23. Модель інформаційного забезпечення процесу судово-економічної експертизи [4]

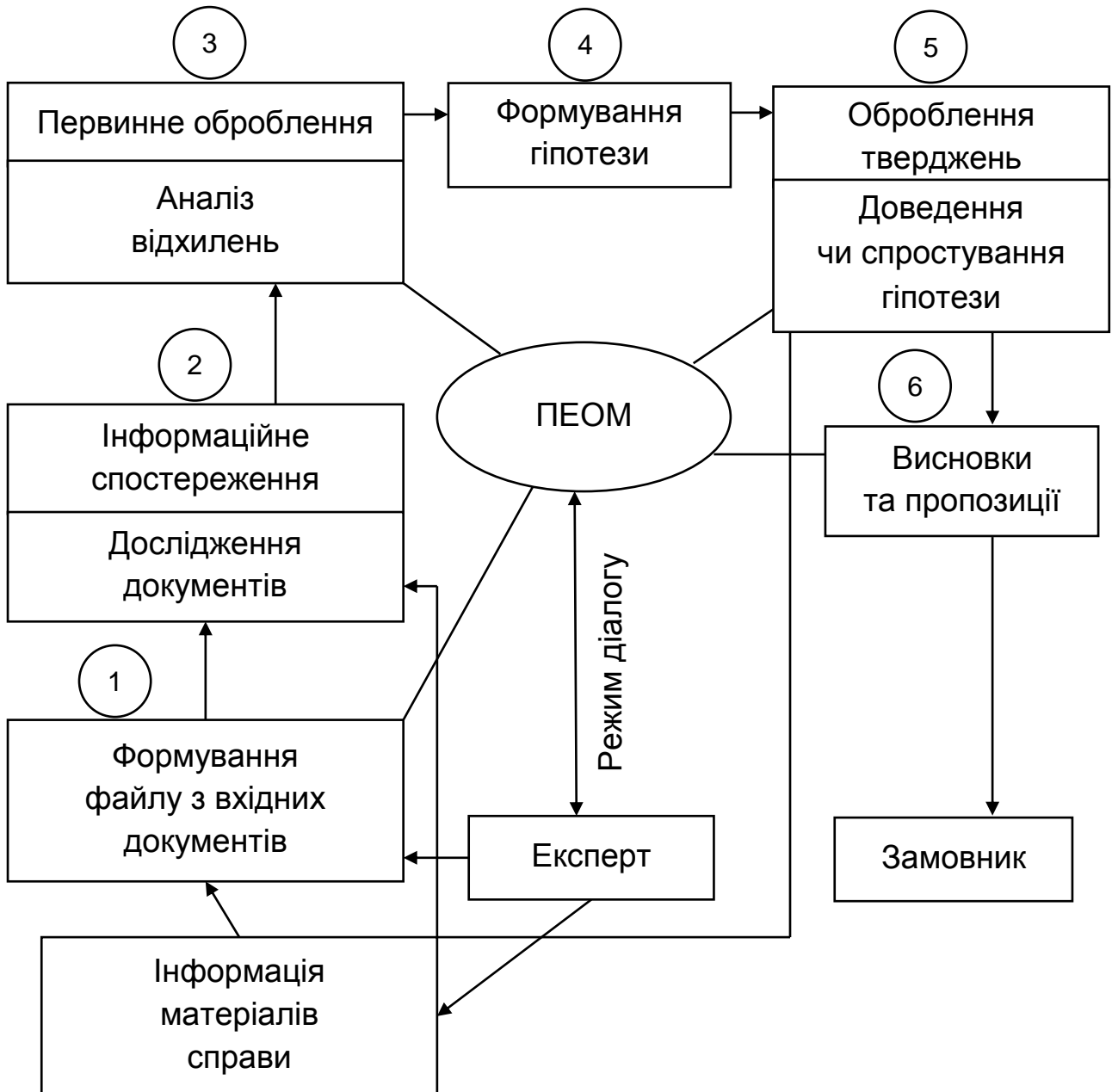

Рис. 4.24. Модель системи комп'ютеризації експертного дослідження

4.6. Основні стадії процесу судово-економічної експертизи

Рис. 4.25. Стадії судово-економічної експертизи

Проведення судово-економічної експертизи, являє собою системне дослідження господарських процесів, в яких виникли проблемні ситуації у правовідносинах, із метою встановлення доказів істини для їх правового регулювання [2]

Контрольні запитання

1. Які нормативно-правові акти визначають порядок призначення і проведення судових експертиз?
2. Які державні спеціалізовані установи здійснюють судово-експертну діяльність в Україні?
3. Яка судово-експертна діяльність здійснюється державними експертними установами?
4. Назвіть основні завдання Міністерства юстиції України з організації експертного забезпечення правосуддя.
5. Що є підставою для проведення експертиз в експертній установі?
6. Які функції виконує Координаційна рада з проблем судової експертизи Міністерства юстиції України?
7. Що є метою атестації судового експерта?
8. Хто визначає порядок проведення атестації та присвоєння кваліфікаційних класів судовим експертам?
9. Які функції виконує експертно-кваліфікаційна комісія? Хто входить до її складу?
10. Які дані вносяться до Реєстру атестованих судових експертів?
11. Назвіть основні кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експерта-економіста?
12. Які матеріали направляються на дослідження експерту-економісту?
13. Які існують гарантії незалежності судового експерта?
14. Які особи не можуть бути судовими експертами?
15. Які дії забороняється виконувати експерту-економісту?
16. Назвіть основні права та обов'язки експерта.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Визначте, які платні послуги можуть надаватися науково-дослідними інститутами судових експертиз.
2. Яку відповідальність може нести особа, що залучається в якості експерта?

5. Організаційна стадія судово-економічної експертизи

- 5.1. Планування судово-економічної експертизи.
5.2. Призначення та проведення судово-економічної експертизи на стадії досудового слідства.
5.3. Проведення судово-економічної експертизи під час розгляду кримінальних справ у суді.
5.4. Призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, господарському та цивільному судочинстві, а також під час проведення виконавчих дій

Ключові слова: постанова (ухвала) на проведення судових експертиз; строк проведення судових експертиз; клопотання

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

зміст та структуру постанови (ухвали) про призначення судово-економічної експертизи

Вміння:

пізнати механізм призначення судово-економічної експертизи;
опанувати методику проведення судово-економічної експертизи на стадії попереднього розслідування;
охарактеризувати методику проведення судово-економічної експертизи в експертних установах та в суді

5.1. Планування судово-економічної експертизи

Підставою для проведення судових експертиз є передбачений законом процесуальний документ про призначення експертизи, складений уповноваженою на те особою (органом), – постанова слідчого (судді) або ухвала суду (додаток И)

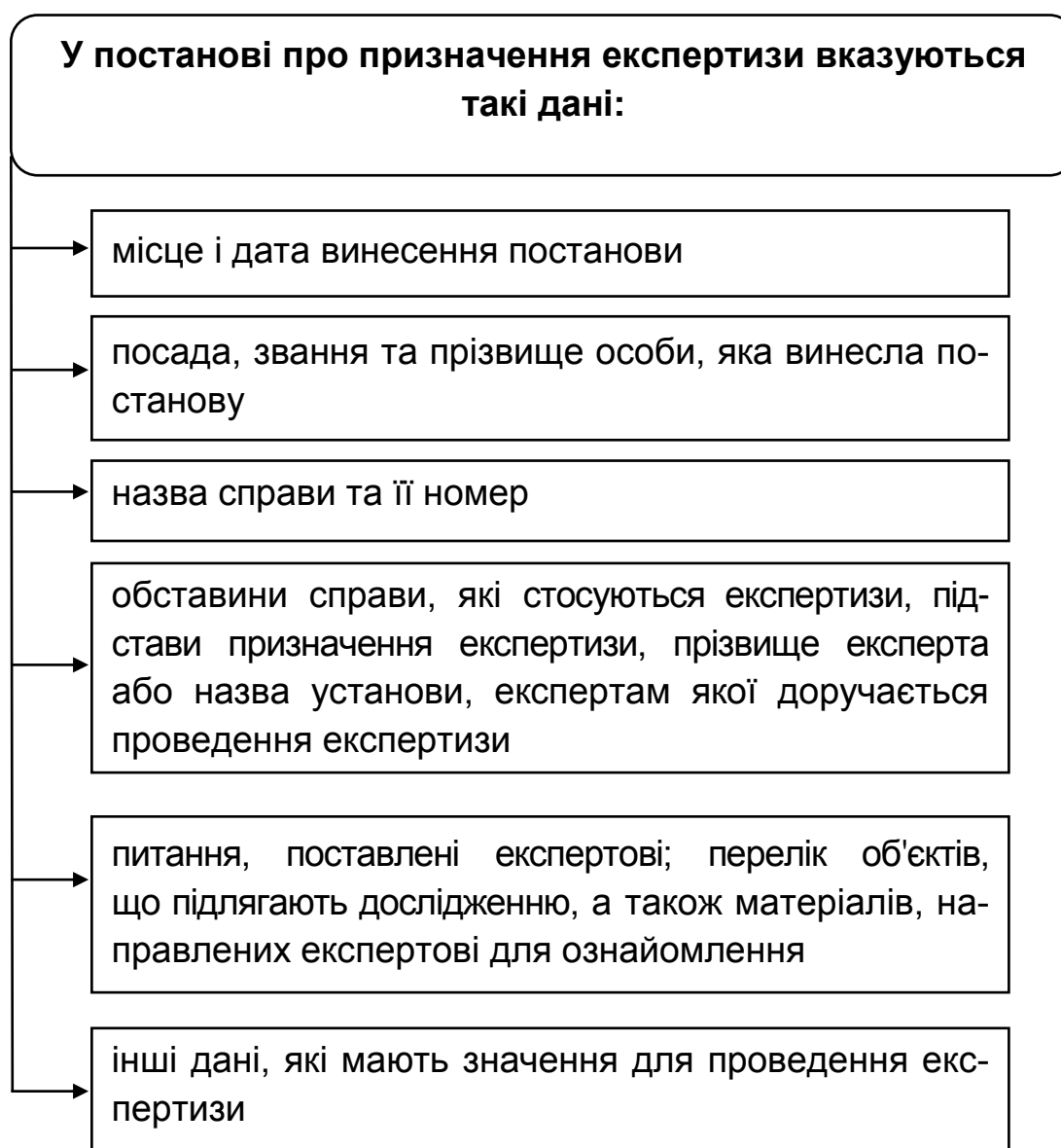

Рис. 5.1. Дані, які вказуються у постанові про призначення експертизи

Призначена судово-економічна експертиза в правоохоронній діяльності є процесуальною дією, яка має забезпечити додержання прав обвинувачуваного в установленні істини [21]

Рис. 5.2. Причини проведення експертиз із перевищенням терміну виконання

ГРАФІК

проведення комісійної судово-економічної експертизи
№ ____ лабораторією судово-економічних досліджень
Харківського НДІСЕ за кримінальною справою № ____

Строк проведення експертизи встановлено строк 30 днів.

Початок проведення експертизи 20 квітня 20__ р.

Закінчення проведення експертизи 20 травня 20__ р.

№ п/п	Найменування робіт	Виконавці (посада, прізвище та ініціали)	Час проведення		Термін (кількість днів)	Позначка про виконання
			початок	закінчення		
1	2	3	4	5	6	7

Рис. 5.3. Фрагмент плану-графіку проведення комісійної судово-економічної експертизи [27]

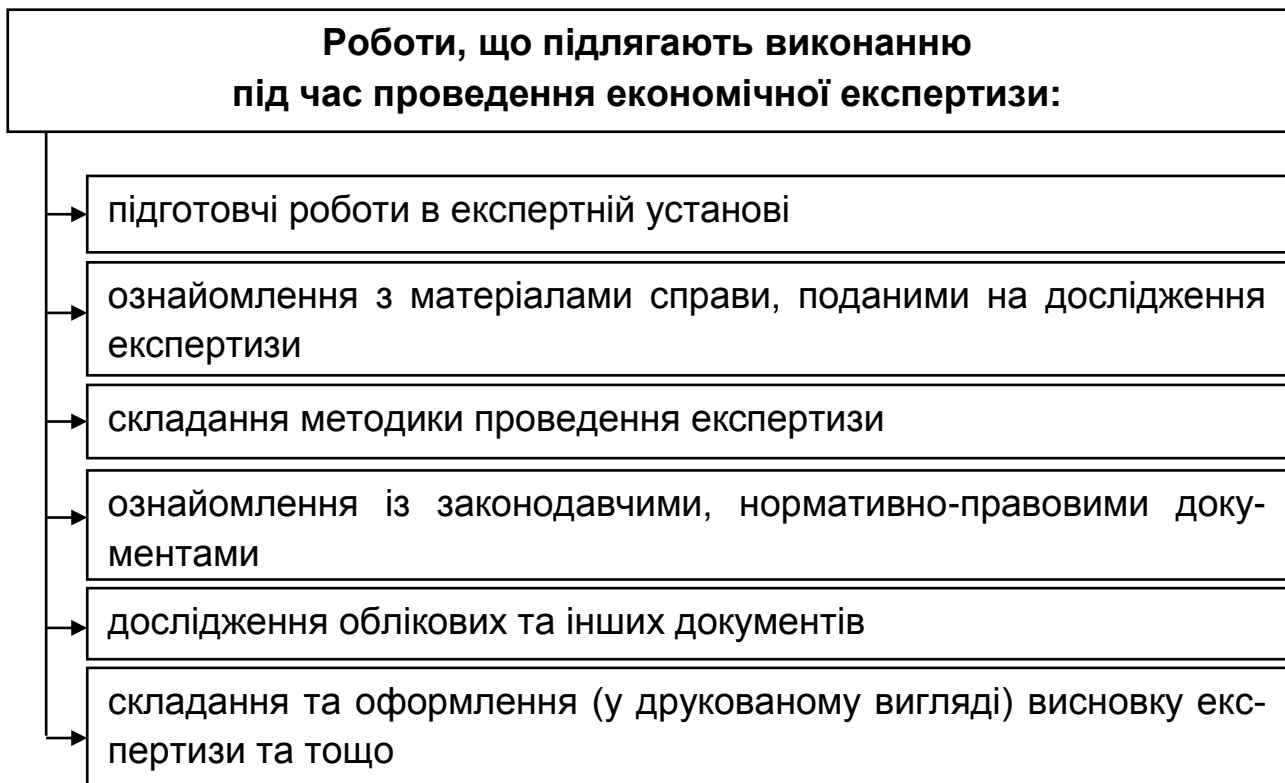

Рис. 5.4. Перелік робіт, що підлягають виконанню під час проведення економічної експертизи [27]

5.2. Призначення та проведення судово-економічної експертизи на стадії досудового слідства

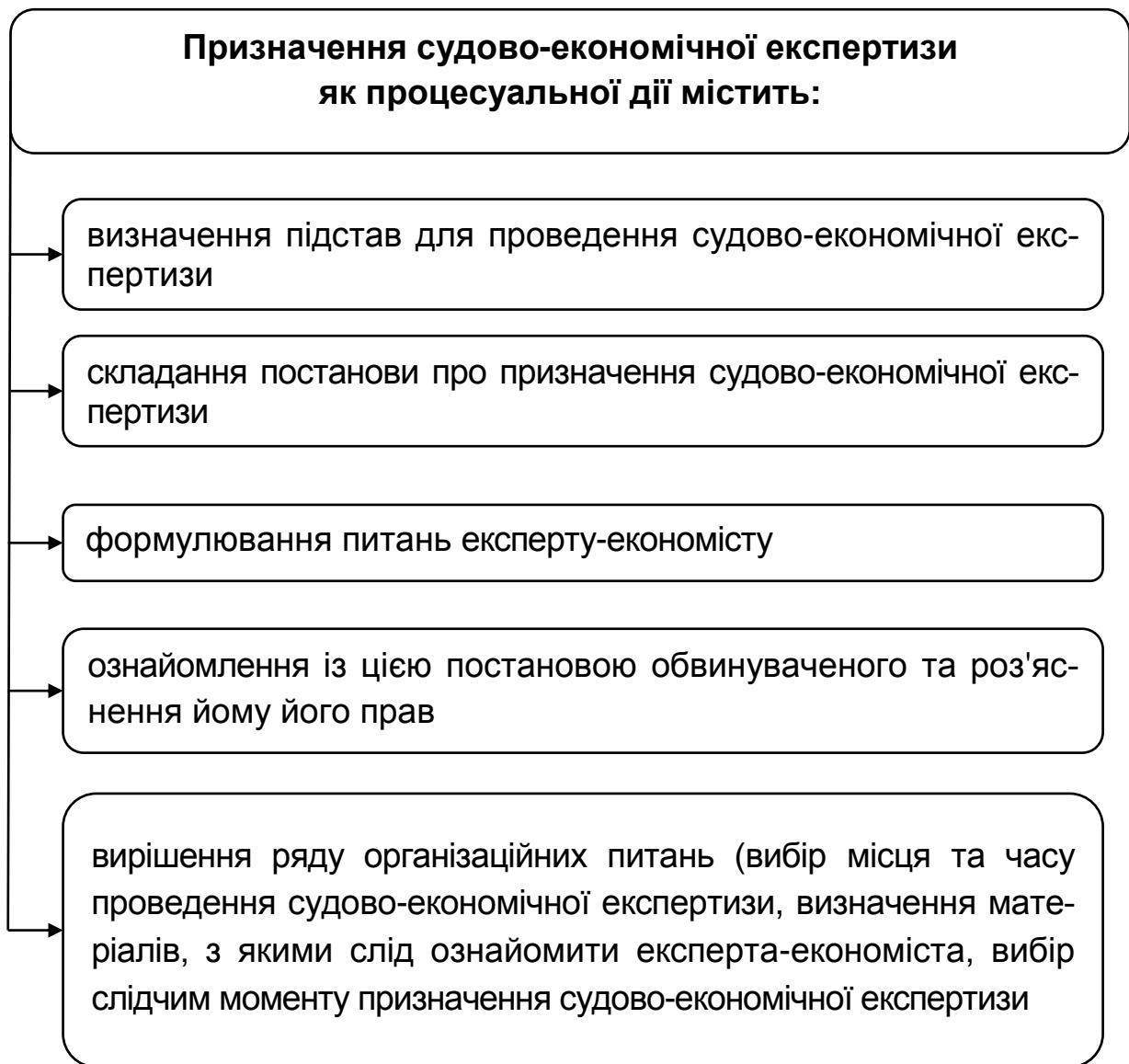

Рис. 5.5. Порядок призначення судово-економічної експертизи [27]

**Судово-економічна експертиза
на стадії досудового слідства призначається:**

коли висновки ревізії фінансово-господарської діяльності підприємства суперечать іншим матеріалам справи і для усунення суперечності необхідний висновок експерта-економіста

коли ревізором не прийняті до розгляду пред'явлені матеріально відповідальними та посадовими особами виправдовуючі документи (акти про псування і нестачі товарів, податкові накладні, розписки про відпуск товарів тощо) за мотивами несвоєчасного їх пред'явлення і неправильного оформлення

коли заявлене обґрунтоване клопотання звинуваченого про призначення судово-економічної експертизи

коли є протиріччя у висновках первинної та повторної ревізії

коли застосовані ревізором методи дослідження фінансово-господарської діяльності підприємства викликають сумніви

коли з'являється необхідність більш детального дослідження окремих питань, що вимагають застосування спеціальних знань сфері бухгалтерського обліку

коли необхідність проведення судово-економічної експертизи витікає з висновку експерта іншого фаху

Рис. 5.6. Випадки, у яких призначається судово-економічна експертиза на стадії досудового слідства

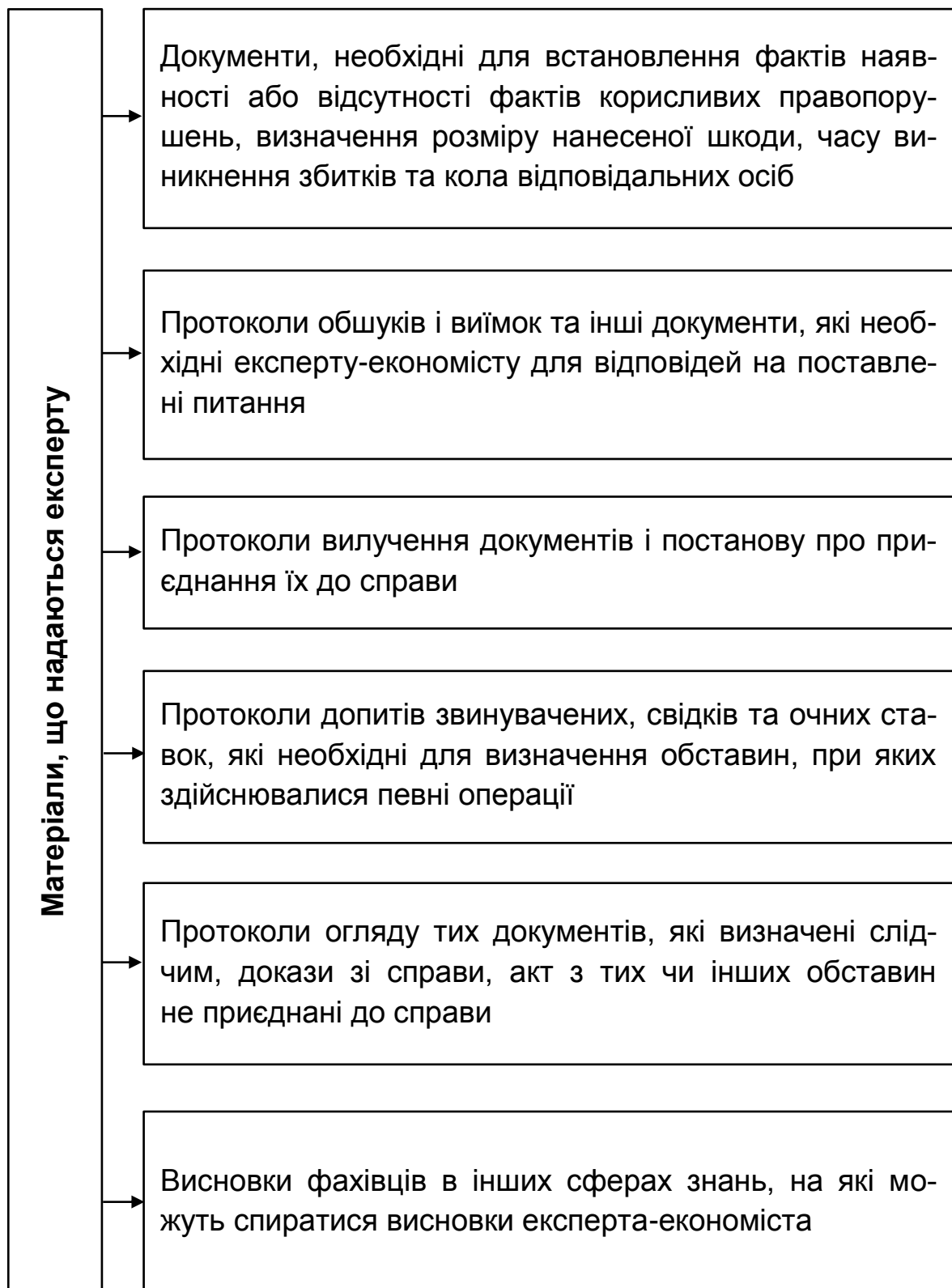

Рис. 5.7. Матеріали, що надаються експерту

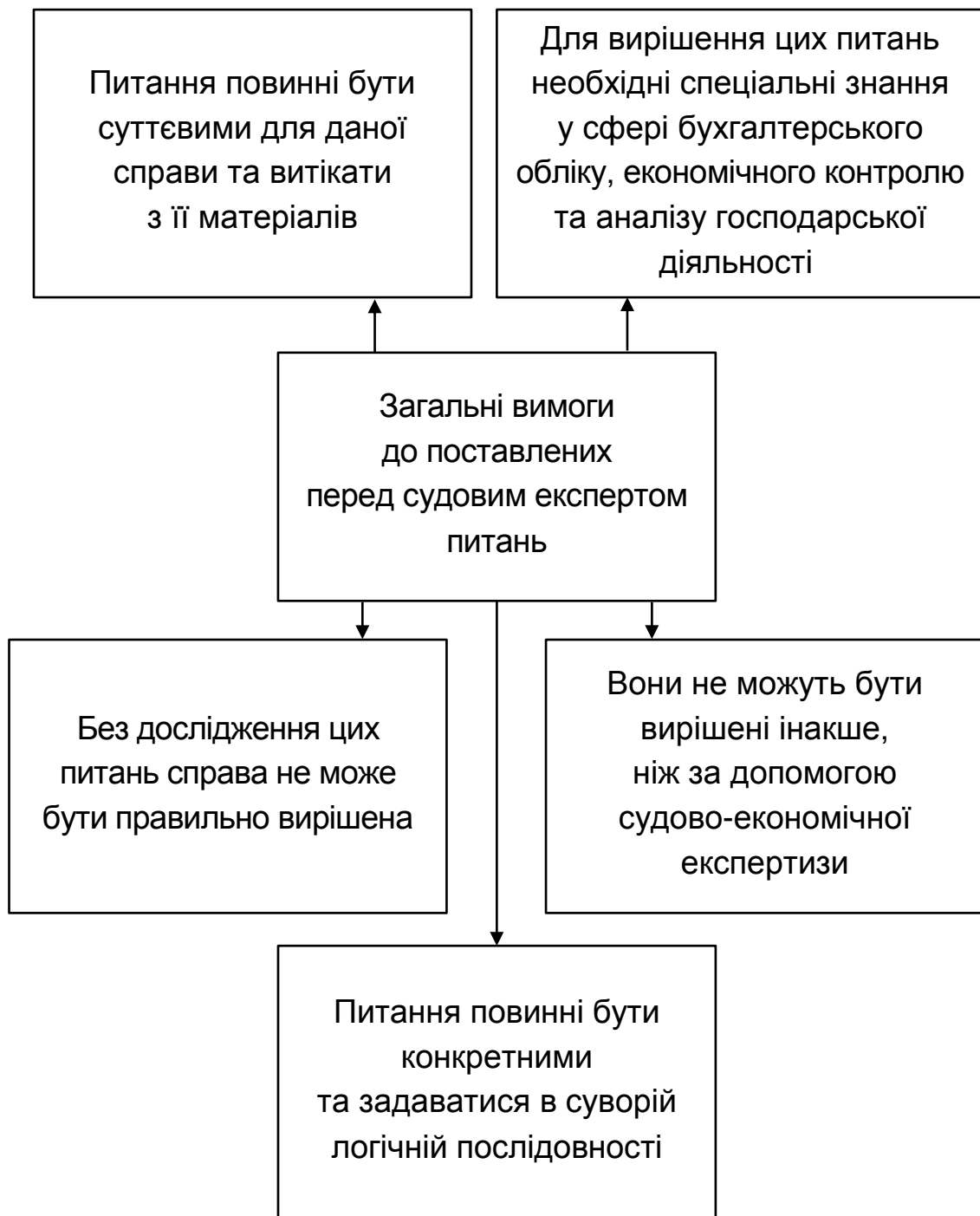

Рис. 5.8. Загальні вимоги, яким повинні задовольняти поставлені перед судовим експертом питання

Рис. 5.9. Найбільш типові помилки під час формулювання запитань експерту-економісту

Обвинувачуваний відповідно до норм КПК України має право бути присутнім, з дозволу слідчого, під час проведення експертизи. У разі призначення експертизи він має право заявити про відвід експерту, обраному слідчим; просити про призначення експерта із числа осіб, указаних ним; подати додаткові питання для отримання на них висновку експерта; подати документи і з дозволу слідчого дати пояснення експерту [21]

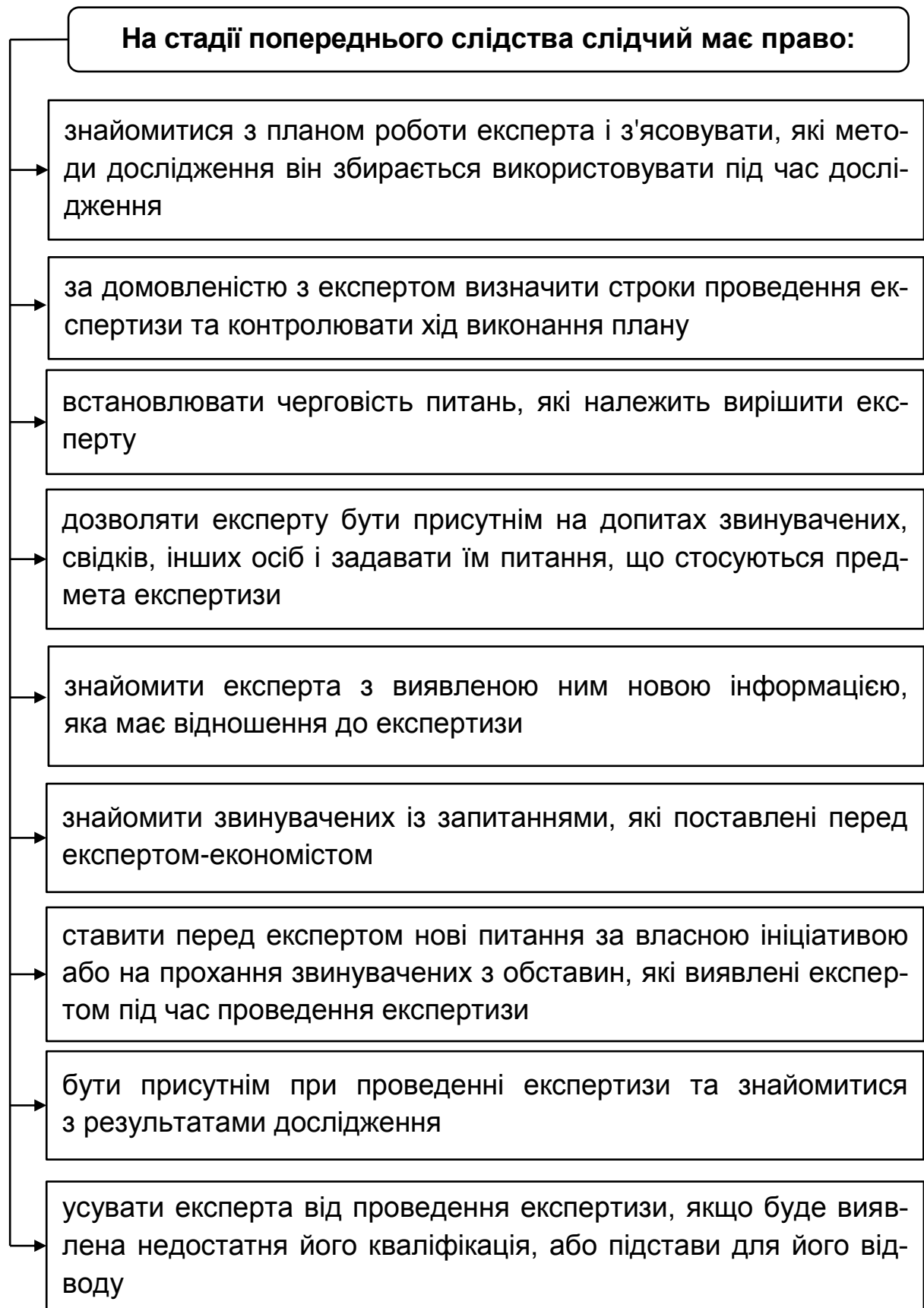

Рис. 5.10. Права слідчого на стадії попереднього слідства

5.3. Проведення економічної експертизи під час розгляду кримінальних справ у суді

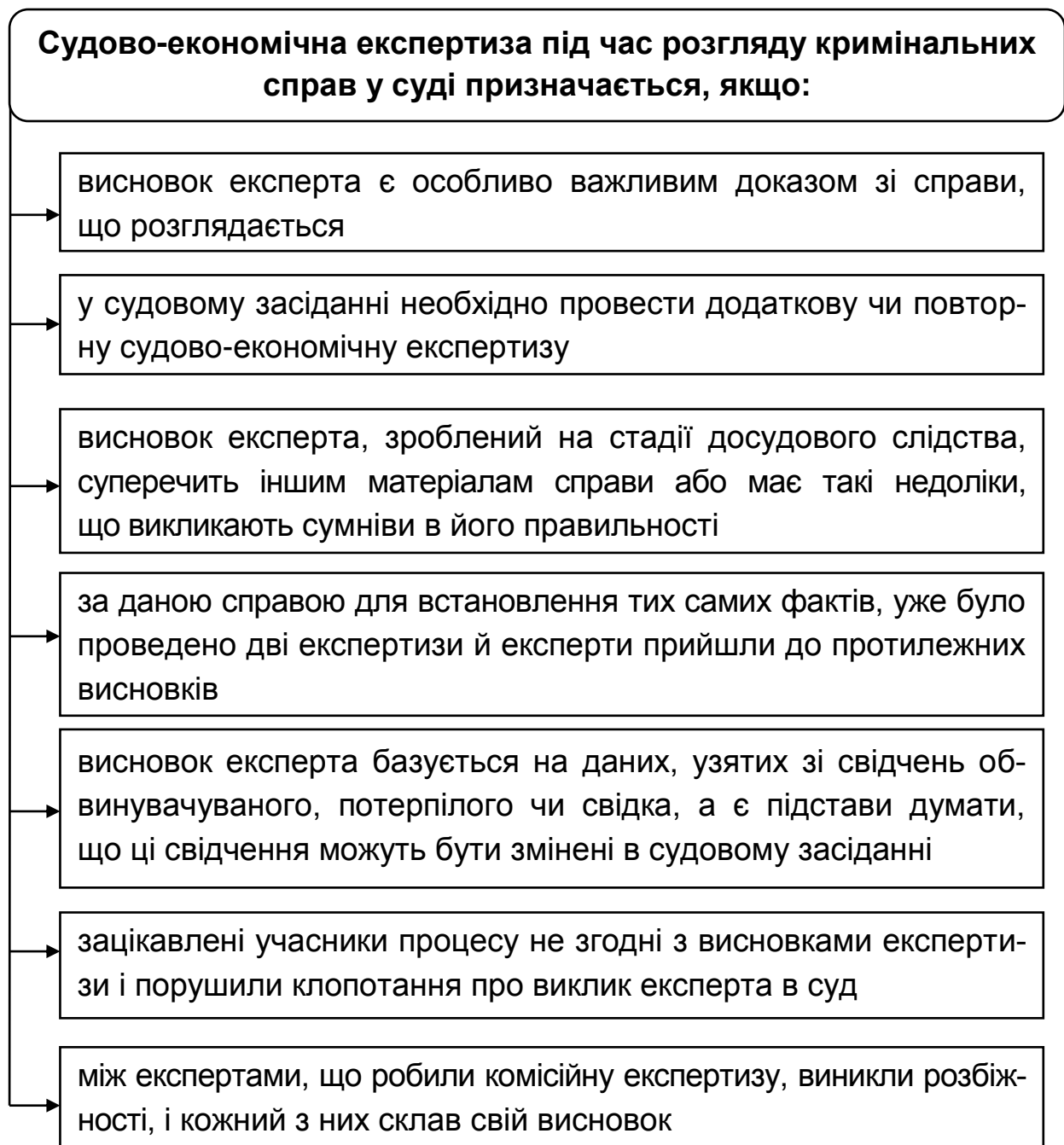

Рис. 5.11. **Випадки, у яких призначається судово-економічна експертиза під час розгляду кримінальних справ у суді**

Експерт, що проводить економічну експертизу на стадії досудового слідства, може бути викликаний для проведення цієї ж експертизи в судовому засіданні, коли суду й учасникам процесу важко розібратися в матеріалах експертизи без допомоги самого експерта [36]

Експерт відповідає у своєму дослідженні тільки на питання суду, незалежно від того, хто попередньо їх сформулював. Водночас експерт може висловити свою думку про формулювання окремих питань, а суд може погодитися з припущеннями експерта-економіста [36]

**Гарантії незалежності судового експерта
і правильність його висновків забезпечуються:**

процесуальним порядком призначення судового експерта

забороною під загрозою передбаченою законом відповідальності втручатися будь-кому в процес здійснення судової експертизи

існуванням установ судової експертизи, незалежних від органів дізнання та попереднього слідства

створенням необхідних умов для діяльності експерта, його матеріальним і соціальним забезпеченням

кримінальною відповідальністю експерта за надання свідомо неправдивого висновку та відмову без поважних причин від виконання покладених на нього обов'язків

можливістю призначення повторної експертизи

присутністю учасників процесу у передбачених законом випадках під час проведення судової експертизи

Рис. 5.12. Гарантії незалежності судового експерта [21]

Рис. 5.13. Права звинуваченого [21]

5.4. Призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, господарському та цивільному судочинстві, а також під час проведення виконавчих дій

Рис. 5.14. Призначення судово-економічної експертизи за видами адміністративних правопорушень [18]

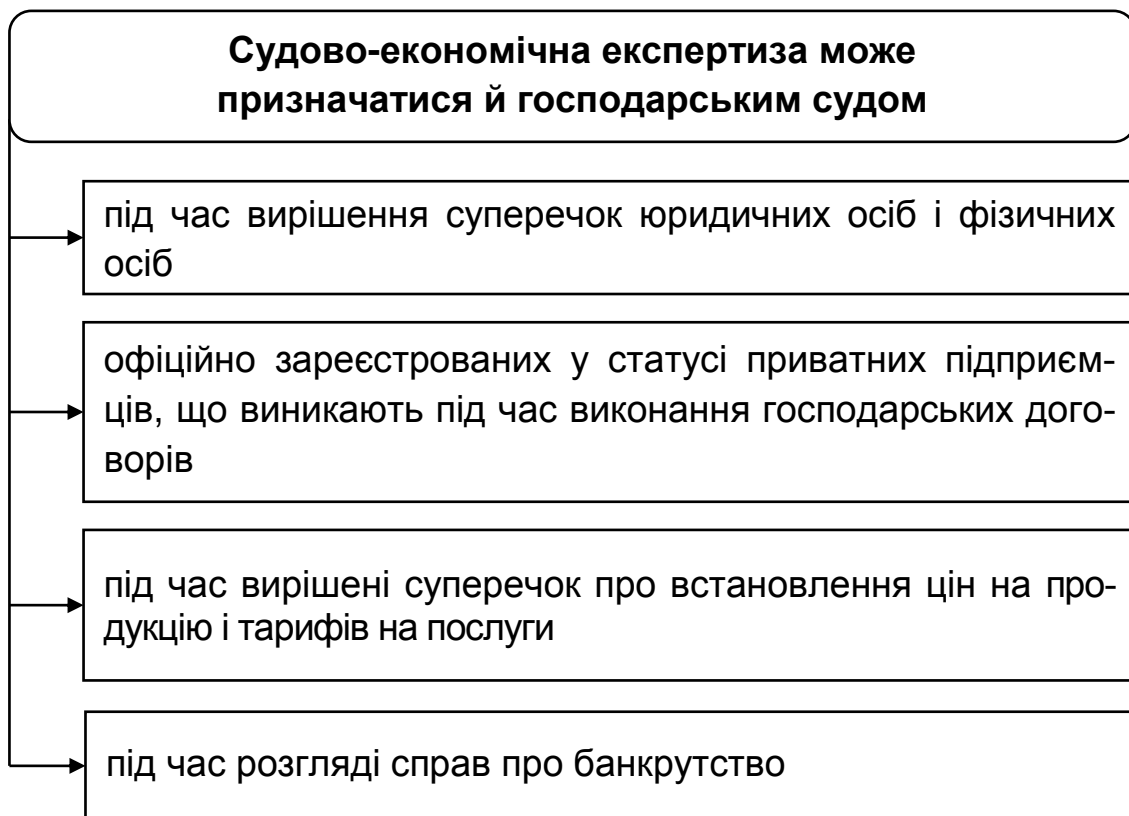

Рис. 5.15. Призначення судово-економічної експертизи господарським судом

Призначення експертизи передбачене Цивільним ПК України під час розгляду судом справ із захисту цивільних прав, що виникають із виконання різного виду угод, зокрема, під час стягнення з осіб, що порушили право, заподіяних збитків, а у випадках, передбачених законом або договором, (штрафу або пені) [38]

Контрольні запитання

1. Як складається план-графік проведення судово-економічної експертизи?
2. В яких випадках судово-економічна експертиза призначається на стадії досудового слідства?
3. Які дані вказуються в постанові про призначення експертизи?
4. Які матеріали надаються слідчим експерту-економісту?
5. Яким вимогам повинні задовольнити питання, що ставляться перед експертом-економістом?
6. Назвіть основні стадії проведення судово-економічних експертиз.
7. Які права має слідчий при проведенні судово-економічних експертиз?
8. В яких випадках експерт може бути викликаний до суду?
9. Як оформлюється ухвала про призначення експертизи в суді?
10. Як розподіляються витрати на проведення судово-економічних експертиз в цивільних справах?

Запитання для самостійного опрацювання

1. Охарактеризуйте методику проведення судово-економічної експертизи в експертних установах та в суді.
2. Визначте можливість втручання спеціаліста в проведення судово-економічної експертизи.
3. Визначте гарантії незалежності судового експерта.

6. Дослідницька стадія судово-економічної експертизи

- 6.1. Судово-економічна експертиза організаційно-правових засад підприємницької діяльності.
- 6.2. Судово-економічна експертиза операцій з грошовими коштами.
- 6.3. Судово-економічна експертиза матеріалів інвентаризації.
- 6.4. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних із рухом основних засобів.
- 6.5. Судово-економічна експертиза операцій з нарахування та виплати заробітної плати.
- 6.6. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів.
- 6.7. Судово-економічна експертиза під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.
- 6.8. Судово-економічна експертиза зовнішньоекономічних операцій

Ключові слова: основні засоби, пересортиця, звичайна ціна, цінні папери, вантажна митна декларація, митна вартість, ліцензування, квотування

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

знання сучасних прийомів дослідження економічних процесів

Вміння:

використовувати сучасні методики та процеси експертного дослідження

6.1. Судово-економічна експертиза організаційно-правових засад підприємницької діяльності

Підприємництво – це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг із метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності в порядку, встановленому законодавством [17]

Рис. 6.1. Суб'єкти підприємницької діяльності

Підприємець – фізична особа, що здійснює підприємницьку діяльність, тобто ініціативну, систематичну, на власний ризик діяльність із метою одержання прибутку, без створення юридичної особи, і зареєстрована як підприємець у встановленому законом порядку

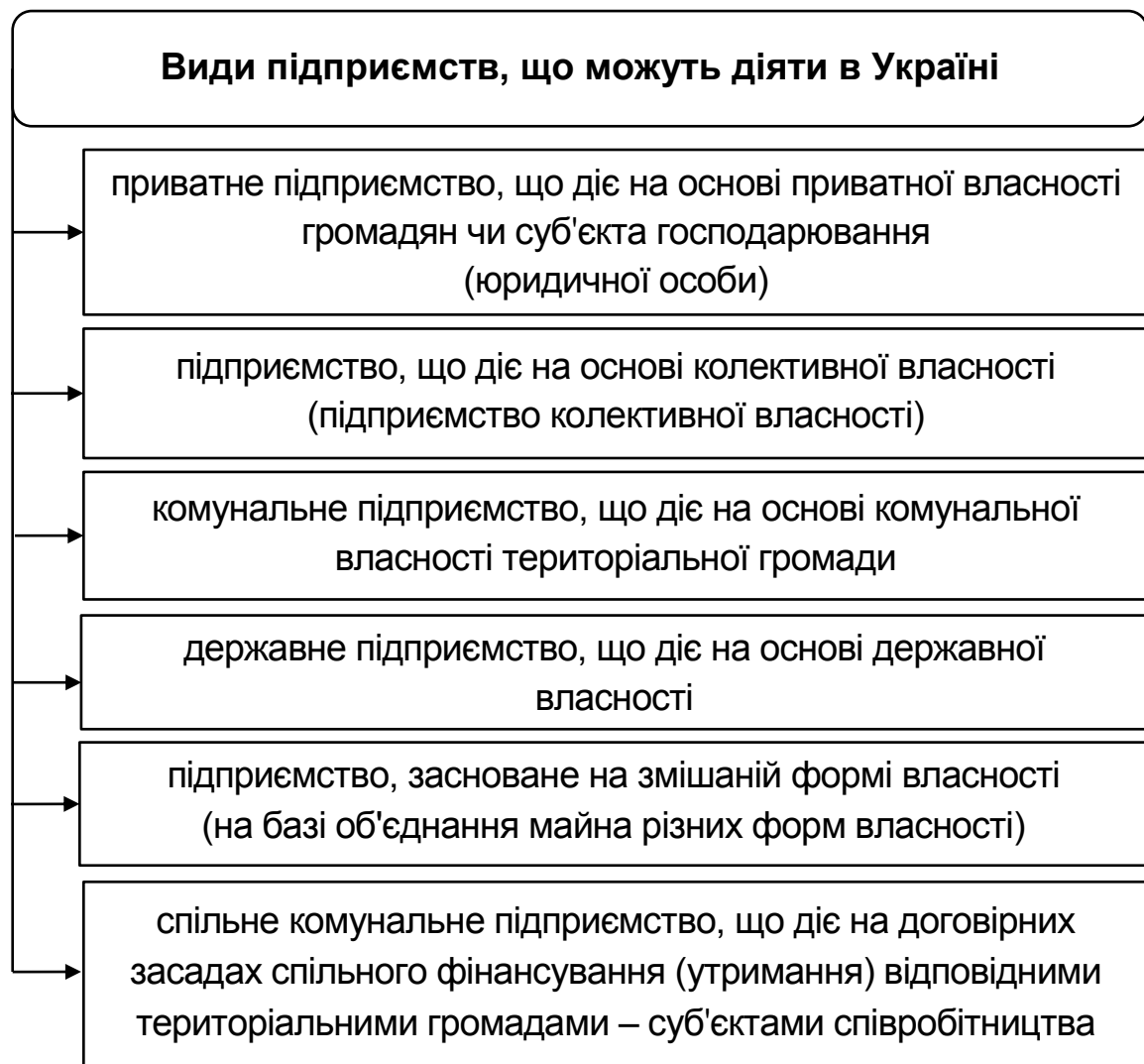

Рис. 6.2. **Види підприємств, що можуть діяти в Україні** [17]

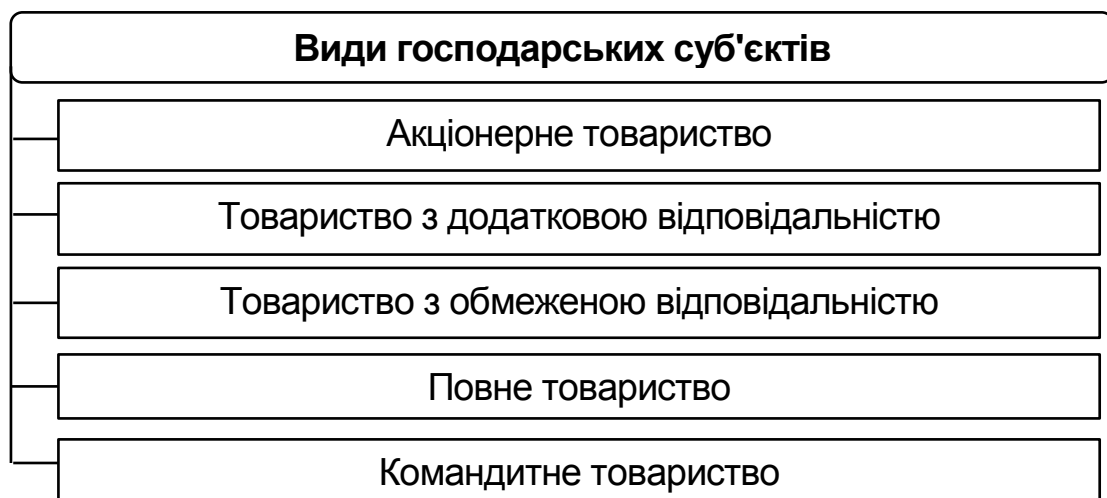

Рис. 6.3. **Види господарських суб'єктів**

Підприємство вважається створеним і набуває права юридичної особи з моменту його державної реєстрації [17]

Рис. 6.4. Документи, які необхідні для реєстрації підприємницької діяльності

Рис. 6.5. Перелік розділів Наказу про облікову політику

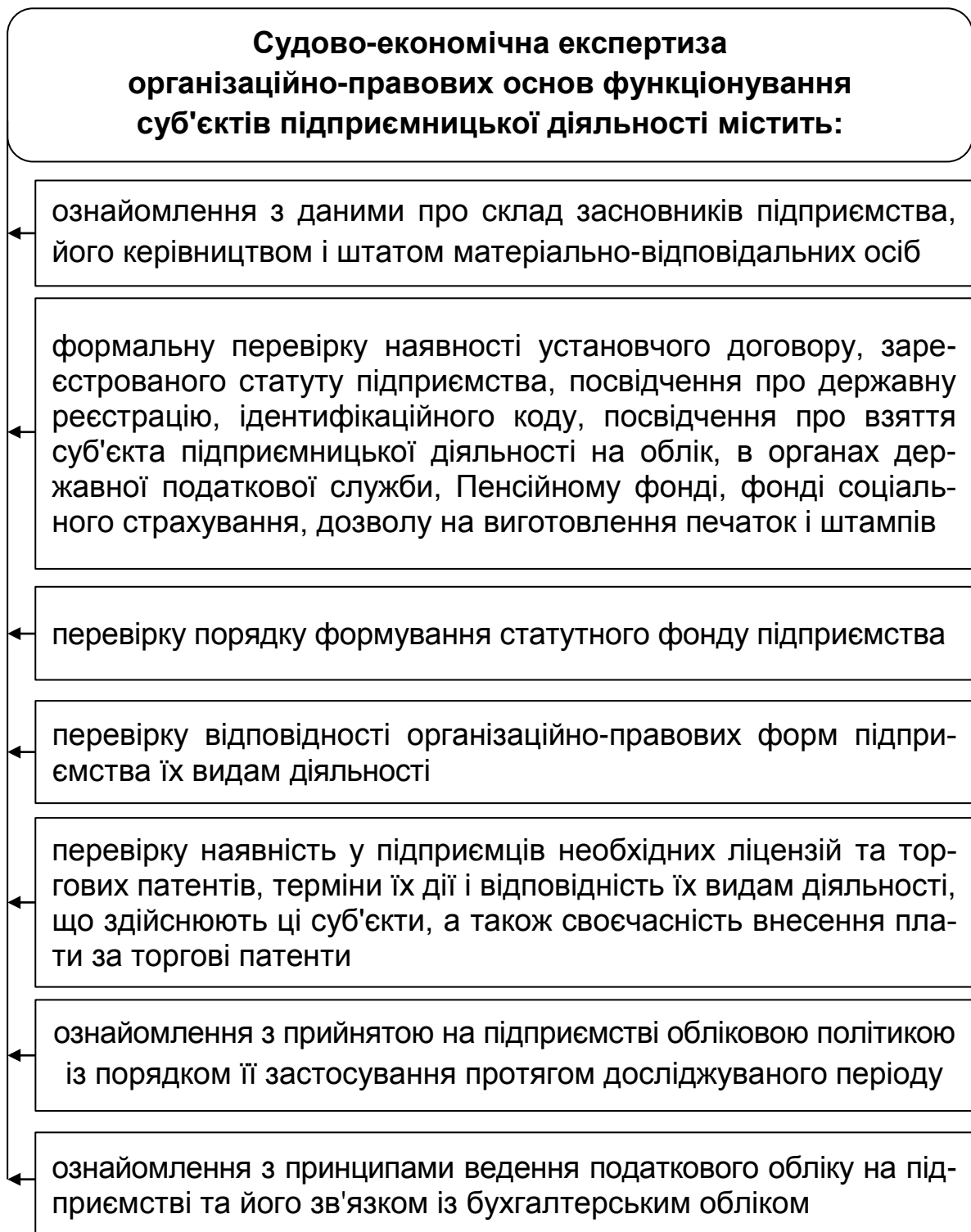

Рис. 6.6. Етапи перевірки правових основ функціонування суб'єктів підприємницької діяльності [17]

6.2. Судово-економічна експертиза операцій із грошовими коштами

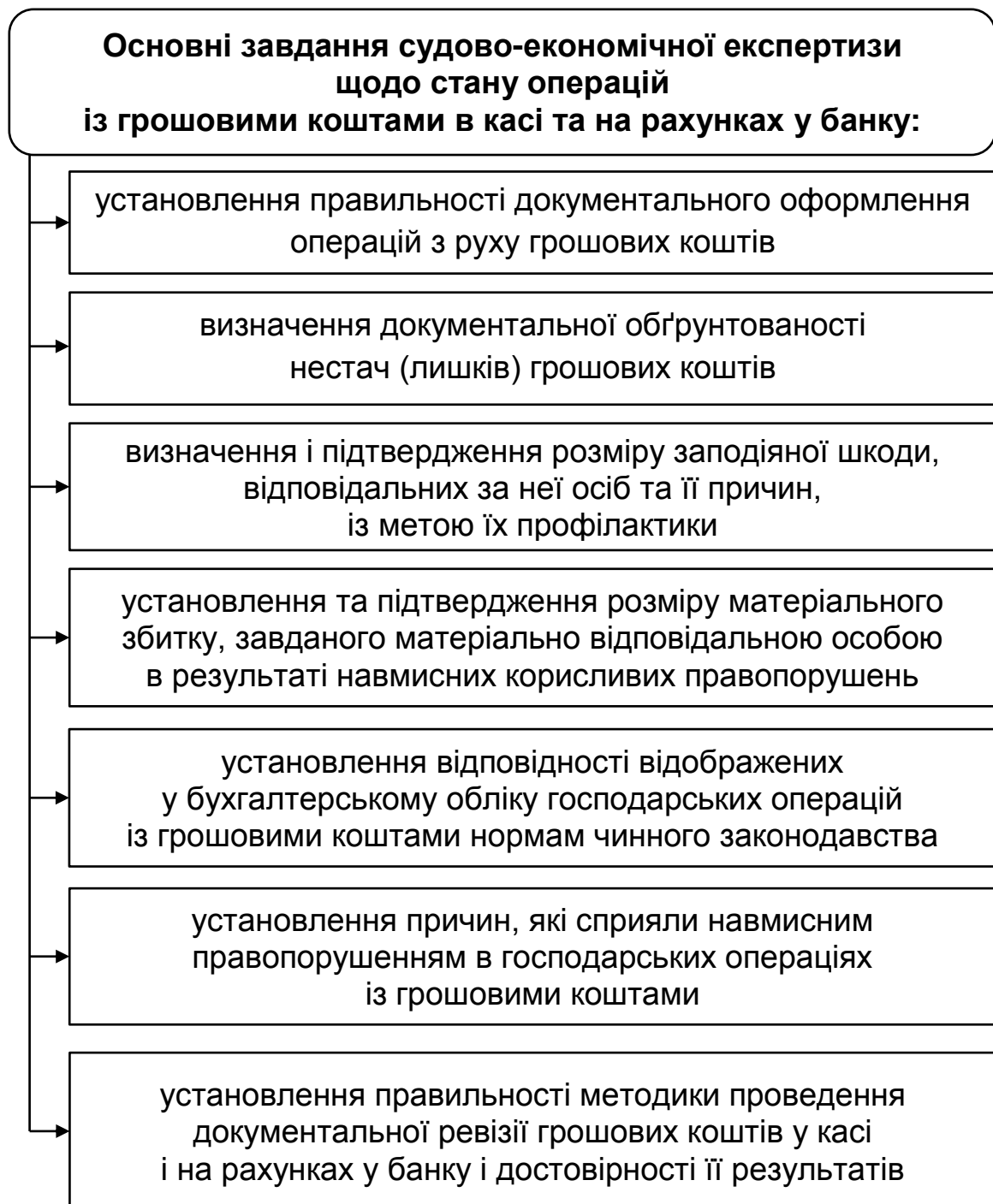

Рис. 6.7. Основні завдання судово-економічної експертизи щодо стану операцій з грошовими коштами в касі та на рахунках у банку [36]

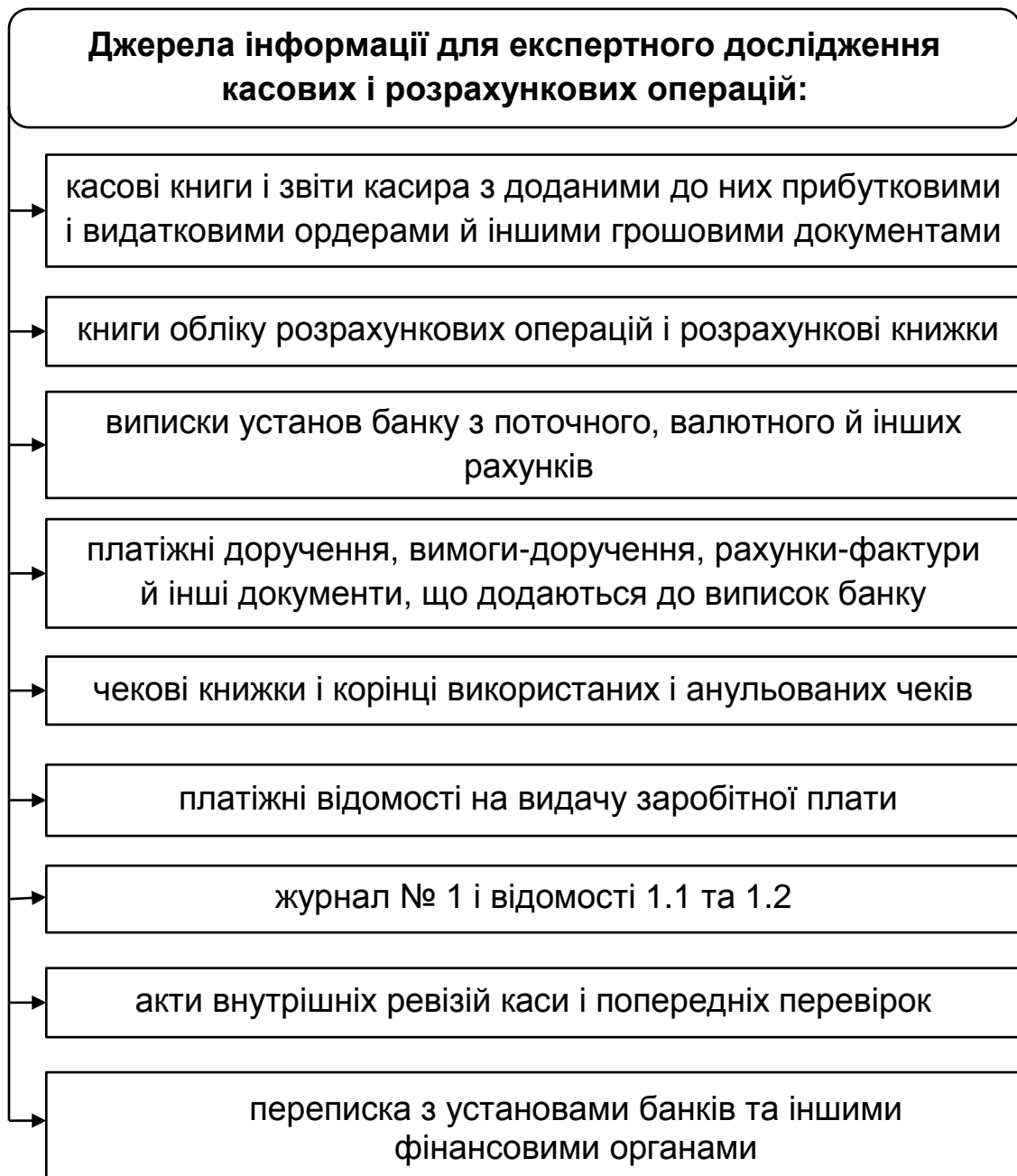

Рис. 6.8. Джерела інформації для експертного дослідження касових і розрахункових операцій

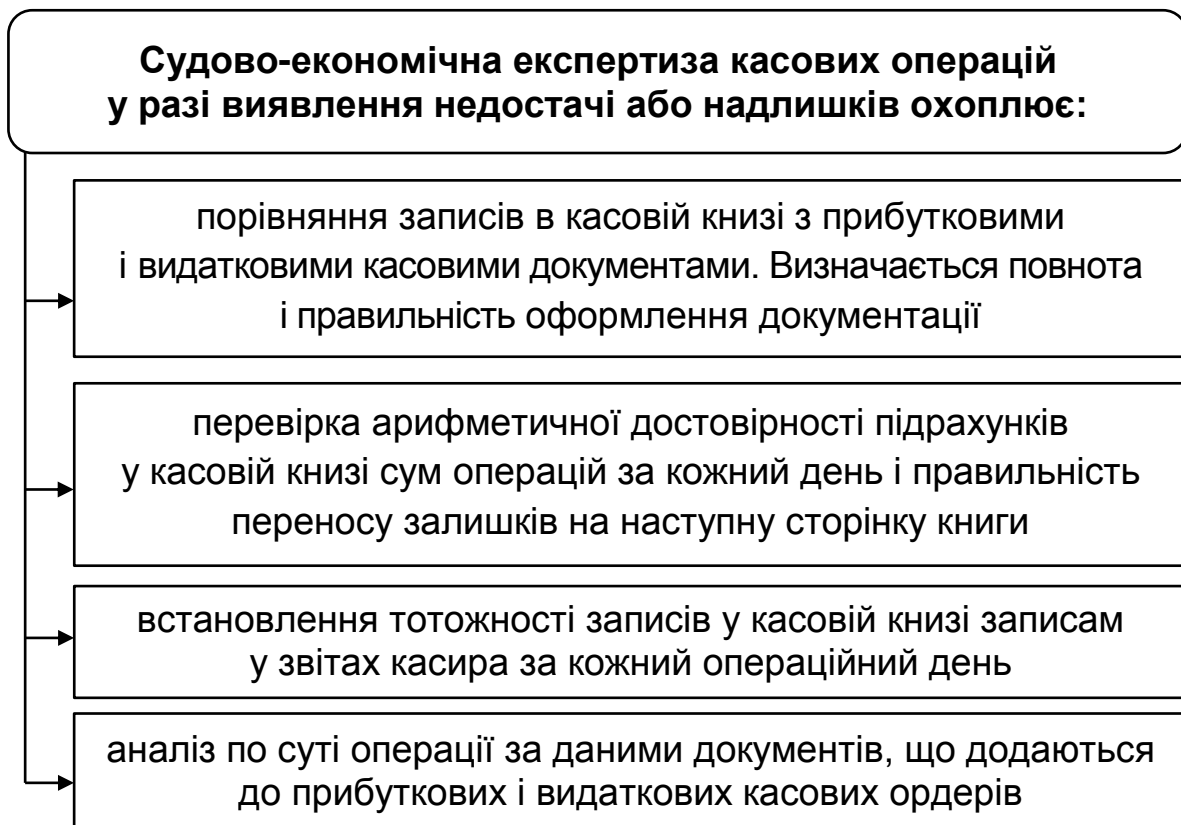

Рис. 6.9. Етапи судово-економічної експертизи касових операцій в разі виявлення недостачі або надлишків

Рис. 6.10. Найбільш характерні види зловживань під час здійснення касових операцій

**Судово-економічної експертизи своєчасності і повноти
оприбуткування коштів охоплює:**

перевірку записів у касовій книзі звіряються за сумами та датами з даними відповідних прибуткових касових ордерів

перевірку проведення записів з реєстрації зазначених ордерів (за сумами та датами) у журналі реєстрації прибуткових і видаткових касових документів

аналіз оборотів відомостей за дебетом рахунка 301 "Каса" у зіставленні з оборотами за кредитом кожного з кореспондуючих рахунків (311 "Поточні рахунки в національній валюті", 631 "Розрахунки з постачальниками і підрядниками", 661 "Розрахунки з оплати праці", 681 "Розрахунки за авансами отриманими" та інших) з наступним порівнянням їх із відповідними записами в касовій книзі та даними документів

оцінювання повноти і своєчасності оприбуткуванням готівки конкретним підприємством використовують дані зустрічних документальних перевірок

**Рис. 6.11. Етапи судово-економічної експертизи
своєчасності і повноти оприбуткування коштів [29; 36]**

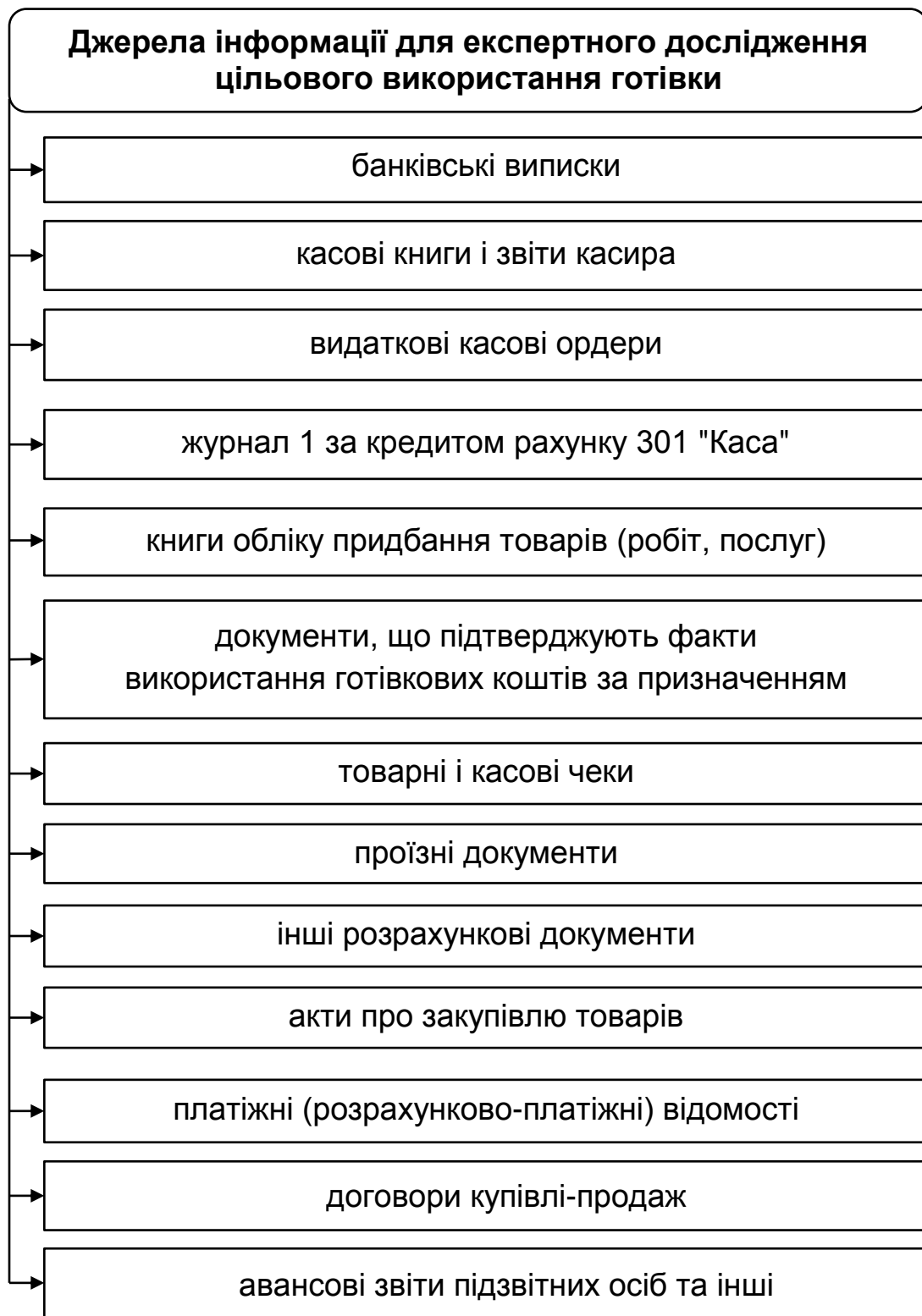

Рис. 6.12. Джерела інформації під час судово-економічної експертизи цільового використання готівки [25]

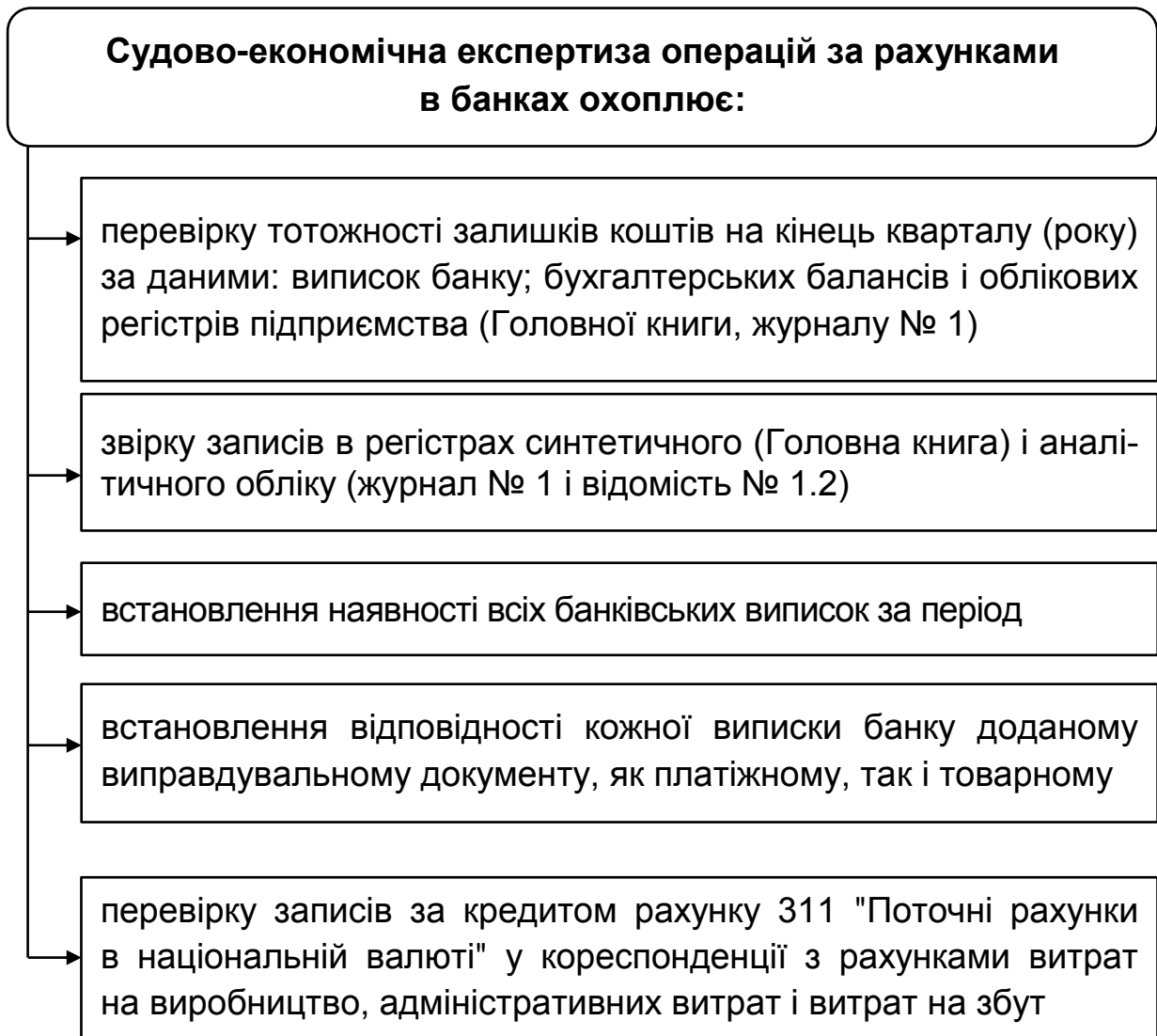

Рис. 6.13. Етапи судово-економічної експертизи операцій за рахунками в банках

6.3. Судово-економічна експертиза матеріалів інвентаризації

Інвентаризація – основний метод контролю за збереженням товарно-матеріальних цінностей, основних засобів, грошових коштів [30]

Об'єктами інвентаризації є грошові кошти, нематеріальні активи, товарно-матеріальні цінності, основні засоби, документи та розрахунки між підприємствами

Суб'єктами інвентаризації є керівники підприємств, члени інвентаризаційної комісії, матеріально відповідальні особи

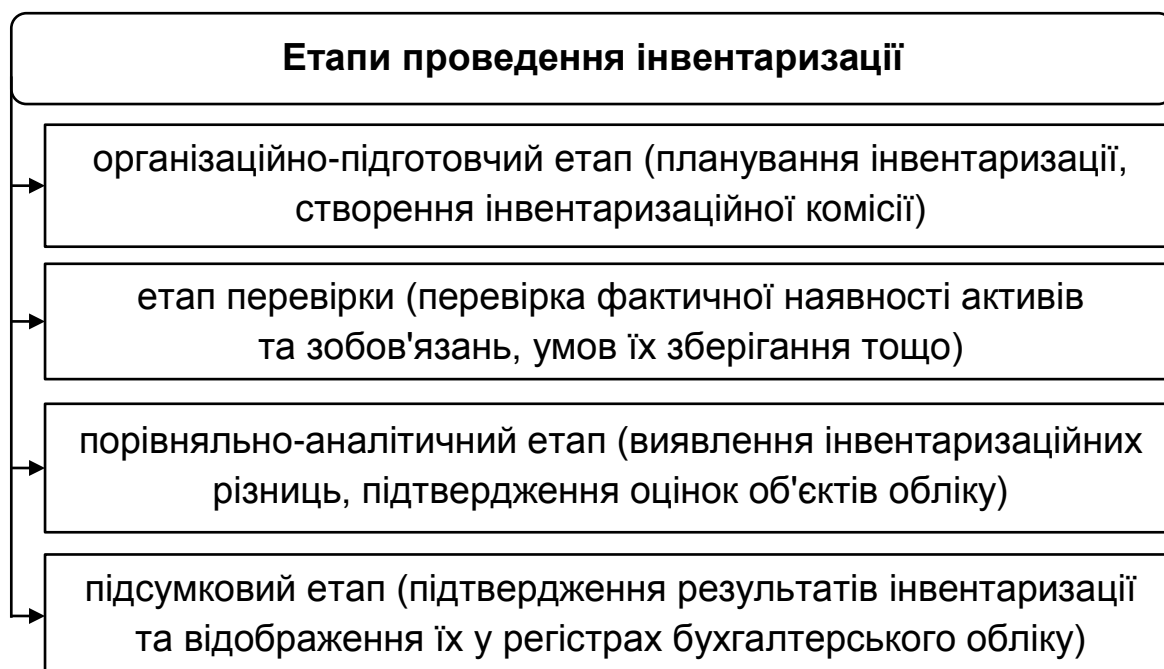

Рис. 6.14. **Етапи проведення інвентаризації [30]**

Основним джерелом інформації, що представляється експерту-економісту під час розслідування злочинів, пов'язаних із розкраданнями майна підприємств, є матеріали проведених інвентаризацій [30]

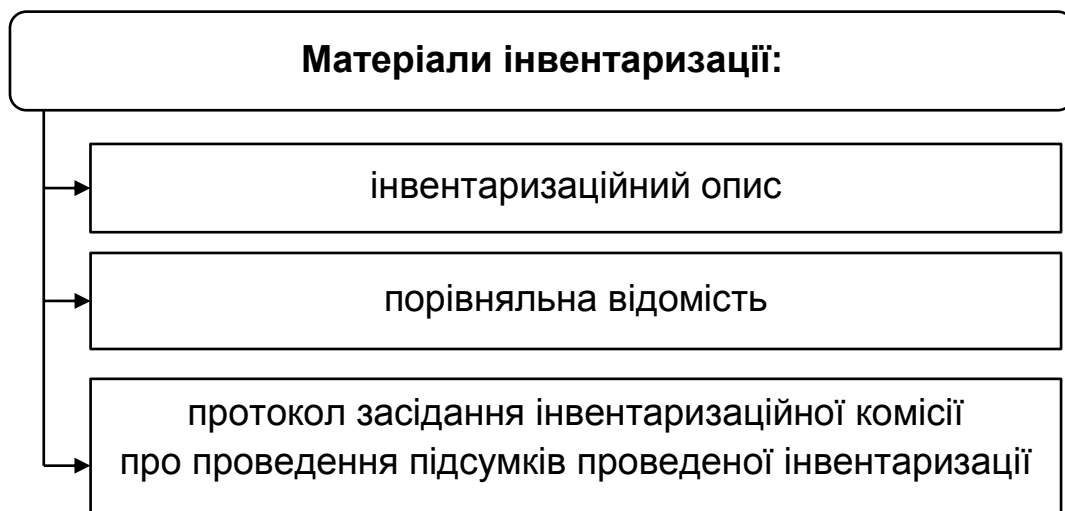

Рис. 6.15. Матеріали інвентаризації [13]

Експерт-економіст досліджує матеріали інвентаризації для встановлення правильності ведення обліку та складання звітності на підприємстві, перевірки правильності відображення в обліку результатів інвентаризації, визначення розміру завданого збитку, чи була присутня під час перевірки матеріально-відповідальна особа, чи був у складі інвентаризаційної комісії фахівець, що добре знає особливості збереження, обліку і використання даного виду матеріалів [30]

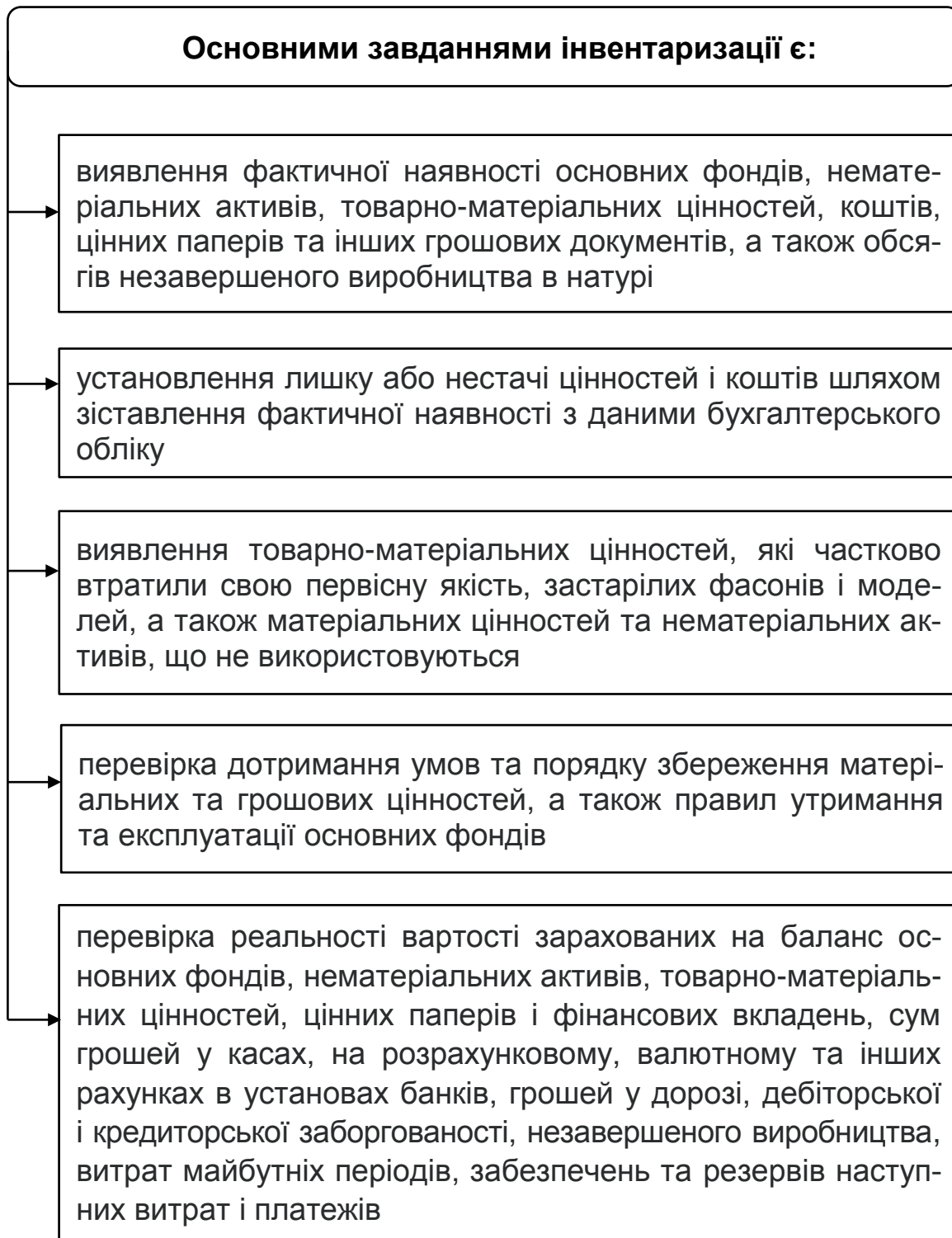

Рис. 6.16. Основні завдання інвентаризації [13]

Рис. 6.17. Принципи інвентаризації [13]

Назва

_____ (підприємства)

АКТ

контрольної перевірки інвентаризації цінностей на _____

(назва підприємства, складу, комори, цеху, ділянки і т. ін., де проводилась інвентаризація)
"__" _____ 20__ р.

Інвентаризація цінностей проводилась на _____ дата

комісією в складі:

голова _____ (посада, прізвище, ініціали)

Члени комісії

_____ (прізвище, ініціали)

Контрольною перевіркою, проведеною _____ (посада, прізвище, ініціали)

встановлено:

I. Згідно з інвентаризаційним описом значиться в наявності

_____ найменувань цінностей на суму*

II. Результати перевірки:

№ за описом	Найменування цінностей, які контрольовано перевірені	Значиться в інвентаризаційному описі			Фактично виявлено контрольною перевіркою			Результати перевірки (+ більше, – менше)		
		Кількість	Ціна*	Сума*	Кількість	Ціна*	Сума*	Кількість	Ціна*	Сума*
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11

Усього _____

Підписи: _____

Особа, яка проводила контрольну перевірку

Голова інвентаризаційної комісії

Члени інвентаризаційної комісії

*Заповнюється під час проведення контрольних перевірок інвентаризацій цінностей на підприємствах торгівлі і громадського харчування.

Рис. 6.18. Акт контрольної перевірки [30]

**Книга
реєстрації контрольних перевірок інвентаризацій [30]**

(назва підприємства)

Розпочата _____ 20__ р.

Завершена _____ 20__ р.

№ п/п	Прізвище, посада працівника, який провів контрольну перевірку	Назва підприємства, яке перевіряється, складу, комори, цеху тощо	Прізвище матеріально-відповідальної особи (бригадира)	Дата проведення контрольної перевірки	Значиться в інвентаризаційному описі	
					Кількість наймен. цінностей	сума
1	2	3	4	5	6	7

Таблиця 6.2

Відомість результатів інвентаризації [30]

	Коди синтетичних рахунків бухгалтерського обліку	Сума, встановлених інвентаризацією			Із заг. суми нестач і втрат від псування цінностей			
		нестач	надлишків	втрат під псування цінностей	Зарахована за пересортицею	Списано в межах норм втрат	Віднесені на винних осіб	Списано на результати фінансово-господарської діяльності
Основні засоби	01							
Нематеріальні активи	04							
виробничі запаси								
Виробничі запаси	05, 06, 07, 08							
Малоцінні та швидкозношувані предмети	12							
Незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва	20, 21, 23							
Готова продукція, товари	40, 41							
Каса, інші грошові кошти	50, 56							
Розрахунковий, валютний та інші рахунки в банках	51, 52, 55							
Фінансові вкладення	58							

6.4. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних із рухом основних засобів

Згідно з П(с)БУ під терміном "основні засоби" розуміють матеріальні активи, які підприємство утримує з метою використання в процесі виробництва, або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких більш одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік) [36]

Відповідно до Закону України "Про підприємства в Україні", затвердженого постановою ВР України від 27.03.1991 р. № 887XII (зі змінами і доповненнями), основні засоби підприємства є головним елементом його матеріально-технічної бази. Підприємству надано права володіння, розпорядження основними засобами та використання їх. Здійснення цих прав неможливе без своєчасного й правильного обліку всіх господарських операцій підприємства, відповідності їх чинному законодавству [30]

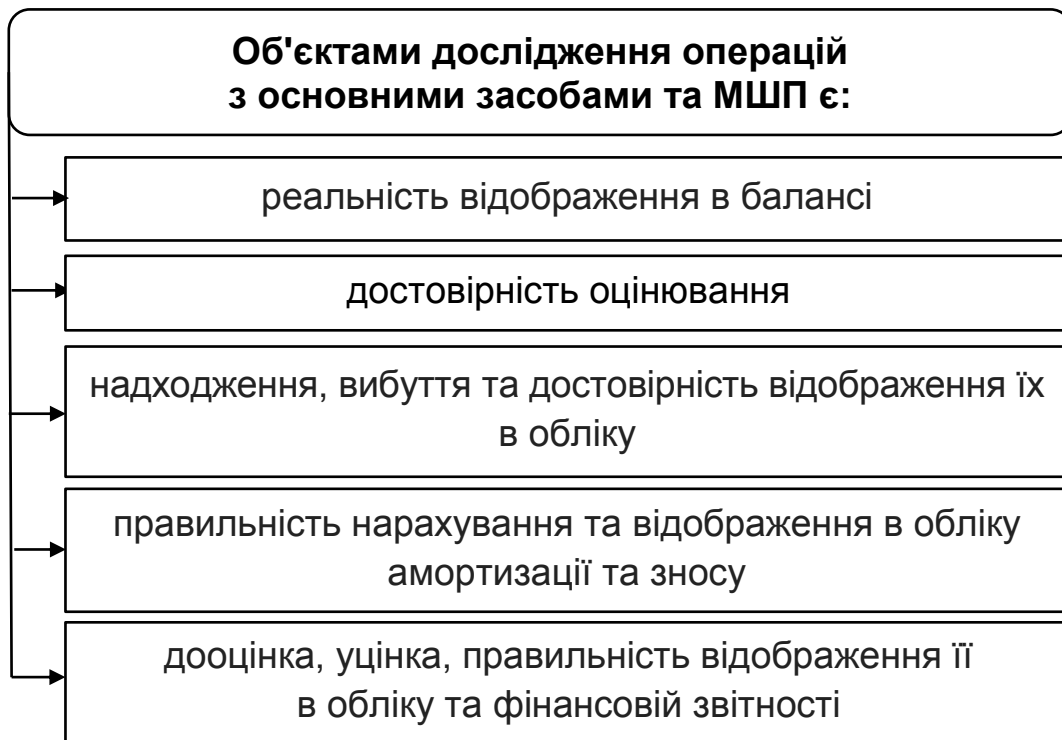

Рис. 6.19. Об'єкти дослідження операцій з основними засобами та МШП

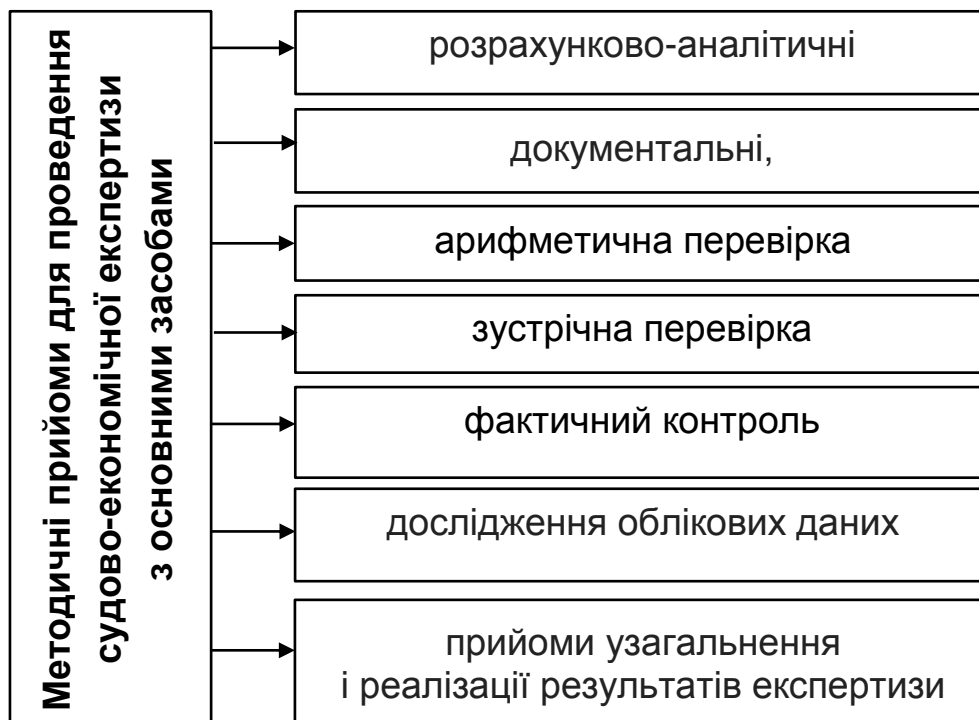

Рис. 6.20. Методичні прийоми для проведення судово-економічної експертизи з основними засобами

Основними завданнями судово-економічної експертизи стану і операцій з основним и засобами є:

Рис. 6.21. Основні завдання судово-економічної експертизи стану і операцій з основним и засобами [30]

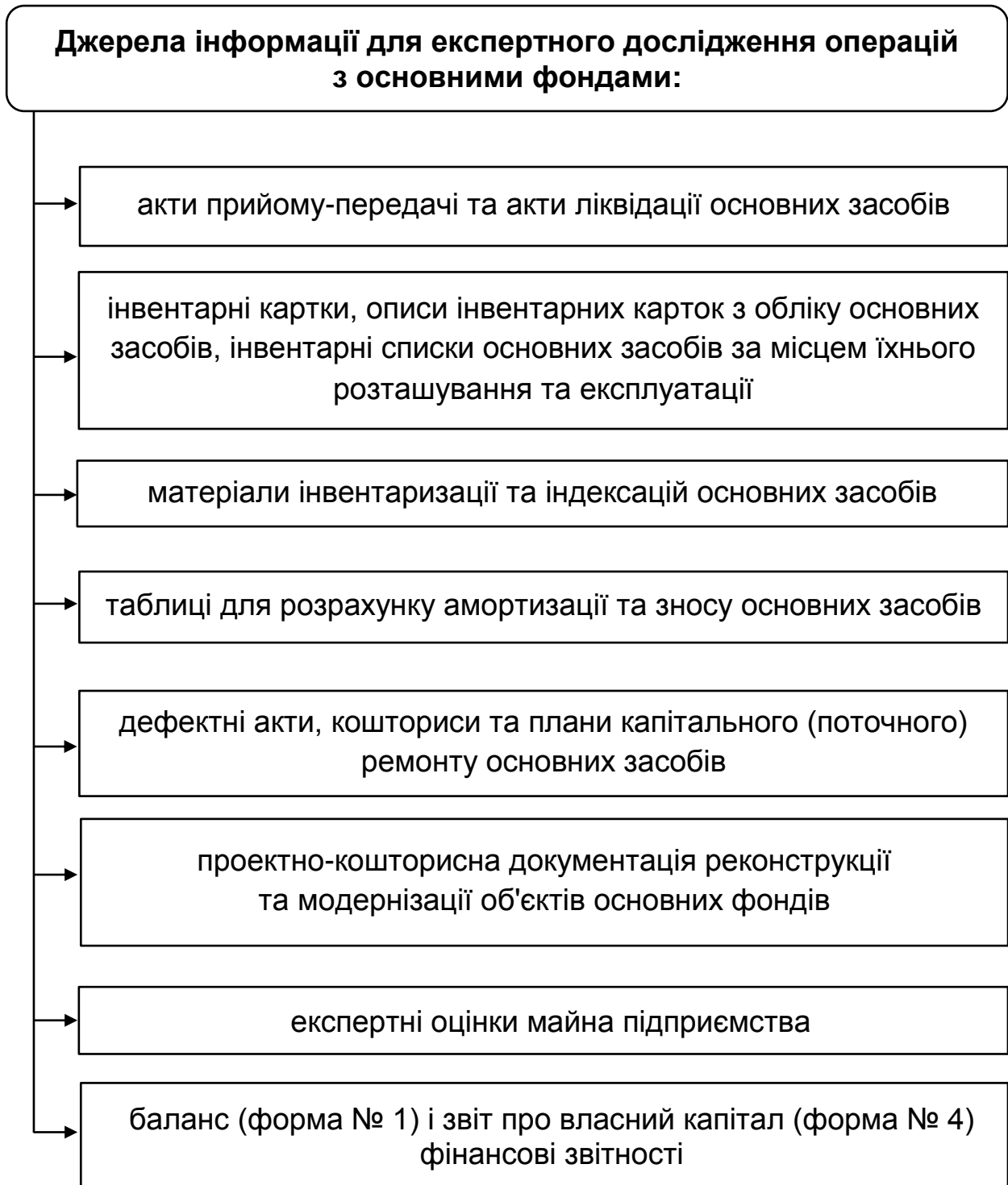

Рис. 6.22. Джерела інформації для судово-економічної експертизи операцій з основними фондами

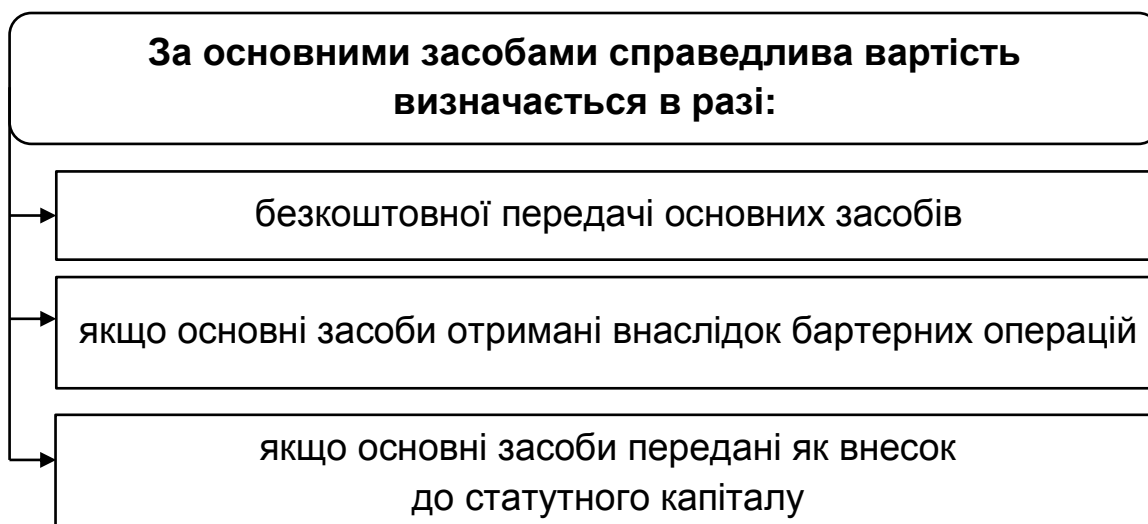

Рис. 6.23. **Випадки визначення справедливої вартості**

Рис. 6.24. **Дослідження матеріалів інвентаризації основних засобів [30]**

Під терміном "амортизація" розуміють систематичний розподіл вартості основних засобів, інших необоротних та нематеріальних активів, що амортизується, протягом строку їх корисного використання (експлуатації) [13]

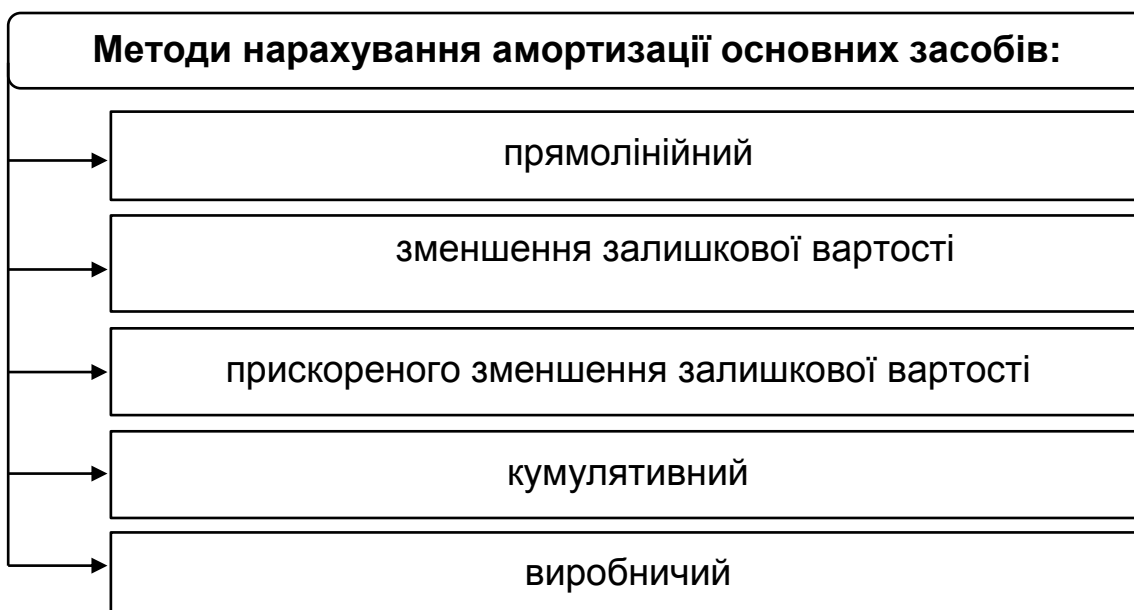

Рис. 6.25. Методи нарахування амортизації основних засобів [13]

Звичайна ціна – це ціна продажу товарів (робіт, послуг) продавцем, включаючи суму нарахованих (сплачених) відсотків, вартість іноземної валюти, яка може бути отримана у випадку їх продажу особам, що не пов'язані з продавцем за звичайними умовами ведення господарської діяльності

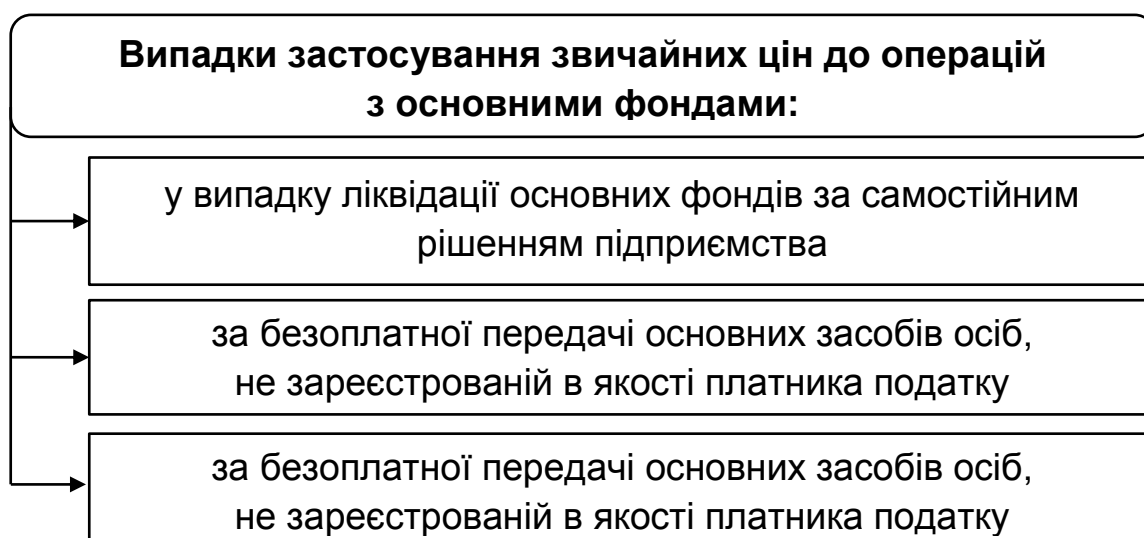

Рис. 6.26. Випадки застосування звичайних цін до операцій з основними фондами

6.5. Судово-економічна експертиза операцій із нарахування та виплати заробітної плати

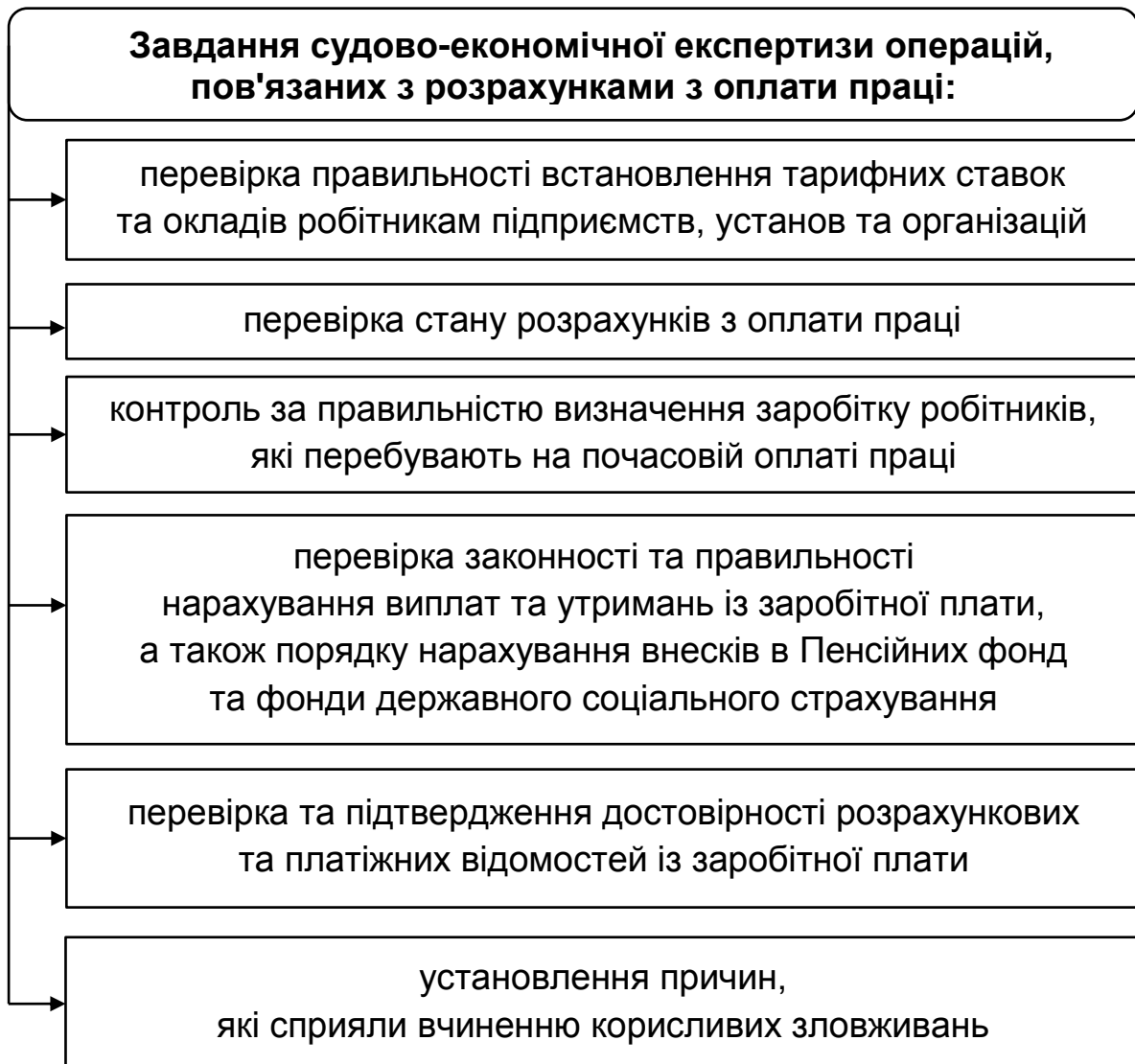

Рис. 6.27. Завдання судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з розрахунками з оплати праці [11]

Перевірка стану розрахунків з оплати праці починається із зіставлення показників поточної і річної звітності з даними аналітичного і синтетичного обліку заробітної плати

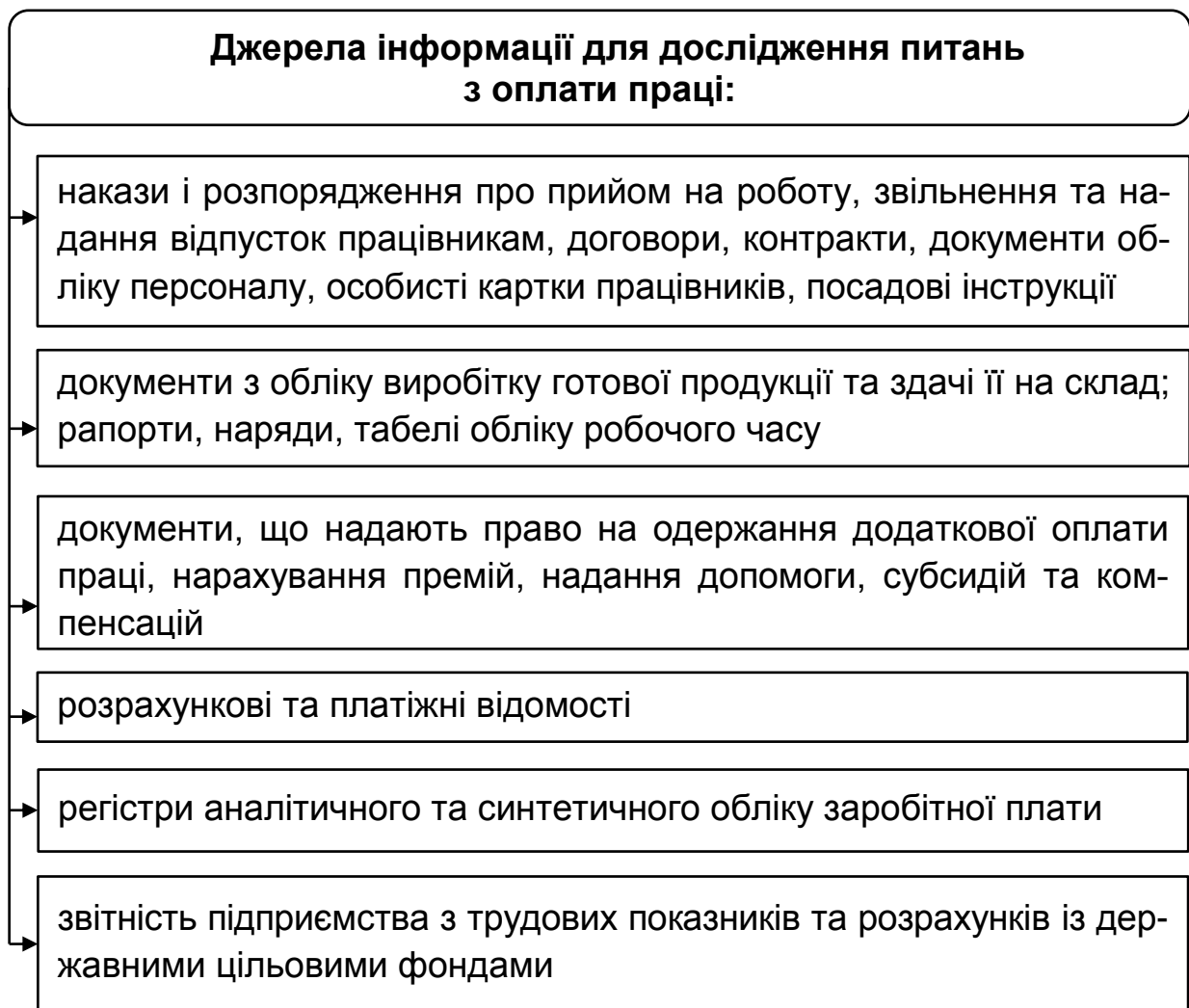

Рис. 6.28. Основні джерела інформації для судово-економічної експертизи питань з оплати праці

Здійснюючи перевірку розрахунків за єдиним внеском, експерт зобов'язаний перевірити:

- правильність нарахування внеску і визначення страхових тарифів, законність використання пільг;*
- своєчасність перерахування коштів до цільових фондів;*
- правильність відображення в обліку операцій із нарахування та сплати зазначених зборів*

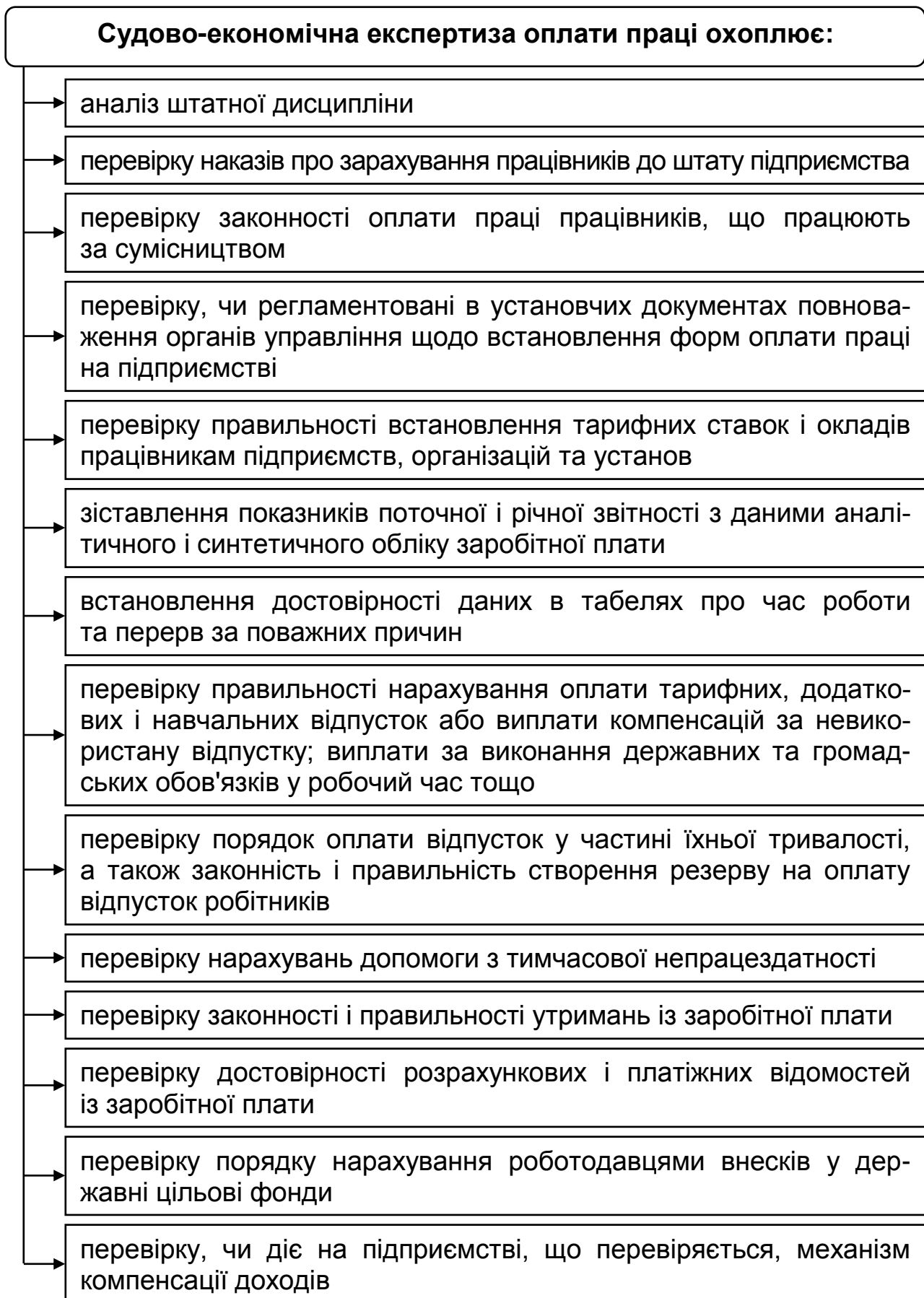

Рис. 6.29. **Етапи судово-економічної експертизи оплати праці**

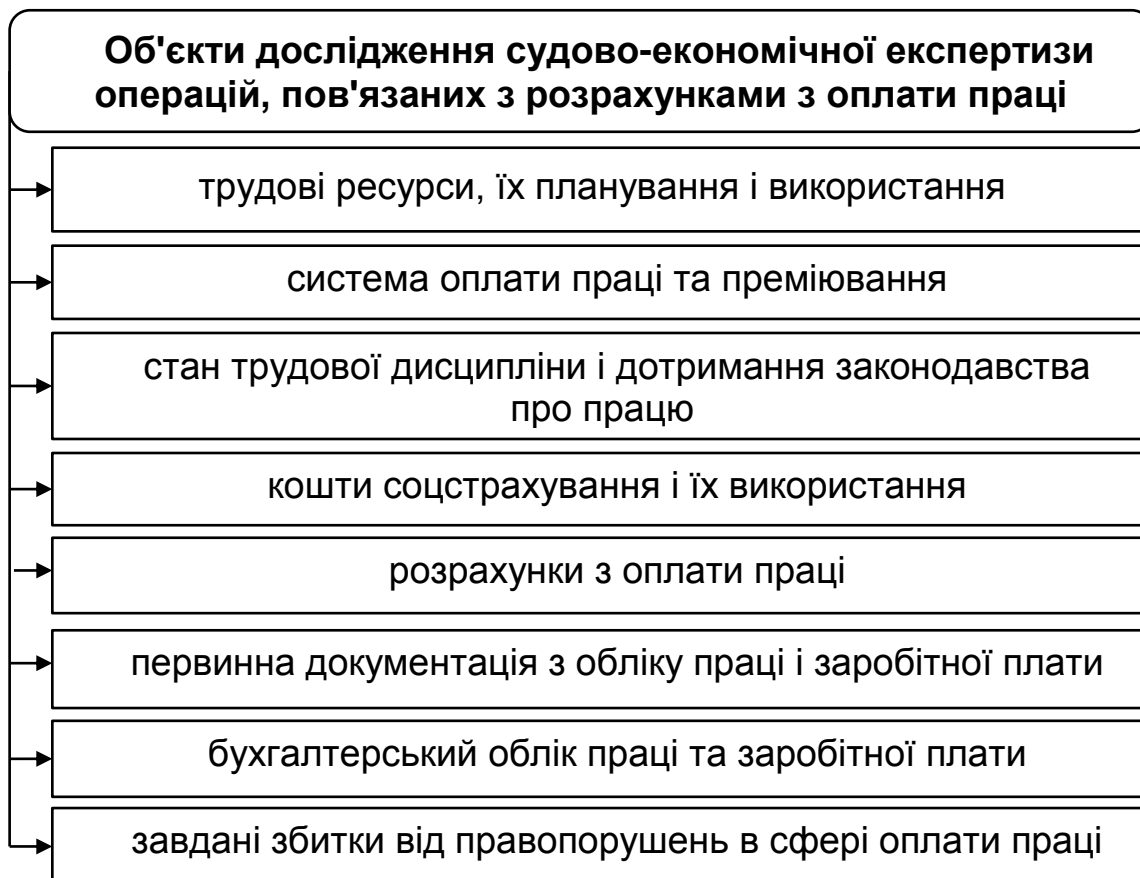

Рис. 6.30. **Об'єкти дослідження судово-економічної експертизи операцій, пов'язаних з розрахунками з оплати праці**

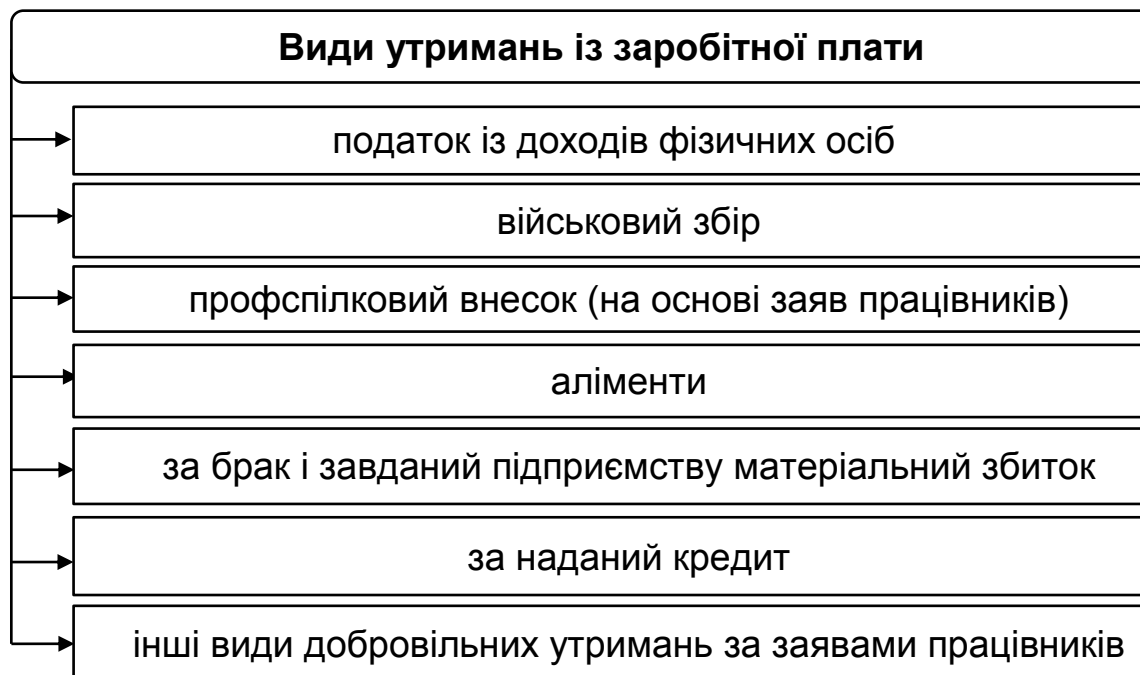

Рис. 6.31. **Види утримань із заробітної плати [3]**

6.6. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів

Відповідно до Закону України "Про цінні папери і фондову біржу" від 24.06.1991 року, **цінні папери** – це грошові документи, які засвідчують право володіння або відносини позики, визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їхнім власником і передбачають, як правило, виплату доходу у вигляді дивідендів або відсотків, а також можливість передачі грошових та інших прав, що випливають із цих документів, іншим особам [37]

Виготовлення і використання цінних паперів у підприємницькій діяльності регулюється Законом України "Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні" та нормативно-правовими актами, виданими Кабінетом Міністрів, Національним банком і Міністерством фінансів України, а також Державною комісією з цінних паперів і фондового ринку

Рис. 6.32. Види цінних паперів [37]

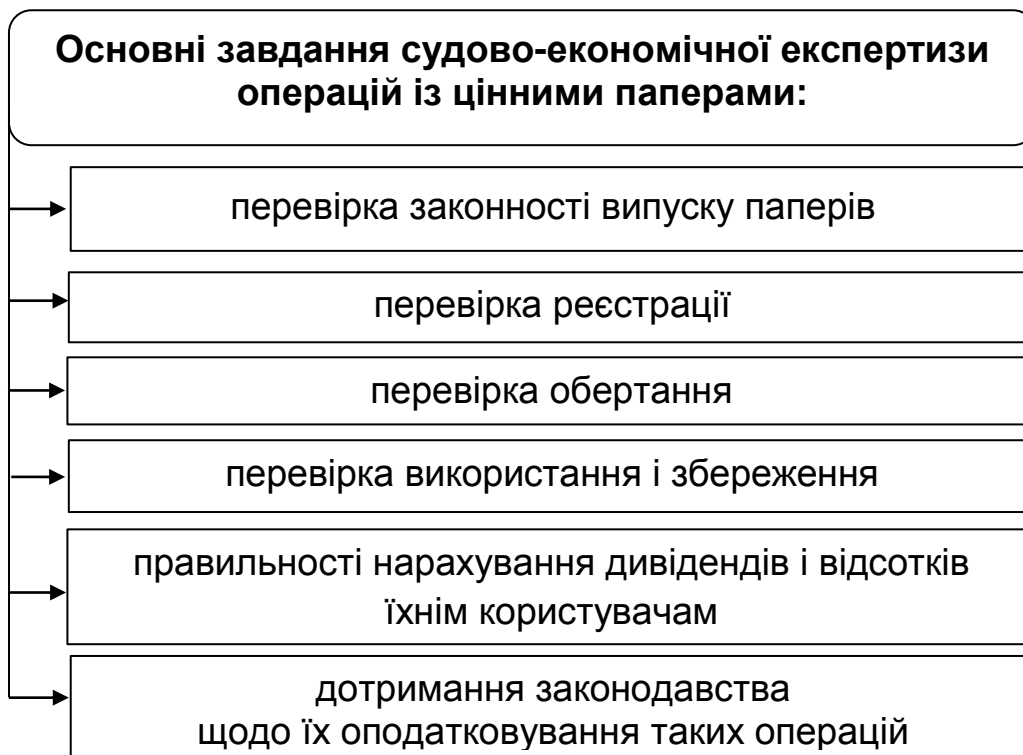

Рис. 6.33. Основні задачі експертизи операцій із цінними паперами

Основними напрямками судово-бухгалтерської експертизи операцій із цінними паперами є перевірка бланків цінних паперів, наявності ліцензій, наявності у підприємства свідоцтва про реєстрацію випуску акцій, документів про ведення реєстру власників цінних паперів, достовірності цінних паперів, операцій із виплати дивідендів.

Важливим аспектом судово-бухгалтерської експертизи операцій із цінними паперами є перевірка звітності, тому, проводячи експертизу, необхідно звернути увагу на правильне оформлення та відповідність даних звітності емітентів цінних папері [37]

Рис. 6.34. Реквізити акцій

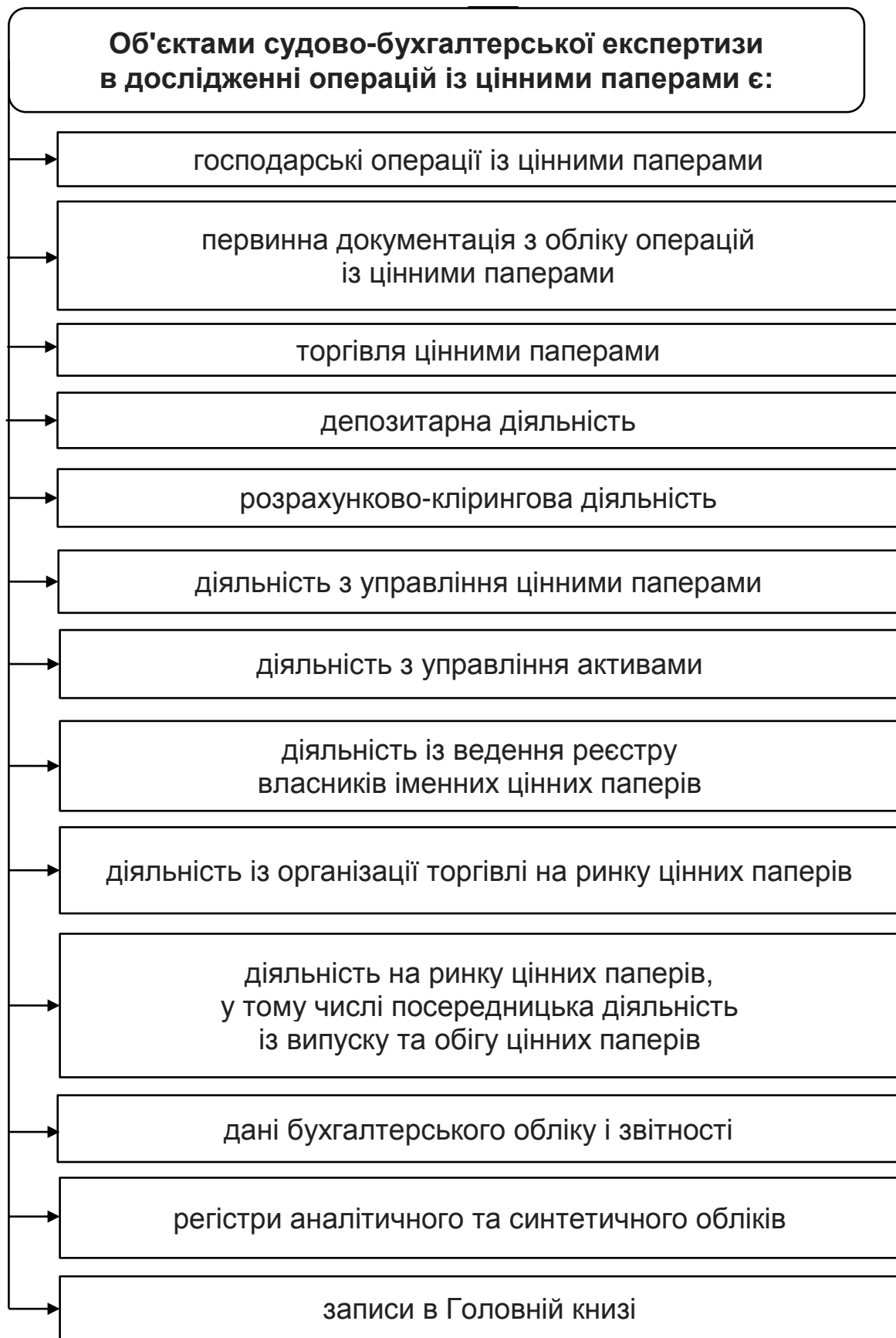

Рис. 6.35. Об'єкти судово-бухгалтерської експертизи в дослідженні операцій із цінними паперами [37]

Рис. 6.36. Етапи судово-економічної експертизи операцій із цінними паперами [37]

6.7. Судово-економічна експертиза під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків

Несплата податків кваліфікується як шкода, заподіяна державі, а тому ст. 212 Кримінального кодексу України [20] передбачає:

умисне ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), що входять у систему оподаткування, введених у встановленому законом порядку, вчинене службовою особою підприємства, установи, організації, незалежно від форми власності або особою, що займається підприємницькою діяльністю без створення юридичної особи чи будь-якою іншою особою, яка зобов'язана їх сплачувати, якщо ці діяння призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у значних розмірах, – карається штрафом від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років

ті самі діяння, вчинені за попередньою змовою групою осіб, або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів у великих розмірах, – караються штрафом від п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або обмеженням волі на строк до п'яти років, з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років

діяння, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені особою, раніше судимою за ухилення від сплати податків, зборів (обов'язкових платежів), або якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах, – караються позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади чи займатися певною діяльністю на строк до трьох років із конфіскацією майна

особа, яка вчинила діяння, передбачені частинами першою, другою, або діяння, передбачені частиною третьою (якщо вони призвели до фактичного ненадходження до бюджетів чи державних цільових фондів коштів в особливо великих розмірах) цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона до притягнення до кримінальної відповідальності сплатила податки, збори (обов'язкові платежі), а також відшкодувала шкоду, завдану державі їх несвоєчасною сплатою (фінансові санкції, пеня)

Рис. 6.37. Види покарань, передбачених Кримінальним кодексом

Рис. 6.38. Завдання, що вирішуються в процесі судово-бухгалтерської експертизи правопорушень, пов'язаних з ухиленнями від сплати податків [13]

Суб'єктом відповідальності за злочини, передбачені ст. 212 КК, є посадові особи підприємства чи організації, на яких покладені обов'язки, пов'язані з веденням бухгалтерського обліку, обчисленням і сплатою податків, складанням податкових декларацій та розрахунків і тощо. Цими особами, як правило, є керівники підприємств, їх заступники, головні бухгалтера та їх заступники [2]

Значний розмір грошових коштів – така сума податків, зборів та інших обов'язкових платежів, яка в тисячу і більше разів перевищує встановлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян

Великий розмір – сума податків, зборів, яка в три тисячі і більше разів перевищує установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян

Особливо великий розмір – сума податків, зборів, які в п'ять тисяч і більше разів перевищує установлений законодавством неоподатковуваний мінімум доходів громадян

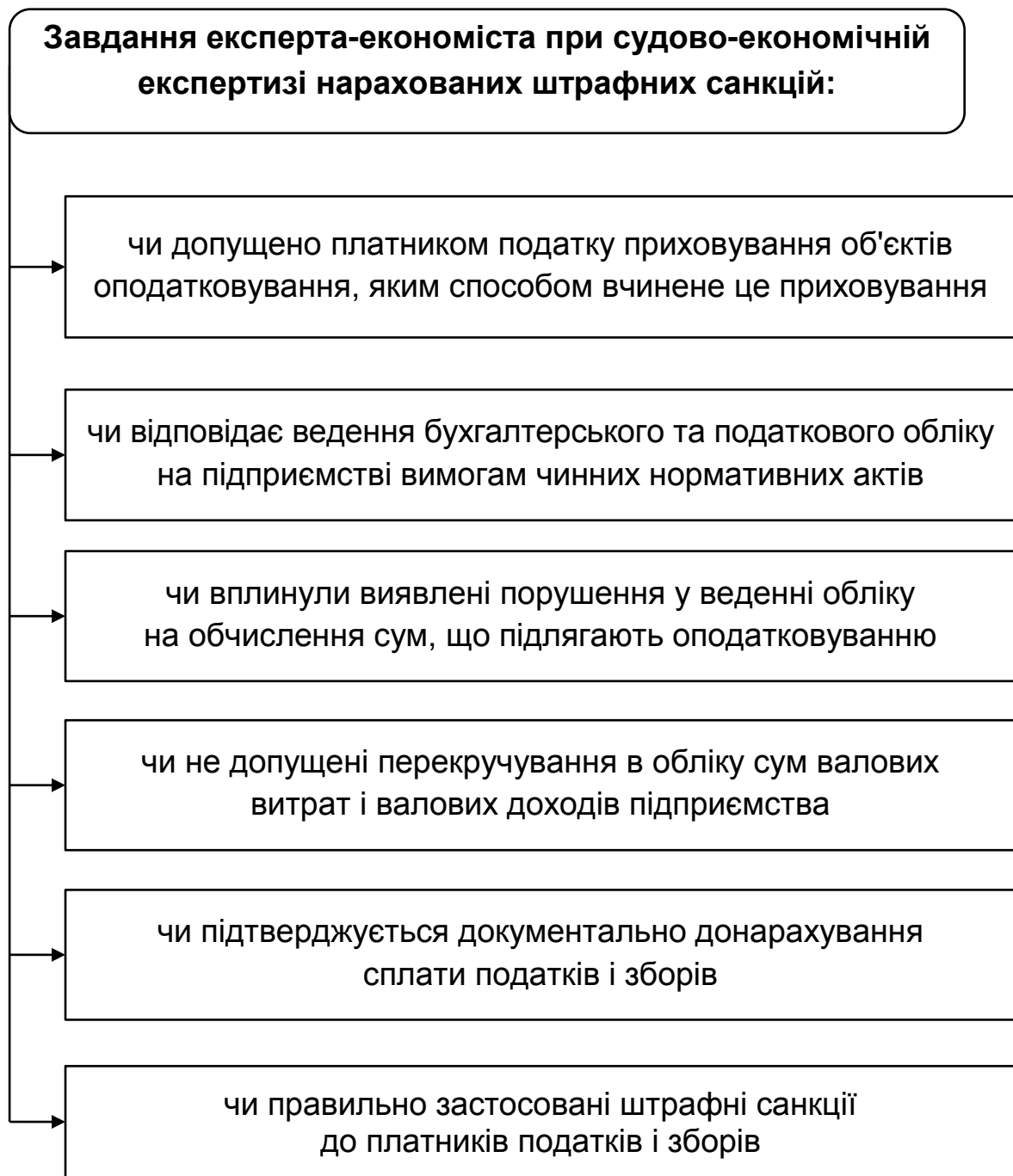

Рис. 6.39. Завдання економіста-експерта під час судово-економічної експертизи нарахованих штрафних санкцій

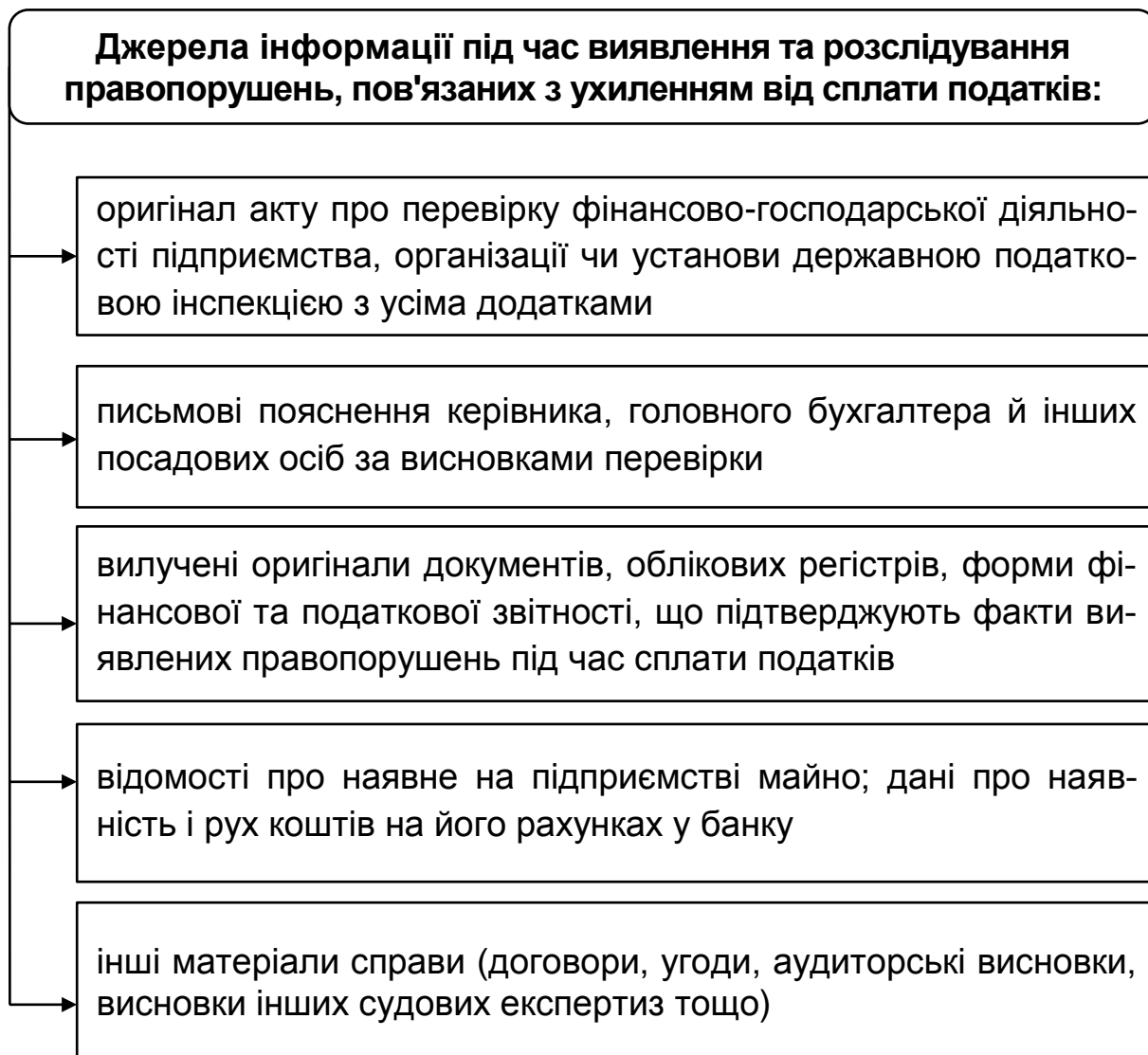

Рис. 6.40. Джерела інформації під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків

Злочини, що стосуються сфери оподаткування займають значне місце серед економічних злочинів. Це приховування прибутків, ухилення від сплати податків. Тому судово-бухгалтерська експертиза у справах, пов'язаних з ухиленнями від сплати податків, потребує досить значного часу та великих затрат грошових коштів [11]

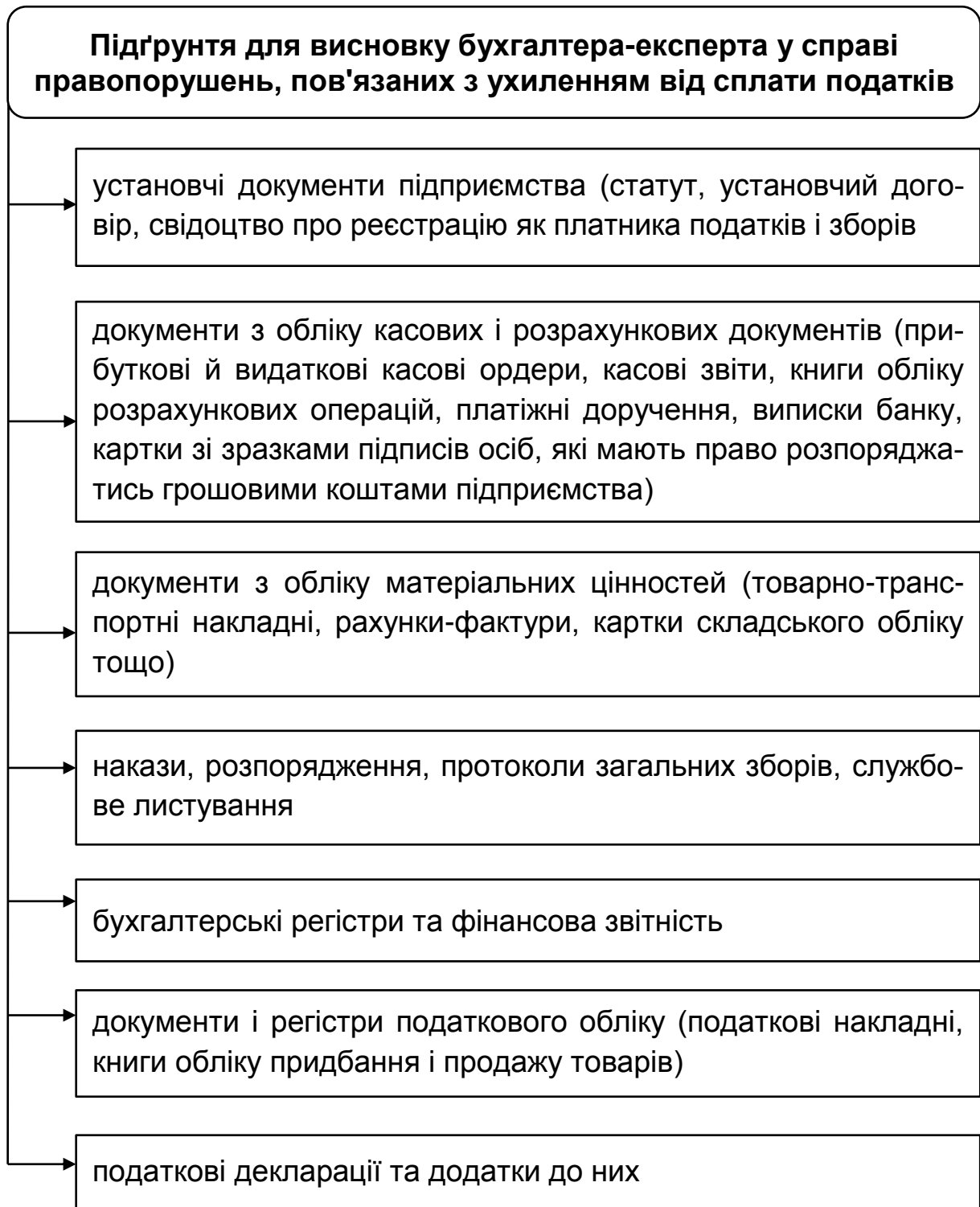

Рис. 6.41. Документи, що використовуються у справі правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків

6.8. Судово-економічна експертиза дослідження зовнішньоекономічних операцій

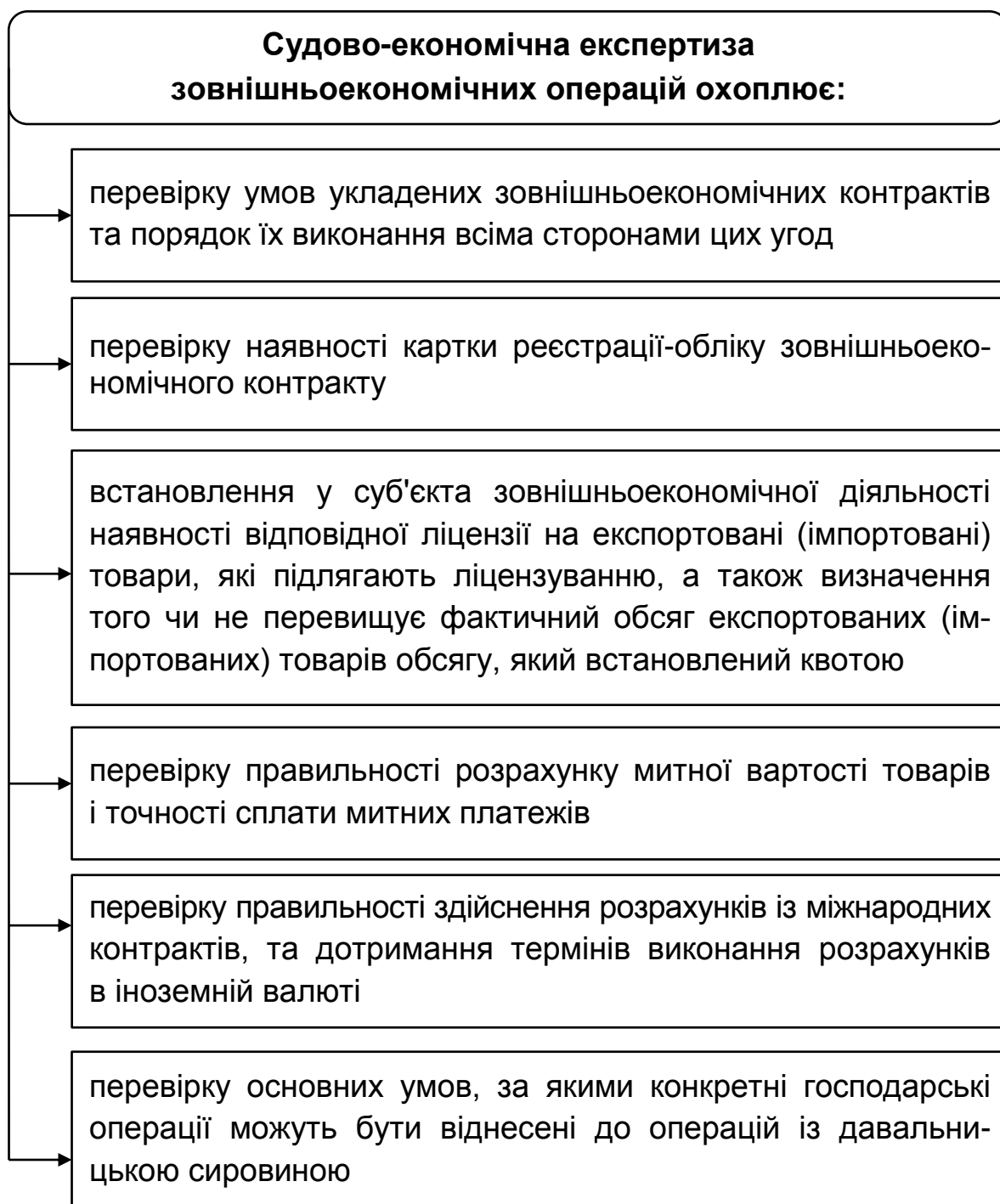

Рис. 6.42. Етапи судово-економічної експертизи зовнішньоекономічних операцій [36]

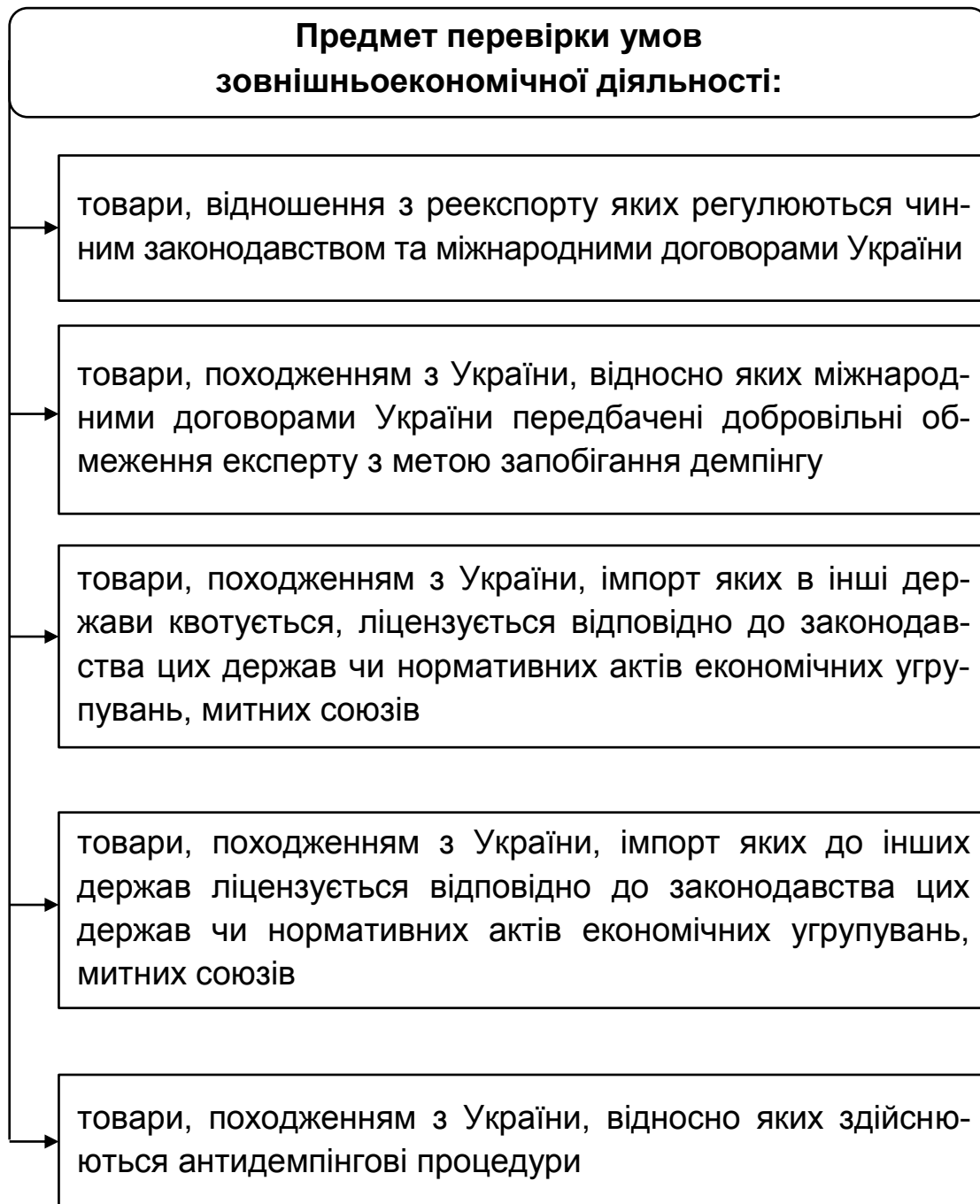

Рис. 6.43. Предмет судово-економічної експертизи зовнішньоекономічної діяльності [36]

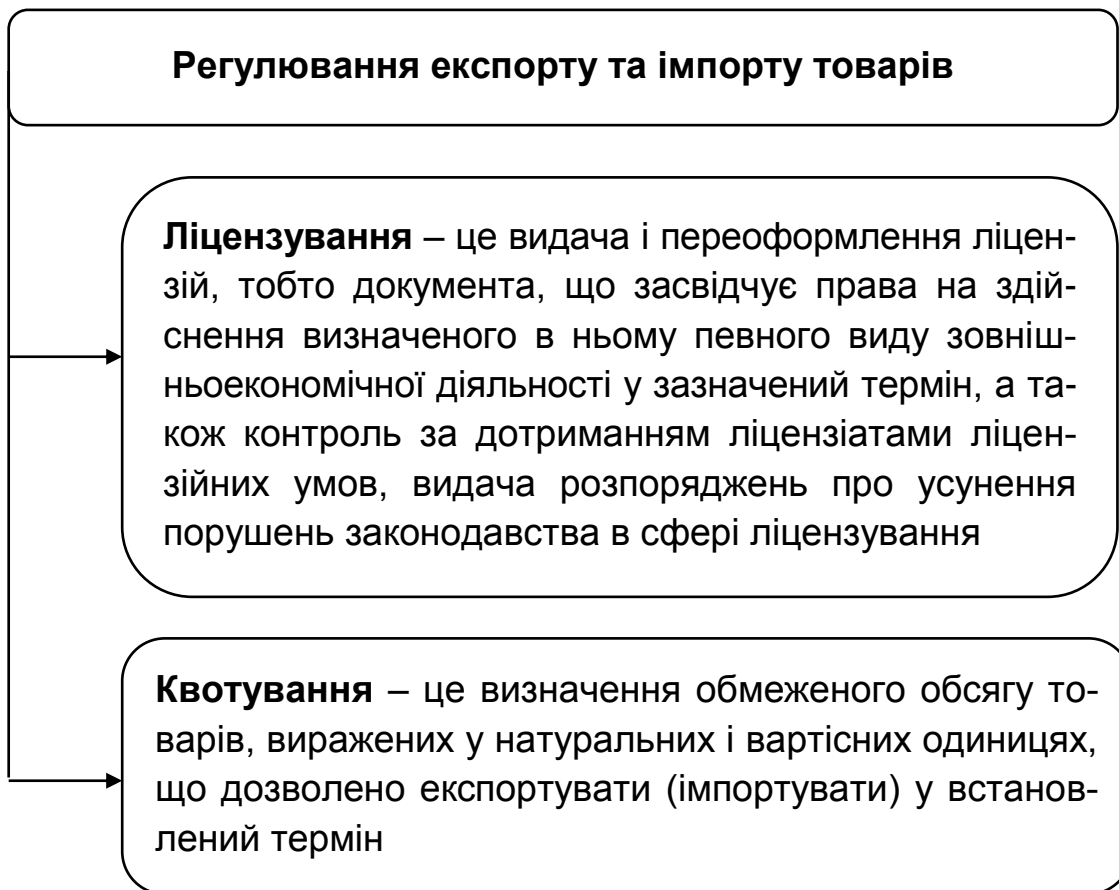

Рис. 6.44. Регулювання експорту та імпорту товарів у сфері зовнішньоекономічних відносин

Товари та інші предмети, які переміщуються через митний кордон України, підлягають обов'язковому декларуванню

Вантажна митна декларація (далі ВМД) – складений письмово уніфікований адміністративний документ, у якому декларантом заявлена мета переміщення через митний кордон України товарів та інших предметів, містяться точні дані про самі товари й предмети, транспортні засоби, а також інформація, необхідна для здійснення митного контролю, митного оформлення, нарахування митних платежів, формування державної та митної статистики

Рис. 6.45. Митні платежі

Митна ціна – ціна, яка фактично сплачена або підлягає сплаті за товари та інші предмети, що підлягають митному обкладанню на момент перетину митного кордону України

Фактурна (контрактна) вартість – це ціна товару, обумовлена в контракті та відповідно в рахунку-фактурі

Операції з продажу товарів, що були експортовані за межі митної території України, обкладаються ПДВ за нульовою ставкою. Причому, товари вважаються експортованими, якщо їх вивезення засвідчено належним чином оформленою вантажною митною декларацією

У разі продажу робіт (послуг) нульова ставка ПДВ застосовується лише тоді, якщо такі роботи (послуги) призначені для використання за межами митної території України. Тому експерт-економіст повинен перевірити правильність застосування нульової ставки з ПДВ на експортовані товари (роботи, послуги)

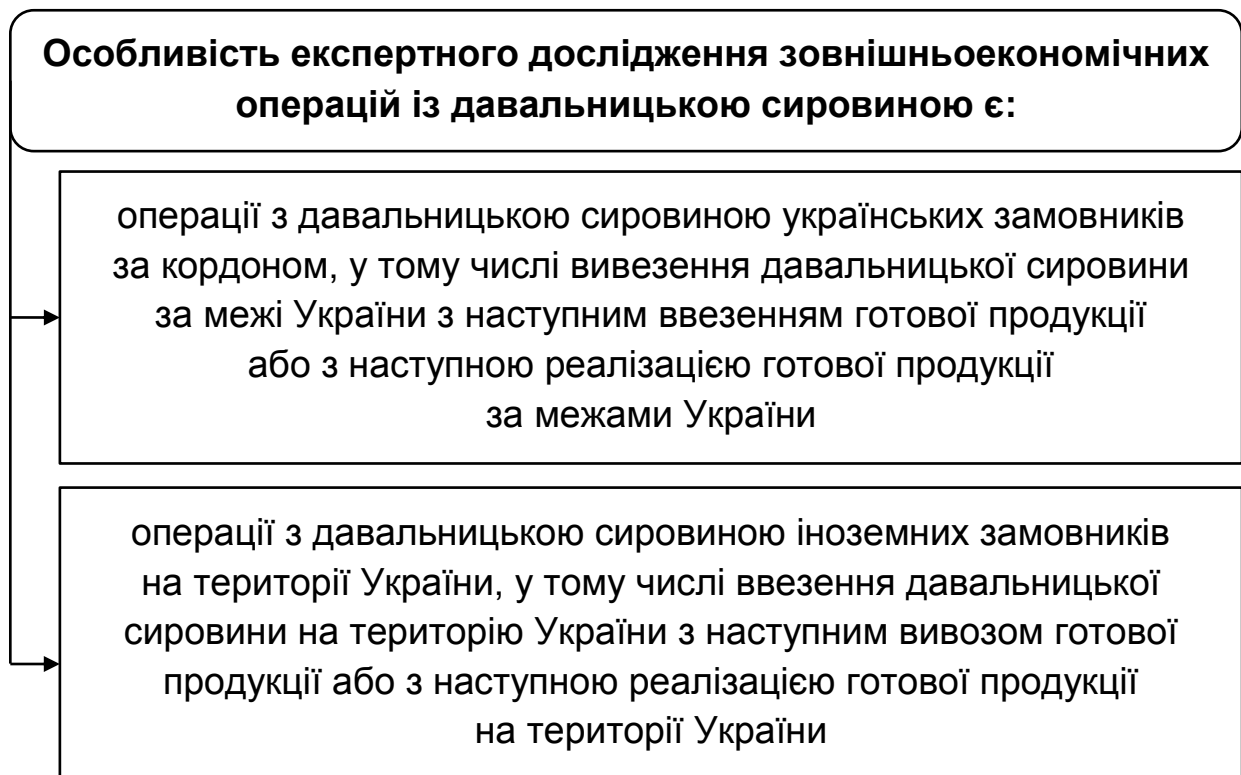

Рис. 6.46. **Особливість експертного дослідження зовнішньоекономічних операцій із давальницькою сировиною [27]**

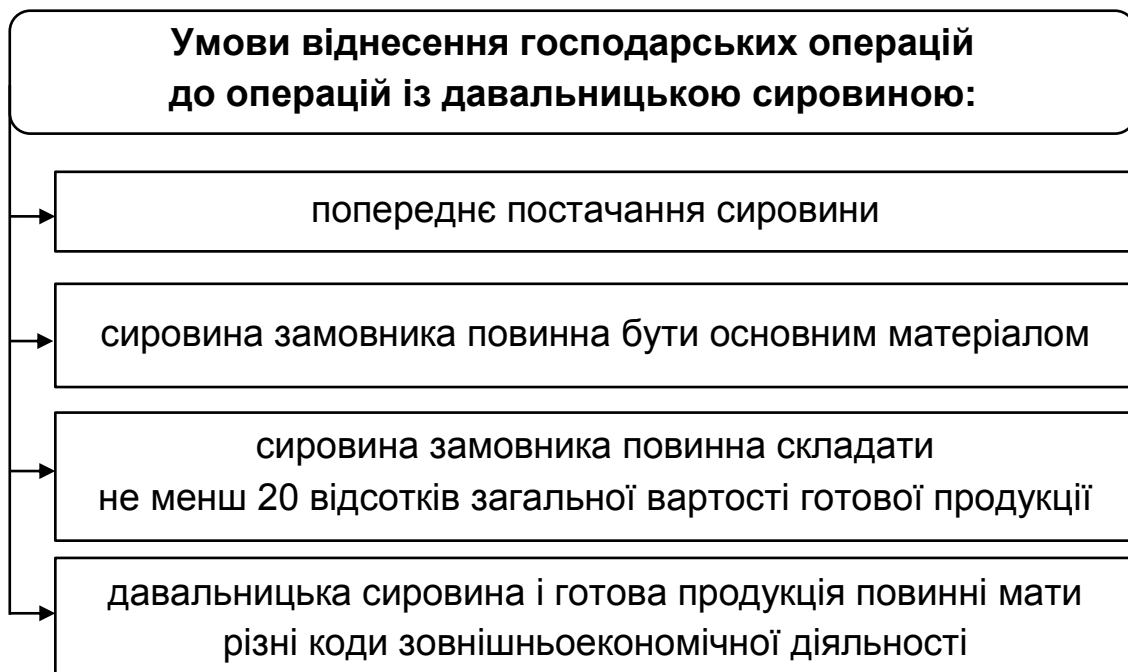

Рис. 6.47. **Умови віднесення господарських операцій до операцій із давальницькою сировиною**

Контрольні запитання

1. Підприємства яких видів можуть діяти в Україні?
2. З якого моменту підприємство вважається створеним?
3. Які види підприємницької діяльності підлягають ліцензуванню?
4. Які види підприємницької діяльності підлягають патентуванню?
5. Які розділи повинен мати наказ про облікову політику підприємства?
6. Які матеріали направляються експерту-економісту під час дослідженні касових і розрахункових операцій?
7. Які основні прийоми дослідження розрахункових операцій.
8. Які основні моменти повинен перевірити експерт-економіст під час дослідженні інвентаризаційних описів?
9. Як проводиться взаємний залік нестач і надлишків внаслідок пересортиці?
10. Як списується нестача матеріалів в межах норм природних втрат?
11. Як розраховується сума збитків від нестач, знищення (псування) товарно-матеріальних цінностей?
12. Що є одиницею обліку основних засобів?
13. В яких випадках підприємство повинно здійснювати переоцінку основних засобів?
14. Що відрізняє трудовий договір від цивільно-правових угод?
15. В якому порядку здійснюється обчислення середньої заробітної плати працівників?
16. Назвіть основні види утримань із заробітної плати.
17. Які основні завдання експертизи операцій з цінними паперами?
18. Хто може вести реєстр власників цінних паперів?
19. Хто є суб'єктом відповідальності за ухилення від сплати податків?
20. Які джерела інформації повинен дослідити експерт-економіст під час розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків?
21. Яку інформацію містить вантажна митна декларація?
22. Які митні платежі здійснюються під час митного оформлення товарів?
23. Визначте порядок здійснення зовнішньоекономічних рахунків.

Запитання для самостійного опрацювання

1. Дайте визначення інформаційно-методичного забезпечення судово-бухгалтерської експертизи.
2. Дослідіть методику судово-економічної експертизи операцій із підзвітних сум.
3. Охарактеризуйте методику судово-економічної експертизи операцій з малоцінними та швидкозношуваними предметами.
4. Дослідіть методику судово-економічної експертизи операцій із запасами.
5. Охарактеризуйте методику судово-економічної експертизи фінансових результатів підприємства.

7. Завершальна стадія судово-економічної експертизи

7.1. Висновок експерта-економіста та його структура.
7.2. Оцінювання висновку експерта-економіста слідчим, судом та іншими учасниками процесу.
7.3. Виявлення й усунення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень у провадженні судово-економічної експертизи

Ключові слова: висновок експерта-економіста, повідомлення про неможливість проведення експертизи, оцінка висновку експерта-економіста

Вивчення даної теми сприяє оволодінню такими **компетентностями:**

Знання:

структури та висновку експерта-економіста;
обставин, що зумовлюють або об'єднують скоєння правопорушень

Вміння:

складати експертний висновок відповідно до процесуальних норм;
розробляти професійні рекомендації щодо усунення обставин, що сприяють вчиненню правопорушень

7.1. Висновок експерта-економіста та його структура

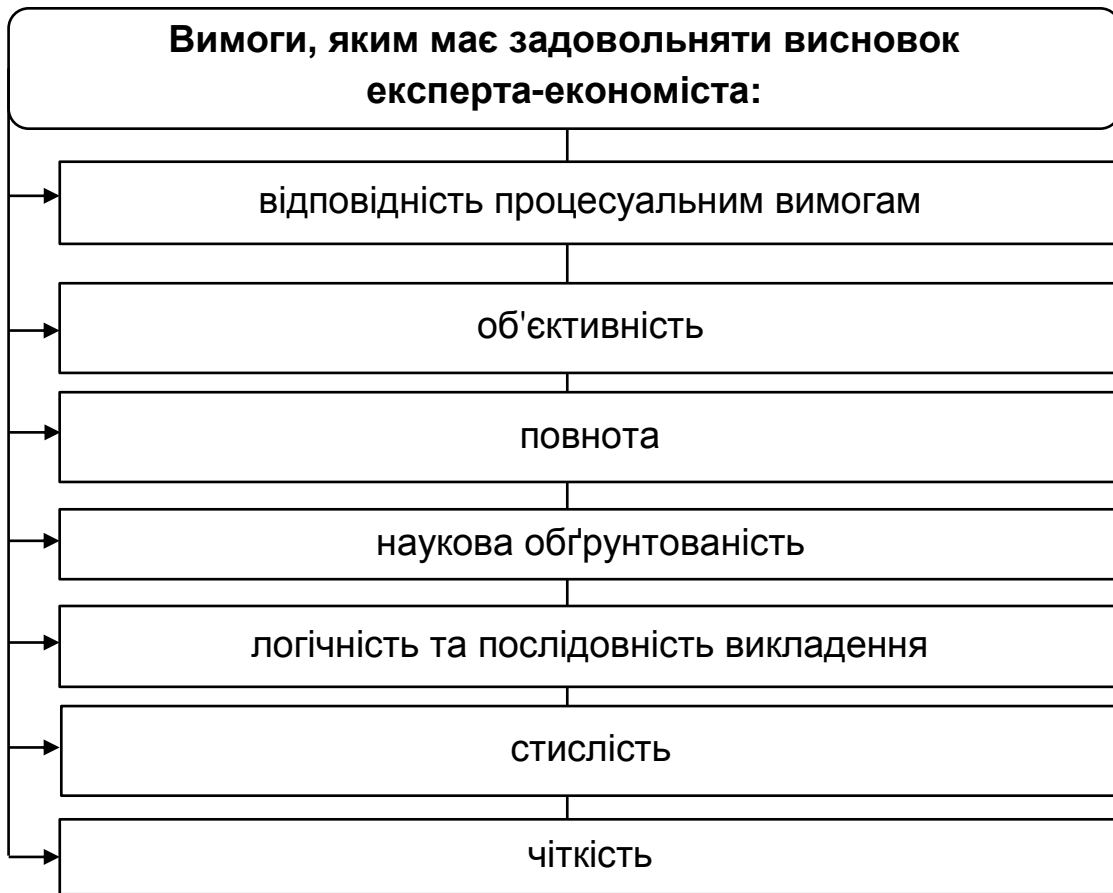

Рис. 7.1. Вимоги, що пред'являються до висновку експерта-економіста [36]

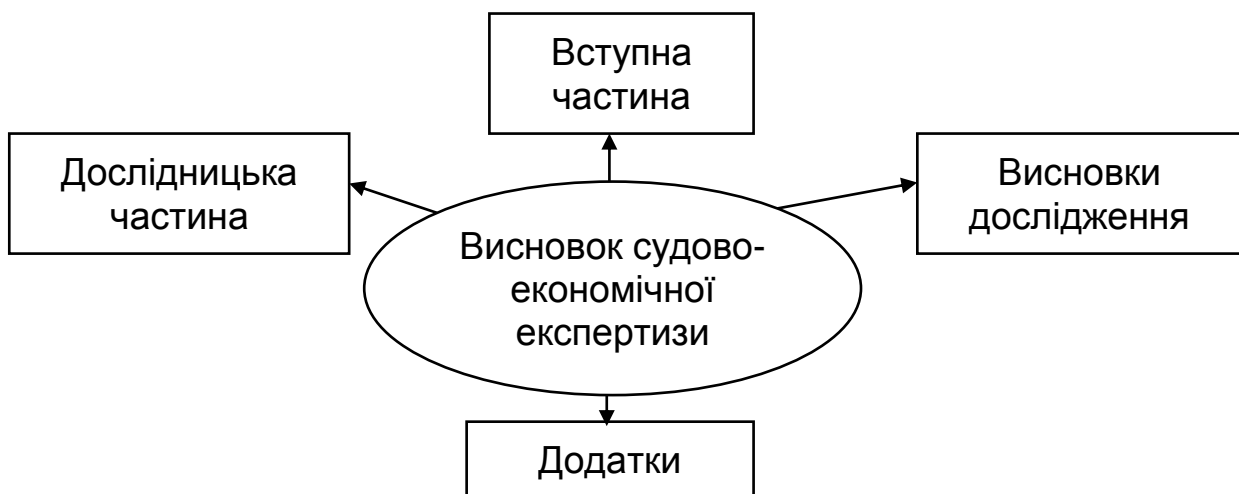

Рис. 7.2. Структура висновку судово-економічної експертизи

Вступна частина містить:

найменування документа ("Висновок");

дата складання висновку;

дата надходження постанови (ухвали), об'єктів і матеріалів справи до експертної установи (її найменування), експерта (його ім'я, прізвище, по батькові);

найменування і дата складання документа, на підставі якого виконується експертиза (постанова, ухвала), та найменування особи (посада, прізвище, ініціали) або органу, яка призначила експертизу;

перелік об'єктів, що підлягають дослідженню, та зразків (у разі надходження);

відомості про надані матеріали справи (у тому числі вид (назва) матеріалів (документів) та кількість аркушів);

спосіб доставки та вид упаковки досліджуваних об'єктів із зазначенням у необхідних випадках відомостей про те, чи впливав спосіб упаковки на їх збереженість;

перелік питань (дослівно у формулюванні постанови чи ухвали);

питання, які вирішуються експертом у порядку експертної ініціативи;

за наявності в постанові (ухвалі) про призначення експертизи питань, які не відносяться до предмета експертизи або не входять до компетенції експерта, – указуються причини, з яких ці питання не вирішувались;

дані про експерта (експертів): посада, клас судового експерта, науковий ступінь та вчене звання, прізвище, освіта, експертна спеціальність, стаж експертної роботи, номер свідоцтва про присвоєння кваліфікації судового експерта;

попередження експерта про кримінальну відповідальність за надання завідомо неправдивого висновку за ст. 384 Кримінального кодексу України (в необхідних випадках – за відмову від надання висновку за ст. 385 Кримінального кодексу України);

дату направлення клопотання експерта про надання додаткових матеріалів, дату надходження додаткових матеріалів або відомостей про наслідки розгляду клопотання; обставини справи, які мають значення для надання висновку, з обов'язковим зазначенням джерела їх отримання;

під час проведення повторних експертиз указуються відомості про первинну експертизу (прізвища експертів, назва експертної установи чи місце роботи експертів, номер і дата висновку експертизи, зміст заключних висновків первинної експертизи; зміст питань, які були поставлені перед експертом на повторне вирішення, а також мотиви призначення повторної експертизи, які зазначені в постанові про її призначення); в разі якщо такі мотиви в постанові відсутні, про це робиться відповідний запис;

під час проведення комісійних та комплексних експертиз зазначається голова комісії (провідний експерт);

відомості про процесуальні підстави та осіб, які були присутні під час проведення досліджень;

нормативні акти та література, які використовувались експертом під час вирішення поставлених питань, із зазначенням, відповідно, їх дати, номери прийняття, редакції та бібліографічних даних.

Рис. 7.3. Складові вступної частини (додаток К)

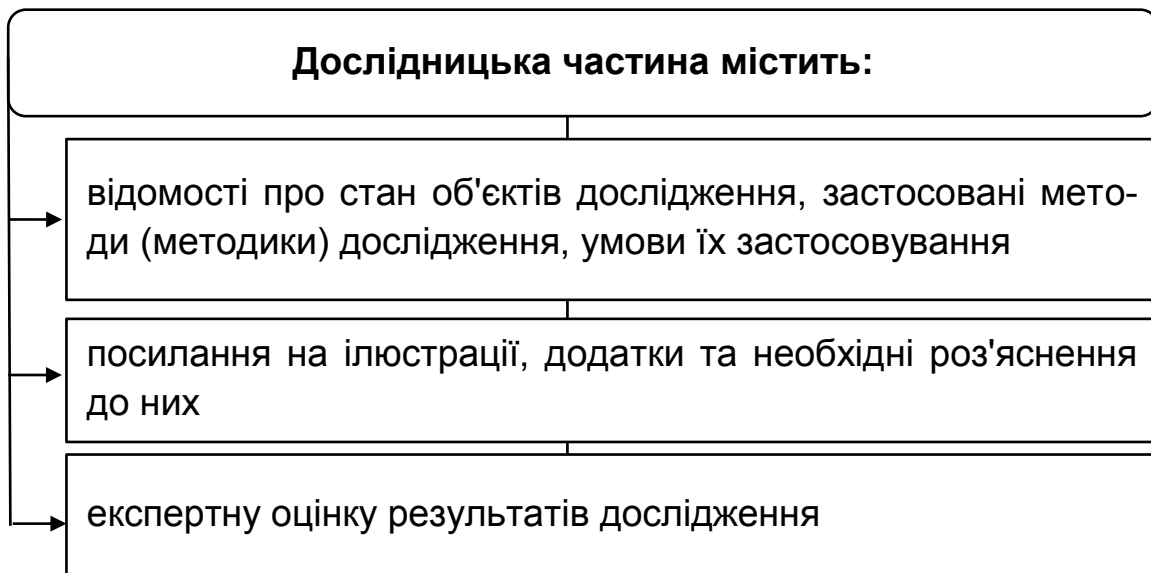

Рис. 7.4. Складові дослідницької частини

У дослідницькій частині висновку повторної експертизи вказуються причини розбіжностей з результатами попередніх експертиз, якщо такі розбіжності мали місце [2]

У заключній частині висновки дослідження викладаються у вигляді відповідей на поставлені питання в такій послідовності, в якій вони викладені у його вступній частині. На кожне з поставлених питань має бути дана відповідь по суті або вказано, з яких причин це питання неможливо вирішити [2; додаток К]

Рис. 7.5. Кодифікатор причин розбіжностей [2; 36]

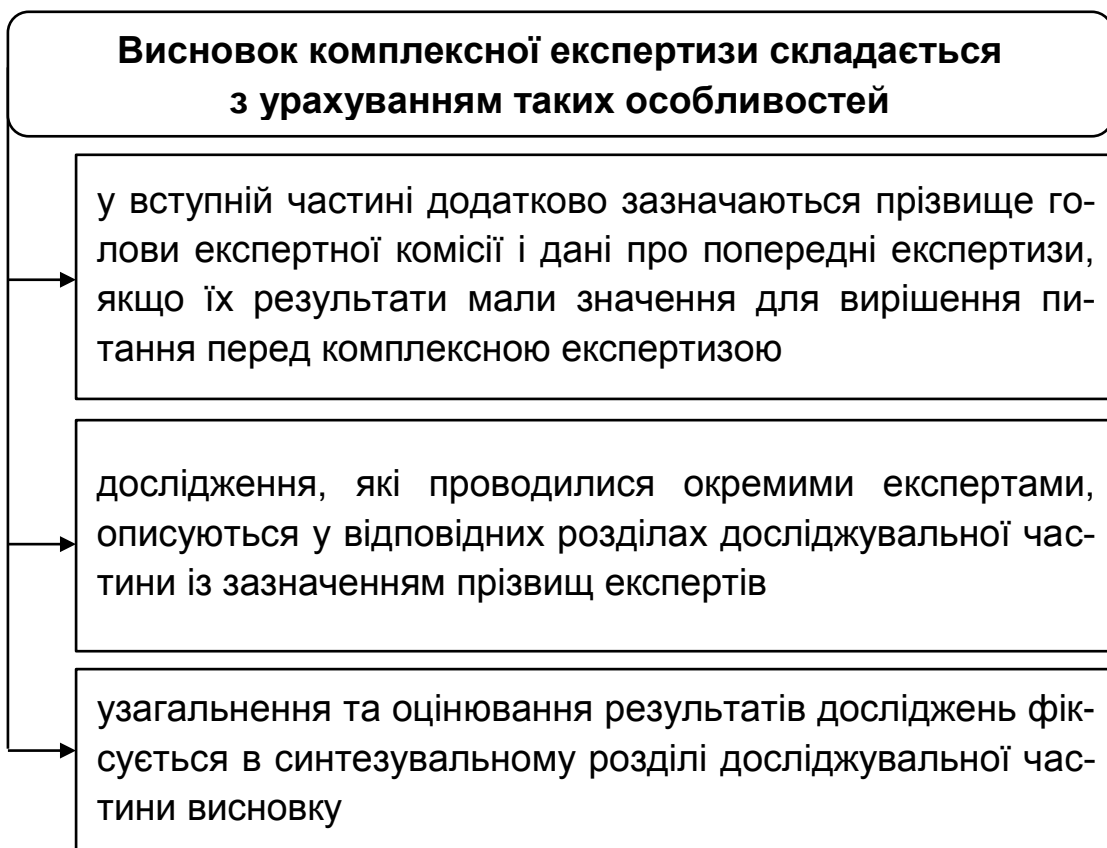

Рис. 7.6. Особливості висновку комплексної експертизи

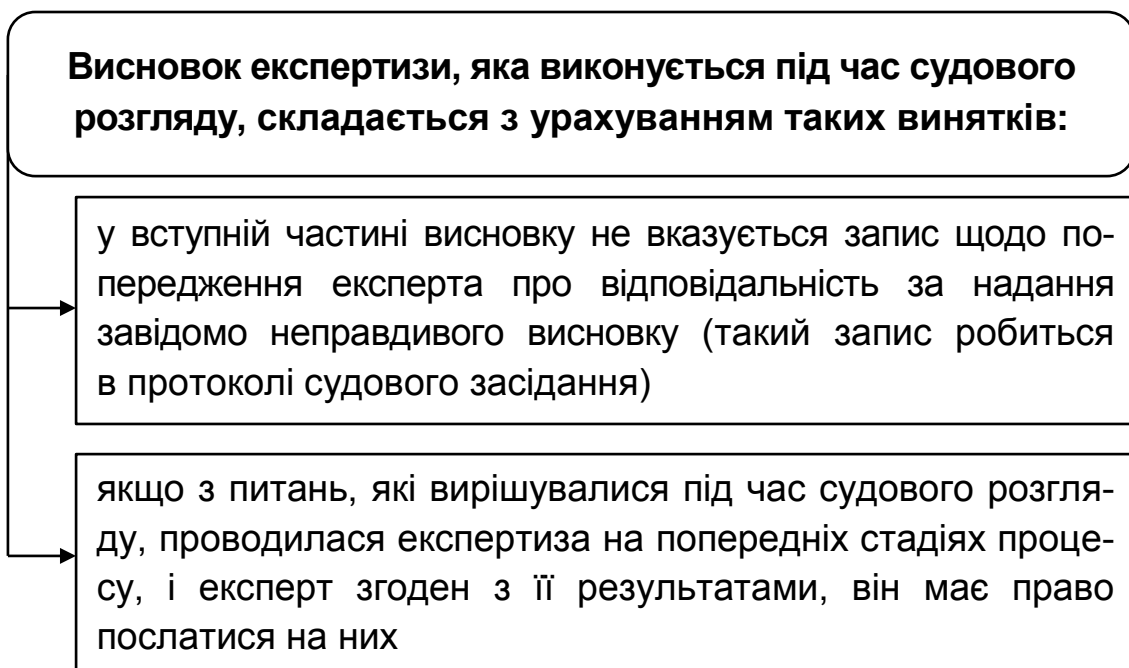

Рис. 7.7. Особливості висновку експертизи, яка виконується під час судового розгляду

Рис. 7.8. Складові повідомлення про неможливість проведення експертизи

Повідомлення про неможливість надання висновку оформлюється на бланку експертної установи, підписується експертом; підпис у заключній частині засвідчується відбитком печатки експертної установи [36]

7.2. Оцінювання висновку експерта-економіста слідчим, судом та іншими учасниками процесу

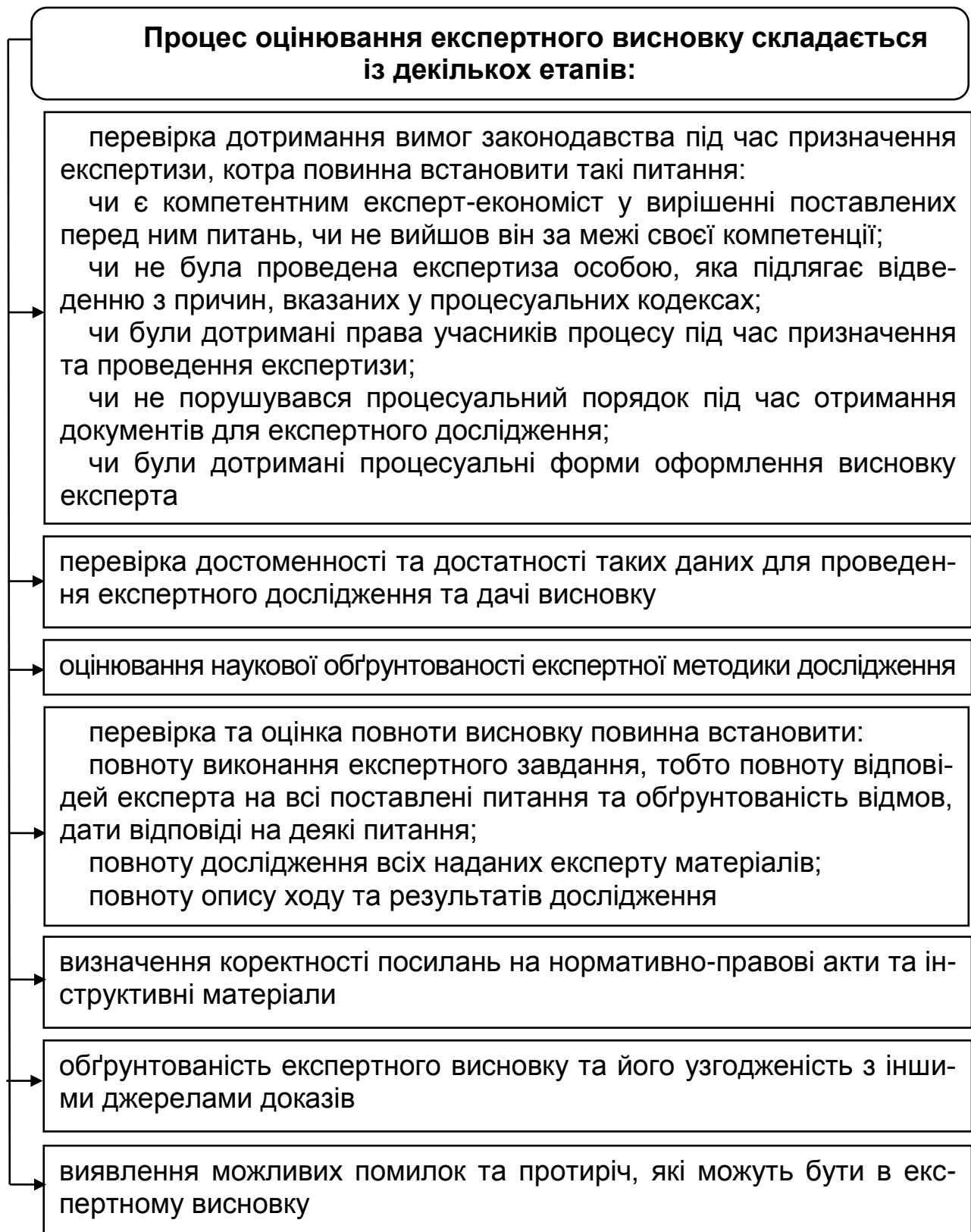

Рис. 7.9. Етапи оцінювання висновку експерта-економіста

Ознайомившись із висновком експерта-економіста, слідчий, згідно з КПК України, може допитати експерта для отримання роз'яснення або доповнення до висновку, про що складається протокол. Такий допит може мати місце й у зв'язку з неповним описом процесу дослідження, нечітким викладом у документі окремих думок, наявністю у висновку не роз'яснених спеціальних бухгалтерських термінів і формулювань. Експерт може бути також допитаний з метою уточнення його компетенції і кваліфікації, даних про його стосунки з особами, зацікавленими в наслідках експертизи, тощо [21]

7.3. Виявлення й усунення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень у впровадженні судово-економічної експертизи

У межах своєї компетенції експерт-економіст може виявити обставини, що сприяли здійсненню правопорушень в економічній сфері, а також намітити заходи з їх усунення. Висновок експерта може містити вказівки на конкретні обставини, що обумовили чи полегшили скоєння господарських правопорушень.

Експерт-економіст дає свої рекомендації тільки на підставі аналізу первинних документів, облікових реєстрів та звітності підприємства, використовуючи свої спеціальні знання і не торкаючись при цьому юридичної відповідальності посадових осіб за створення ними умов, що сприяли здійсненню правопорушень

Слідчий (суд) під час аналізу висновку експерта-економіста вирішує питання – наскільки повно виявлені експертом обставини, що належать до організації бухгалтерського та внутрішнього контролю, які сприяли здійсненню правопорушень, чи підтверджуються вони матеріалами справи, а також перевіряє обґрунтованість заходів, щодо усунення цих негативних обставин [21]

Контрольні запитання

1. Яким документом оформлюється процес проведення судово-економічної експертизи?
2. З яких частин складається висновок експерта-економіста?
3. Які відомості наводяться у вступній частині висновку експертизи?
4. В якій послідовності викладається процес встановлення фактів у дослідницькій частині висновку?
5. Які особливості має висновок повторної експертизи?
6. В якій формі викладаються результати дослідження експерта-економіста в заключній частині висновку?
7. За якими правилами складається висновок комплексної експертизи?
8. У скількох екземплярах складається висновок експертизи?
9. З урахуванням яких особливостей складається висновок експертизи, яка виконується під час судового розгляду?
10. В яких випадках складається повідомлення про неможливість проведення судово-економічної експертизи?
11. Чи має переваги висновок експерта-економіста перед іншими джерелами доказів у справах з економічних правопорушень?
12. Хто оцінює висновок експерта-економіста?
13. Які етапи включає процес оцінки висновку експерта?
14. На підставі аналізу яких матеріалів базуються рекомендації експерта-економіста щодо усунення обставин, що сприяли здійсненню економічних правопорушень?
15. В якому документі зазначаються заходи, які повинно виконати підприємство для усунення причин і обставин, що сприяли здійсненню економічних правопорушень?

Запитання для самостійного опрацювання

1. Зрозуміти особливості складання висновку експертизи, що виконується під час судового розгляду.
2. Засвоїти структуру повідомлення про неможливість дати висновок та методичку його складання.
3. Які є підстави та порядок передання висновку експерта-бухгалтера замовнику експертизи?

Рекомендована література

Основна

1. Бандурка А. М. Основы судебной бухгалтерии : учебник / А. М. Бандурка, В. А. Лукин, В. Д. Поникаров. – Харьков : Изд. НУВД, 2002. – 336 с.
2. Дікань Л. В. Судово-економічна експертиза / Л. В. Дікань, В. Д. Понікаров, О. В. Кожушко. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 432 с.
3. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємств : навч. посіб. / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко. – Харків : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2010. – 388 с.
4. Судово-бухгалтерська експертиза : навч. посіб. для студентів спец. 7.050106 "Облік і аудит" / за заг. ред. докт. екон. наук, професора Ф. Ф. Бутинця. – Житомир : ПП "Рута", 2004. – 460 с.

Додаткова

5. Бутинець Ф. Ф. Контроль і ревізія / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 512 с.
6. Кавун С. В. Организационный аспект концепции экономической безопасности предприятия / С. В. Кавун // Захист інформації : науково-технічний журнал. – 2017.– Спец. вип. 40. – С. 113–119.
7. Капустник К. В. Інформаційне забезпечення судово-економічних експертиз / К. В. Капустник, І. В. Губанова // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2016. – Вип. 9. – С. 462–465.
8. Контроль і ревізія / Ф. Ф. Бутинець, С. В. Бардаш, Н. М. Малюга, Н. І. Петренко. – Житомир : ЖІТІ, 2000. – 512 с.
9. Контроль у бюджетних установах : теорія та практика : монографія / Л. В. Дікань, Є. В. Дейнеко, Д. В. Калінкін та ін. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 332 с.
10. Куркін М. В. Ревізії та перевірки за зверненнями правоохоронних органів / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров. – Харків : Східно-регіональний центр гуманітарно-освітніх ініціатив, 2003. – 412 с.

11. Мумінова-Савіна Г. Г. Судово-бухгалтерська експертиза : навч.-метод. посіб. / Г. Г. Мумінова-Савіна. – Київ : ХНЕУ, 2004. – 268 с.
12. Основи економічної безпеки / О. М. Бандурка, В. Є. Духов, К. Я. Петрова та ін. – Харків : НУВС, 2003. – 236 с.
13. Понікаров В. Д. Інвентаризація : проведення, оформлення, облік / В. Д. Понікаров. – Харків : Фактор, 1998. – 54 с.
14. Реформування фінансового контролю в Україні : проблемні питання та напрями їх вирішення : монографія / за заг. ред. Л. В. Дікань. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2015. – 220 с.
15. Судово-бухгалтерська експертиза економічних правопорушень (опорні конспекти) : навч. посіб. / В. С. Рудницький та ін. – Київ : ВД "Професіонал", 2004. – 304 с.
16. Хомутенко О. В. Судово-економічна експертиза як інструмент формування принципів забезпечення позитивних ефектів в економіці / О. В. Хомутенко // Теорія та практика судової експертизи і криміналістики. – 2015. – Вип. 15. – С. 306–311.

Ресурси мережі Internet

17. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 16.01.2003 р. № 436-IV (редакція від 13.02.2020 р., підстава – 440-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15>.
18. Кодекс України про адміністративні правопорушення [Електронний ресурс] : Закон України від 07.12.1984 р. № 8073-X (редакція від 13.02.2020 р., підстава – 440-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
19. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України [Електронний ресурс] : Постанова Верховної Ради України від 16.01.1997 р. № 3/97-ВР (редакція від 22.07.2003 р., підстава – 964-IV). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-вр>.
20. Кримінальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 05.04.2001 р. № 2341-III (редакція від 16.01.2020 р., підстава – 404-IX, 409-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
21. Кримінальний процесуальний кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI (редакція від 13.02.2020 р., підстава – 440-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>.

22. Офіційний веб-портал Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rada.gov.ua>.

23. Офіційний сайт Державної аудиторської служби України. – Режим доступу : <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/index>.

24. Офіційний сайт Рахункової палати України. – Режим доступу : <https://rp.gov.ua/home>.

25. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні [Електронний ресурс] : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV (редакція від 16.11.2018 р., підстава – 2545-VIII). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14>.

26. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів [Електронний ресурс] : Закон України від 03.10.2017 р. № 2147-VIII, діє з 15.12.2017 р. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19>.

27. Про затвердження Інструкції про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень та Науково-методичних рекомендацій з питань підготовки та призначення судових експертиз та експертних досліджень [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства юстиції від 08.10.98 р. № 53/5 (редакція від 31.01.2020 р., підстава – z0053-20). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0705-98>.

28. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 "Загальні вимоги до фінансової звітності" [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства фінансів від 07.02.2013 р. № 73. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

29. Про затвердження Положення про Державну аудиторську службу України [Електронний ресурс] : Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2016 р. № 43 (редакція від 20.11.2019 р., підстава – 922-2019-п). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43-2016-п>.

30. Про затвердження Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [Електронний ресурс] : Положення Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879 (редакція від 18.11.2016 р., підстава – z1401-16). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14>.

31. Про затвердження Порядку взаємодії органів державної контрольно-ревізійної служби, органів прокуратури, внутрішніх справ, Служби безпеки України [Електронний ресурс] : Наказ Головного контрольно-ревізійного управління України, Міністерства внутрішніх справ України,

служби безпеки України, генеральна прокуратура України від 19.10.2006 р. № 346/1025/685/53. – Режим доступу : <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/z1166-06>.

32. Про наукову і науково-технічну експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 10.02.1995 р. № 51/95-ВР (редакція від 05.12.2012 р., підстава – 5460-VI). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/51/95-вр>.

33. Про національну безпеку України [Електронний ресурс] : Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>.

34. Про Національну поліцію [Електронний ресурс] : Закон України від 02.07.2015 р. № 580-VIII (редакція 13.02.2020 р., підстава – 440-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19>.

35. Про організацію діяльності підрозділів державної служби боротьби з економічною злочинністю [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 03.09.2012 р. № 769. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1588-12>.

36. Про судову експертизу [Електронний ресурс] : Закон України від 25.02.1994 р. № 4038-XII (редакція від 01.01.2020 р., підстава – 294-IX). – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4038-12>.

37. Про цінні папери та фондовий ринок [Електронний ресурс] : Закон України від 23.02.2006 р. № 3480-IV. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/3480-15>.

38. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV (редакція від 13.02.2020 р., підстава – 440-IX) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Додатки

Додаток А

Зразок постанови про проведення виїмки

ПОСТАНОВА про проведення виїмки

м. Харків

"___" _____ 20__ р.

Старший слідчий прокуратури _____ району м. Харкова юрист 1-го класу _____, розглянувши матеріали кримінальної справи №___ по звинуваченню гр. _____ у вчиненні злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК України.

ВСТАНОВИВ:

Директор ТОВ "___" гр. _____ тримає в себе вдома бухгалтерську документацію підприємства за період _____. Беручи до уваги, що зазначені документи є речовими доказами у справі, керуючись ст. 178 КПК України.

ПОСТАНОВИВ:

1. Провести виїмку бухгалтерської документації ТОВ "_____" за період _____ у гр. _____ за адресою: м. Харків, _____.

Старший слідчий
прокуратури _____ району
м. Харкова
юрист 1-го класу

(підпис)

Постанову мені оголошено "___" _____ 20__ р.

(підпис)

(Прізвище І. Б.)

Основні види судових експертиз

Таблиця Б.1

ПЕРЕЛІК

основних видів судових експертиз та експертних спеціальностей,
за якими присвоюється кваліфікація судового експерта
фахівцям науково-дослідних інститутів судових експертиз
Міністерства юстиції України

№	Види судових експертиз	Індекси експертних спеціальностей	Види експертних спеціальностей
1	2	3	4
1	Почеркознавча і авторознавча експертиза	1.1	Дослідження почерку і підписів
		1.2	Дослідження мови
2	Технічна експертиза документів	2.1	Дослідження реквізитів документів
		2.2	Дослідження матеріалів документів
		2.3	Дослідження друкарських форм
3	Балістична експертиза	3.1	Дослідження вогнепальної зброї
		3.2	Дослідження боєприпасів і слідів пострілу
4	Трасологічна експертиза	4.1	Дослідження слідів людини
		4.2	Дослідження знарядь, агрегатів, інструментів, холодної зброї і залишених ними слідів, ідентифікація цілого за частинами
		4.3	Криміналістичне дослідження транспортних засобів; дослідження ідентифікаційних номерів та рельєфних знаків
5	Вибухово-технічна експертиза	5.1	Дослідження вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу
		5.2	Дослідження вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху

Продовження додатка Б
Продовження табл. Б.1

1	2	3	4
6	Фототехнічна і портретна експертиза	6.1	Дослідження фото зображень та технічних засобів їх виготовлення
		6.2	Ідентифікація особи за ознаками зовнішності за фотознімками
7	Експертиза фоно- та відеозапису	7.1	Технічне дослідження матеріалів та засобів відео-, звукозапису
		7.2	Дослідження диктора за фізичними параметрами усної мови
		7.3	Дослідження акустичних сигналів та середовищ
		7.4	Лінгвістичне дослідження усної мови
8	Експертиза матеріалів, речовин та виробів	8.1	Дослідження лакофарбових матеріалів і покриттів
		8.2	Дослідження полімерних матеріалів, пластмас і виробів із них
		8.3	Дослідження волокнистих матеріалів і виробів з них
		8.4	Дослідження нафтопродуктів і пально-мастильних матеріалів
		8.5	Дослідження скла, кераміки та виробів із них
		8.6	Дослідження наркотичних, сильнодійних і отруйних речовин
		8.7	Дослідження спиртомістких сумішей
		8.8	Дослідження ґрунтів
		8.9	Дослідження металів і сплавів
		8.10	Дослідження наявності шкідливих речовин у навколишньому середовищі
9	Біологічна експертиза	9.1	Дослідження об'єктів рослинного походження
		9.2	Дослідження об'єктів тваринного походження
10	Інженерно-технічна експертиза	10.1	Дослідження обставин дорожньо-транспортної пригоди
		10.2	Дослідження технічного стану транспортних засобів

Продовження додатка Б
Продовження табл. Б.1

1	2	3	4
		10.3	Дослідження деталей транспортних засобів
		10.4	Транспортно-трасологічні дослідження
		10.5	Дослідження причин та наслідків порушення вимог безпеки життєдіяльності та охорони праці
		10.6	Дослідження об'єктів нерухомості, будівельних матеріалів, конструкцій та відповідних документів
		10.7	Визначення порядку користування земельними ділянками
		10.8	Дослідження причин виникнення та поширення пожеж
		10.9	Комп'ютерно-технічні дослідження
		10.10	Визначення оціночної вартості будівельних об'єктів та споруд
		10.11	Дослідження обставин залізнично-транспортної пригоди
		10.12	Дослідження технічного стану рухомого складу залізничного транспорту
		10.13	Дослідження інженерного обладнання верхньої будови колії
11	Економічна експертиза	11.1	Дослідження документів бухгалтерського обліку і звітності
		11.2	Дослідження документів про фінансово-кредитні операції
		11.3	Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій
12	Товарознавча	12.1	Дослідження якостей товарів народного споживання і визначення їх вартості
	Автотоварознавча	12.2	Визначення вартості автомото-транспорту, розміру завданого збитку власнику транспортного засобу
		12.3	Визначення вартості водного транспорту, розміру завданого збитку власнику водного транспортного засобу

Закінчення додатка Б
Закінчення табл. Б.1

1	2	3	4
13	Експертиза, пов'язана з охороною прав на об'єкти інтелектуальної власності	13.1	Дослідження об'єктів авторського права
		13.2	Дослідження об'єктів суміжних прав
		13.3	Дослідження, пов'язані з охороною прав на винаходи, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції
		13.4	Дослідження, пов'язані з охороною прав на промислові зразки
		13.5	Дослідження, пов'язані з охороною прав на сорти рослин і породи тварин
		13.6	Дослідження, пов'язані з охороною прав на знаки для товарів і послуг, фірмові найменування, зазначення походження товарів
		13.7	Дослідження, пов'язані з охороною прав на топографію інтегральних мікросхем
		13.8	Дослідження, пов'язані з охороною прав на конфіденційну інформацію
		13.9	Економічні дослідження, пов'язані з використанням прав на об'єкти інтелектуальної власності
14	Психологічна експертиза	14.1	Психологічні дослідження
15	Мистецтвознавча експертиза	15.1	Мистецтвознавчі дослідження

**Посадові оклади працівників
державних спеціалізованих установ судових експертиз**

Схема посадових окладів працівників державних спеціалізованих установ судових експертиз, затверджена постановою КМУ від 21.02.2017 р. № 85

Найменування посади	Місячний посадовий оклад, грн
Керівник (директор, завідувач) установи	6 800 – 7 700
Завідувач (начальник) відділення	6 300 – 6800
Керівники (начальники, завідувачі) основних підрозділів, учений секретар	6 300 – 6 800
Керівники (начальники, завідувачі) підрозділів, що входять до складу основних підрозділів	5 800 – 6 300
Головний інженер установи	5 300 – 5 800
Помічник керівника (директора, завідувача)	4 080 – 5 040
Головний судовий експерт	5 900 – 7 200
Провідний судовий експерт	5 500 – 6 800
Старший судовий експерт	5 200 – 6 000
Судовий експерт	4 800 – 5 500
Стажист судового експерта	4 200 – 5 200
Головний науковий співробітник	6 800 – 7 300
Провідний науковий співробітник	5 900 – 6 800
Старший науковий співробітник	5 500 – 6 400
Науковий співробітник	4 800 – 6 000
Молодший науковий співробітник	4 200 – 5 200

Зразок оформлення комплексної ревізії

АКТ

Комплексної ревізії виробничої і фінансово-господарської діяльності _____

(назва підприємства)

м. Харків "___" _____ р.

Ревізійною бригадою у складі _____

_____ (прізвище, ініціали керівника і членів бригади)

проведено комплексну ревізію виробничої і фінансово-господарської діяльності _____

(назва підприємства)

За період з "___" _____ р. до "___" _____ р.

Підстави для проведення ревізії:

Наказ, виданий _____ від "___" _____ р. №___ та програма

Проведення ревізії, затверджена _____

(ким, коли)

Особи, відповідальні за виробничу і фінансово-господарську діяльність підприємства:

Директор _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

Головний бухгалтер _____

(прізвище, ім'я, по батькові)

з "___" _____ р. до "___" _____ р.

Ревізію розпочато "___" _____ р.

Ревізію закінчено "___" _____ р.

Перелік перевірених ревізією документів

1. Суцільній перевірці підлягали господарські операції _____

_____ (які операції і за який період)

2. Вибірковим способом перевірено

(які господарські операції або процеси і за який період)

3. Облікові аналітичні реєстри і реєстри перевірені суцільно _____

4. Вибірковим способом перевірено аналітичні реєстри _____

(найменування і за який період)

6. Реєстри синтетичного обліку – журнали-ордери, машинограми, Головна книга, а також форми поточної і річної звітності, перевірені за звітними періодами.

**Зразок оформлення клопотання
про надання додаткових документів**

Слідчому СВ ВПМ ДПІ м. Харкова
капітану податкової міліції

(Прізвище І. Б.)

КЛОПОТАННЯ
про надання додаткових документів

м. Харків

"___" _____ 20__ р.

Для правильного вирішення питань, визначених у постанові від "___" _____ 20__ р. про призначення судово-економічної експертизи за кримінальною справою №___, експертне провадження №___, згідно зі ст. 77 КПК України прошу Вас надати наступні додаткові матеріали підприємства ТОВ "_____".

1. Книгу покупок та Книгу продаж за період _____ з доданими до них податковими накладними.

2. _____.

3. _____.

Експерт-економіст:
прізвище, ім'я, по батькові,
посада, експертна установа.

(підпис)

Зразок постанови про призначення судово-економічної експертизи

ПОСТАНОВА

про призначення судово-економічної експертизи

м. Харків

"___" _____ 20__ р.

Слідчий СВ ВПМ ДПІ м. Харкова капітан міліції _____ розглянувши матеріали кримінальної справи № _____, порушеної за ознакою злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК України

ВСТАНОВИВ:

Директор підприємства ТОВ "_____" гр. _____ в період _____ шляхом перекручення даних бухгалтерського обліку ухилився від сплати податків на загальну суму _____ грн, чим завдав державі шкоди в особливо великих розмірах.

Враховуючи, що для уточнення висновків акту перевірки ДПІ _____ району м. Харкова, які інтересують слідство, необхідні спеціальні знання, керуючись ст. 75 і ст. 196 КПК України:

ПОСТАНОВИВ:

1. Призначити у кримінальній справі № _____ судово-економічну експертизу, проведення якої доручити експертам ХНДІСЕ.

2. На вирішення експертам поставити такі питання:

2.1. Чи підтверджується документально зазначене в акті податкової інспекції _____ заниження прибутку ТОВ "_____" за період _____.

2.2. _____.

3. В розпорядження експертів надати кримінальну справу № _____ у 3-х томах, бухгалтерську документацію ТОВ "_____" за період _____.

Слідчий СВ ВПМ ДПІ м. Харкова
капітан міліції

(підпис)

Зразок оформлення висновка судово-економічної експертизи

МІНІСТЕРСТВО ЮСТИЦІЇ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ІНСТИТУТ
СУДОВИХ ЕКСПЕРТИЗ ІМ. ЗАСЛ. ПРОФ. М. С. БОКАРІУСА

м. Харків, вул. Золочівська, 8а

тел. _____

ВИСНОВОК
судово-економічної експертизи № _____

Складено " ____ " серпня 20 __ р.

І. ВСТУПНА ЧАСТИНА

02 серпня 20 __ р. в Харківський науково-дослідницький інститут судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса від Харківського міжрайонного природоохоронного прокурора старшого радника юстиції (ПІБ) з листом №119-05 від 01.08.20__ р. та постановою старшого слідчого Харківської міжрайонної природоохоронної прокуратури юриста 3 класу (ПІБ) від 01.08.20__ р. про призначення судово-економічної експертизи надійшли наступні матеріали кримінальної справи № _____ в двох томах:

акт перевірки від 13.06.20__ р. (далі – Акт) бухгалтера-ревізора (ПІБ) в Харківському обласному головному управлінні земельних ресурсів (далі – Головне управління) питань отримання бюджетних коштів та їх використання на проектування та будівництво ставка в балці р. Уди на території _____ сільської ради _____ району;

тендерна документація на проведення торгів щодо закупівлі робіт із будівництва ставка;

робочий проект на будівництво в балці р. Уди;

Акт вибору земельної ділянки під будівництво ставка на території _____ сільської ради;

Державний кадастр природно-заповідного фонду України; Державний акт на право постійного користування землею ЗАТ "ЕКО"; Договір будівельного підряду від 20.09.20__ р.; Акти виконаних проектних та підрядних робіт;

виписки банку за 20__ – 20__ рр.;

висновки державних комплексної та екологічної експертиз робочого проекту з будівництва ставка у балці р. Уди;

технічна документація із землеустрою зі складання кадастрового плану земельної ділянки для визначення площі пошкодження під час будівництва ставку в балці р. Уди;

інші бухгалтерські документи кримінальної справи № __ у двох томах.

На вирішення експертизи поставлені наступні питання:

1. Чи підтверджуються висновки, викладені в акті перевірки від 13.06.20__ р. бухгалтером-ревізором (ПІБ.) в частині незаконного використання бюджетних коштів у розмірі 1 250 596,76 грн (один мільйон двісті п'ятдесят тисяч п'ятсот дев'яносто шість гривень, сімдесят шість копійок), виділених на будівництво водоймища на землях замовника місцевого значення _____ регіонального ландшафтного парку _____ на території _____ сільської ради _____ району Харківської області з врахуванням висновку комплексної судово-будівельної, екологічної експертизи від 20.07.20__ р. № __.

2. Чи підтверджуються висновки, викладені в тому ж акті в частині нанесених державі збитків на суму 296 207 грн (двісті дев'яносто шість тисяч двісті сім гривень) у результаті самовільного проведення земельно-будівельних робіт на балці р. Уди на території _____ сільради _____ району Харківської області з врахуванням висновку комплексної судово-будівельної, екологічної експертизи від 20.07.20__ р. № __.

3. Дослідження доручено (ПІБ), освіта вища, спеціальність _____ інженер-економіст, кандидат економічних наук, посада провідний науковий співробітник ХНДІСЕ, кваліфікація судового експерта за спеціальністю 11.1 "Дослідження документів бухгалтерського обліку та податкового обліку", стаж експертної роботи 8 років, свідоцтво про присвоєння кваліфікації судового експерта № __.

4. Про кримінальну відповідальність за ст. ст. 384, 385 КК України експерт попереджений

ПІБ

Дослідження проводилось в лабораторії судово-економічних досліджень ХНДІСЕ ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса.

Нормативно-довідкова література:

1. Бюджетний кодекс України, № 599-IV від 06.03.2003 р.
2. Закон України "Про природно-заповідний фонд України", № 2456-XII від 16.06.1992 р.
3. Закон України "Про екологічну експертизу", № 45/95-ВР від 09.02.1995 р.
4. Порядок державного фінансування капітального будівництва. Затв. постановою КМУ №1764 від 27.12.2001 р. (далі – Порядок № 1764).
5. Положення про порядок надання дозволу на виконання будівельних робіт. Наказ Державного комітету будівництва, архітектури та житлової політики України, № 273 від 05.12.2000 р. Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 25.12.2000 р. за № 945/5166 (далі – Положення 2 № 273).

II. ДОСЛІДНИЦЬКА ЧАСТИНА

Дослідження проводилося методом документальної перевірки, перевірялась відповідність господарських операцій вимогам нормативно-правових актів України з економічних питань.

3 першого питання.

На підставі завдання Харківського обласного головного управління земельних ресурсів (далі – Головне управління) у 20__ році ТОВ "СПЕЦ" було розроблено робочий проект будівництва ставка в балці р. Уди _____ сільради _____ району Харківської області (аркуші справи – 93 – 98, том 1; далі – а.с., т.). Цільове призначення запроєктованого ставку – протиерозійне та природозахисне.

Відповідно до доповідної записки № __ від __ 20__ р. голови обласної державної адміністрації Марсельського С. І., підписаної начальником Головного управління (ПІБ) на фінансування будівництва ставка пропонувався використати кошти обласного бюджету, які будуть надходити за рахунок відшкодування втрат сільськогосподарського та лісгосподарського виробництва (а.с. 237, т. 1). А у додатках до листа № __ від _____ 20 __ р. Головного управління за підписом (ПІБ) на ім'я начальника обласного головного управління сільського господарства та продовольства

(ПІБ), який є головним розпорядником коштів (а.с. 235 – 236, т. 1) наводився перелік природоохоронних заходів, фінансування яких буде здійснюватися за рахунок відшкодування втрат сільськогосподарського виробництва на 20__ рік, який і був затверджений ____ 20__ р. (а.с. 246, т. 1).

Усього ж за матеріалами, наданими на експертизу, загальна сума використаних бюджетних коштів Головним управлінням на проектно-вишукувальні, експертні та будівельні роботи з будівництва ставка в балці р. Уди склала 1 250 596,76 грн.

Ці кошти були використані:

1) на проектно-вишукувальні роботи в сумі 165 660 грн, у тому числі:

а) за договором № __ від __ 20__ р. між ТОВ "СПЕЦ" та Головним управлінням з відмітками про оплату послуг (а.с. 43 – 44, т. 2) Управлінням Державного казначейства в Харківській області:

11.06.20__ р.	–	27 000,00 грн.
03.08.20__ р.	–	12 136,80 грн.
13.08.20__ р.	–	14 863,20 грн.
06.10.20__ р.	–	11 660,00 грн.

Усього: 65 660,00 грн;

б) за Контрактом № __ від __ 20__ р. між ТОВ "СПЕЦ" та Головним управлінням та Додатковою угодою № 1 до Контракту № __ від __ 20__ р. та платіжними дорученнями про перерахування бюджетних коштів (а.с. 135 – 145, т. 1):

№ 276 від 15.07.20__ р.	на суму	26 965,50 грн;
№ 409 від 11.09.20__ р.	на суму	12 849,50 грн;
№ 478 від 21.10.20__ р.	на суму	10 000,00 грн;
№ 629 від 25.12.20__ р.	на суму	30 000,00 грн;
№ 462 від 29.09.20__ р.	на суму	20 185,00 грн;

Усього: 100 000,00 грн.

2) на проведення державних експертиз у сумі 4 277,23 грн, у тому числі:

а) за договором № __ від __ 20__ р. між Головним управлінням та Харківською обласною службою Української державної інвестиційної експертизи (а.с. 146 – 148, т. 1), платіжне доручення № 682 від __ 20__ р. на суму 1 425,74 грн;

б) за договором № __ від __ 20__ р. між Головним управлінням та Харківською обласною службою Української державної інвестиційної експертизи (а.с. 149 – 151, т. 1), платіжне доручення № 496 від 06.10.20__ р. на суму 2 851,49 грн;

3) на проведення будівельних робіт у сумі 1 080 659,53 грн за договором будівельного підряду від 20.09.20__ р. між Головним управлінням та ТОВ "БУД" (яке виграло тендер на будівництво ставка (а.с. 114 – 129, т. 1)), згідно з актами виконаних робіт, та платіжними дорученнями про перерахування коштів:

№ 657 від 17.12.20 __ р.	на суму	39 385,27 грн;
№ 658 від 20.12.20 __ р.	на суму	288 424,73 грн;
№ 683 від 29.12.20 __ р.	на суму	752 849,53 грн;

Усього:		<u>1 080 659,53 грн.</u>

Але всі ці роботи з будівництва ставка в балці р. Уди, як свідчать дані листа _____ районного відділу земельних ресурсів № __ від __ 20__ р., за підписом начальника відділу (ПІБ.), та схеми розміщення будівництва ставка (а.с. 125 – 128, т. 2) проводилися на території регіонального ландшафтного парку місцевого значення _____, а саме: на території заказника _____, землі якого передані в постійне користування ЗАТ "ЕКО" відповідно до державного акту на право постійного користування землею ХР № __, виданого за рішенням _____ районної ради № __ від 28.01.199__ р. (а.с. 203, т. 1). Відповідно до статті 46 Закону України "Про природно-заповідний фонд України" № 2456-XII від 16.07.1992 р. "витрати, пов'язані із забезпеченням режиму охорони заказників ... здійснюються за рахунок підприємств, установ, організацій, інших землевласників та землекористувачів, на території яких вони знаходяться".

Отже, використання коштів на проектні, експертні та будівельні роботи зі спорудження ставка у балці р. Уди на землях заказника _____, постійним користувачем яких є ЗАТ "ЕКО" є незаконним використання бюджетних коштів у сумі 1 250 596,76 грн. Окрім того, будівництво ставка здійснювалося без дозволу відділу містобудування та архітектури _____ районної адміністрації (а.с. 353, т. 1), що є порушенням п. 1.1 Положення № 273, де говориться, що дозвіл на виконання будівельних робіт видається

інспекціями державного архітектурно-будівельного контролю, які одночасно ведуть реєстр наданих дозволів. Виконання будівельних робіт без вищевказаного дозволу забороняється, тобто роботи зі спорудження ставка в балці р. Уди проводилися самовільно.

Усе це підтверджує висновок, викладений в акті перевірки від ___ 20__ р. бухгалтера-ревізора (ПІБ) в частині незаконного використання бюджетних коштів у сумі 1 250 596,76 грн, які були виділені на будівництво водоймища на землях заказника ___ регіонального ландшафтного парку ___ на території ___ сільської ради _____ району Харківської області.

3 другого питання.

У листі № __ від __ 20__ р. Українського Науково-дослідного інституту екологічних проблем за підписом заступника директора з наукової роботи (ПІБ) (а.с. 358 – 360, т. 1) відмічається, що протиерозійні природоохоронні заходи ставком, що будується, не виконуються. Тому будівництво ставка в балці р. Уди (на території комплексного заказника _____) в заповідно-казаній зоні регіонального ландшафтного парку _____ не має ніяких законодавчих та наукових підстав і нанесе невинуватану шкоду унікальній флорі, фауні та ландшафтам цієї території.

Тому Харківським науково-дослідним та проектним інститутом землеустрою була розроблена Технічна документація із землеустрою зі складання кадастрового плану земельної ділянки для визначення площі пошкодження під час будівництва ставку в балці р. Уди (а.с. 339 – 348, т.1) та зі справи призначена комплексна судово-будівельна, екологічна експертиза, проведення якої було доручено фахівцям Харківського науково-дослідного інституту судових експертиз ім. засл. проф. М. С. Бокаріуса та державного управління екології та природних ресурсів, а також Українського науково-дослідного інституту екологічних проблем (а.с. 133 – 135, т. 2).

У висновку цієї комплексної судово-будівельної, екологічної експертизи від __ 20__ р. (а.с. 137 – 146, т. 2) відмічається, що в результаті будівництва ставка в балці р. Уди було пошкоджено ґрунтовий та знищено рослинний покрив, та було розпочато будівництво постійної споруди (греблі). Загальна площа будівництва складає 1,1522 га, з них під греблею 0,0783 га, порушених земель 1,0739 га.

Згідно з наявного розрахунку збиток заподіяний державі становить 296 207,00 грн. Цей розрахунок експертизи зроблений на підставі Технічної документації та кадастрового плану земельної ділянки для визначення площі пошкодження при будівництві ставку в балці р. Уди (а.с. 339 – 348, т 1) і складається:

а) із розміру шкоди, заподіяної заказнику внаслідок знищення лугових газонів (13 м²) в сумі 139 607,00 грн (а.с. 347, т.1);

б) та розміру заподіяної шкоди за самовільне використання земельних ділянок під будівництво постійної споруди (200 м²) в сумі 156 600,00 грн (а.с. 348, т. 1).

Усього: 296 207,00 грн.

Розрахунки збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання земель заказника _____, виконано начальником міжрайонної екологічної інспекції Північного регіону Харківської області (ПІБ) (а.с. 14, 15, т. 1) та затверджено __ 20__ р. Першим заступником начальника держуправління екології та природних ресурсів в Харківській області (ПІБ).

Таким чином, висновки, викладені в Акті перевірки від __ 20__ р. бухгалтером-ревізором (ПІБ) у частині завданої державі шкоди на суму 296 207,00 грн в результаті самовільного проведення земельно-будівельних робіт у балці р. Уди на території _____ сільради _____ району Харківської області, підтверджуються висновками комплексної судово-будівельної, екологічної експертизи від __ 20__ р. №__ та розрахунками збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання земель заказника _____, виконаних начальником міжрайонної екологічної інспекції Північного регіону Харківської області (ПІБ) та затверджених __ 20__ р. першим заступником начальника держуправління екології та природних ресурсів в Харківській області (ПІБ).

III. ВИСНОВКИ

3 першого питання.

Висновки, викладені в Акті перевірки від __ 20__ р. бухгалтером-ревізором (ПІБ) в частині незаконного використання бюджетних коштів в сумі 1 250 596,76 грн (один мільйон двісті п'ятдесят тисяч п'ятсот

дев'яносто шість гривень, сімдесят шість копійок), які були виділені на будівництво водоймища на землях заказника місцевого значення _____ регіонального ландшафтного парку _____ на території _____ сільської рад _____ району Харківської області підтверджуються матеріалами, наданими на експертизу, оскільки ці природоохоронні заходи проводилися на землі, постійним користувачем якої є ЗАТ "ЕКО", і відповідно до статті 46 Закону України "Про природо-заповідний фонд України" № 2456-XII від 16.07.1992 р., всі витрати, пов'язані із забезпеченням режиму охорони заказника повинні здійснюватися за рахунок землекористувачів, на території яких ці заказники знаходяться, тобто за рахунок ЗАТ "ЕКО".

3 другого питання.

Висновки, викладені в Акті перевірки від __ 20__ р. бухгалтером-ревізором (ПІБ) в частині завданої державі шкоди в сумі 296 207,00 грн (двісті дев'яносто шість тисяч двісті сім гривень) у результаті самовільного проведення земельно-будівельних робіт у балці р. Уди на території _____ сільради _____ району Харківської області підтверджуються висновками комплексної судово-будівельної, екологічної експертизи від __ 20__ р. № __ та розрахунками збитків, заподіяних державі внаслідок самовільного використання земель заказника _____, виконаних начальником міжрайонної екологічної інспекції Північного регіону Харківської області (ПІБ) та затверджених __ 20__ р. Першим заступником начальника держуправління екології та природних ресурсів в Харківській області (ПІБ).

Судовий експерт-економіст,
провідний науковий
співробітник

(підпис)

(Прізвище, ініціали)

Зміст

Вступ.....	3
Розділ 1. Теоретичні засади судово-економічної експертизи.....	7
1. Економічний контроль у правоохоронній діяльності України	7
1.1. Протиправна економічна діяльність як чинник загрози національній безпеці України	8
1.2. Сутність та роль економічного контролю у виявленні правопорушень у фінансово-господарській сфері та усунення причин їх виникнення	17
1.3. Система органів контролю діяльності суб'єктів господарювання в Україні	24
1.4. Функції правоохоронних органів у здійсненні економічного контролю.....	29
1.5. Форми використання спеціальних економічних знань під час розслідування економічних правопорушень	32
1.6. Особливості проведення ревізій на вимогу правоохоронних органів.....	34
Контрольні запитання	37
Запитання для самостійного опрацювання	38
2. Судово-економічна експертиза, її види та завдання	39
2.1. Поняття судових експертиз та їхній зв'язок з правоохоронною діяльністю.....	40
2.2. Види судових експертиз та їхня класифікація	45
2.3. Сутність і завдання судово-економічної експертизи	48
2.4. Історичні аспекти розвитку судово-економічної експертизи ..	49
Контрольні запитання	51
Запитання для самостійного опрацювання	51
3. Предмет і метод судово-економічної експертизи	52
3.1. Предмет та об'єкти судово-економічної експертизи.....	53
3.2. Класифікація документів, які надаються експерту-економісту.....	55
3.3. Загальна характеристика методу судово-економічної експертизи	59
3.4. Прийоми дослідження облікової інформації під час проведення судово-економічних експертиз.....	60

Контрольні запитання	62
Запитання для самостійного опрацювання	62
Розділ 2. Організаційно-методичні засади судово-економічної експертизи в Україні.....	63
4. Організація судово-економічної експертизи.....	63
4.1. Загальна організація судово-експертної діяльності в Україні	64
4.2. Порядок атестації судових експертів	67
4.3. Кваліфікаційні вимоги, що пред'являються до експертів-економістів.....	72
4.4. Права, обов'язки та відповідальність судових експертів	74
4.5. Інформаційне забезпечення судово-економічної експертизи	79
4.6. Основні стадії процесу судово-економічної експертизи.....	83
Контрольні запитання	84
Запитання для самостійного опрацювання	84
5. Організаційна стадія судово-економічної експертизи.....	85
5.1. Планування судово-економічної експертизи	86
5.2. Призначення та проведення судово-економічної експертизи на стадії досудового слідства	89
5.3. Проведення економічної експертизи під час розгляду кримінальних справ у суді.....	95
5.4. Призначення судово-економічної експертизи у справах про адміністративні правопорушення, господарському та цивільному судочинстві, а також під час проведення виконавчих дій.....	98
Контрольні запитання	100
Запитання для самостійного опрацювання	100
6. Дослідницька стадія судово-економічної експертизи	101
6.1. Судово-економічна експертиза організаційно-правових засад підприємницької діяльності	102
6.2. Судово-економічна експертиза операцій із грошовими коштами	107
6.3. Судово-економічна експертиза матеріалів інвентаризації... ..	113
6.4. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних із рухом основних засобів	119

6.5. Судово-економічна експертиза операцій із нарахування та виплати заробітної плати	125
6.6. Судово-економічна експертиза операцій, пов'язаних з обігом цінних паперів.....	129
6.7. Судово-економічна експертиза під час виявлення та розслідування правопорушень, пов'язаних з ухиленням від сплати податків.....	134
6.8. Судово-економічна експертиза дослідження зовнішньоекономічних операцій	140
Контрольні запитання	145
Запитання для самостійного опрацювання	146
7. Завершальна стадія судово-економічної експертизи	147
7.1. Висновок експерта-економіста та його структура.....	148
7.2. Оцінювання висновку експерта-економіста слідчим, судом та іншими учасниками процесу	154
7.3. Виявлення й усунення обставин, які сприяють вчиненню правопорушень у впровадженні судово-економічної експертизи	155
Контрольні запитання	156
Запитання для самостійного опрацювання	156
Рекомендована література.....	157
Основна.....	157
Додаткова	157
Ресурси мережі Internet.....	158
Додатки.....	161

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Дікань Лариса Василівна
Калінкін Дмитро Володимирович
Кожушко Ольга Вікторівна

СУДОВО-ЕКОНОМІЧНА ЕКСПЕРТИЗА

**Навчальний посібник
у схемах і таблицях**

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Відповідальний за видання *О. В. Васильєв*

Відповідальний редактор *М. М. Оленич*

Редактор *О. В. Анацька*

Коректор *О. В. Анацька*

План 2018 р. Поз. № 12-ЕНП. Обсяг 182 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*